

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

**Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu
Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Ebeveynleşme**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep Sağır

Ocak 2025

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI

**Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu
Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Ebeveynleşme**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep Sağır

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Şengül Erdem

Ocak 2025

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Zeynep Sağır tarafından hazırlanan "Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Ebeveynleşme" başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Özel Eğitim Anabilim Dalı'nda hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Şengül Erdem
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Yeşim Güleç Aslan
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Özcan Karaaslan
Marmara Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 24/ 12/ 2025

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin APA yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun metin içi kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Hatice Şengül Erdem

Etik İlkelerine Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Zeynep Sağır

ÖZET

Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Ebeveynleşme

Sağır, Zeynep

Yüksek Lisans Tezi, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Erken Çocuklukta Özel Eğitim
Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hatice Şengül Erdem

Ocak 2026

Bu araştırmanın amacı, erken çocukluk döneminde (0-8 yaş) otizm spektrum bozukluğu olan (OSB) kardeşe sahip ergenlerin (10-19 yaş) ebeveynleşme düzeylerini belirlemek ve bu düzeyin kardeş ilişkisiyle ilişkisini incelemektir. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel (*correlational*) desen ile yürütülmüştür. Araştırma kapsamında, Türkiye'nin farklı illerinden OSB olan kardeşe sahip toplam 158 katılımcıya ulaşılmıştır. Veriler özel eğitim merkezleri, sivil toplum kuruluşları, hastaneler, okullar, rehberlik ve araştırma merkezlerinden toplanmıştır. Araştırmada Ebeveynleşme Ölçeği (Ergen Formu) ile Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde Pearson korelasyon analizi, çoklu regresyon analizi ve normal dağılım ile çoklu bağlantılılık varsayımlarına ilişkin istatistiksel analiz yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin; ergenin yaşı, eğitim düzeyi, OSB tanılı kardeşin yaşı, kardeş sayısı ve ebeveynlerin yaşı açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme ölçeği alt boyutları (nazik olma, birliktelik-İlgili olma, durma-çekinme, empati ve fiziksel saldırganlık) ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu alt boyutları (Ebeveynleşmeden algılanan yarar, Kardeş odaklı ebeveynleşme, Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, Ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme, Ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme) arasında hem pozitif hem de negatif yönlü, çok düşükten yüksek düzeye kadar değişen anlamlı bulgular elde edilmiştir. Regresyon analizi sonuçları nazik olma, birliktelik,

empati ve uzak durma değişkenleri arasında yalnızca birliktelik-ilgili olma değişkeninin kardeş odaklı ebeveynleşmeyi anlamlı şekilde yordadığını göstermiştir. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme ve ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme değişkenlerinin kardeş odaklı ebeveynleşmeyi anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur. Sonuç olarak ebeveynleşme kavramı, OSB olan kardeşe sahip ergenlerin kardeş ilişkilerini anlamada ve bu ilişkiler üzerindeki rolünü değerlendirmede merkezi bir değişken olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, Erken ocukluk, Ergenlik, Ebeveynleşme, Kardeşlik İlişkileri.

ABSTRACT

Parentification of Adolescents with Siblings with Autism Spectrum Disorders in Early Childhood

Sağır, Zeynep

MA Thesis, The Department of Special Education, Early Childhood Special Education Program

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Hatice Şengül Erdem

January 2026

The aim of this study is to determine the levels of parentification among adolescents (10–19 years) who have a sibling with autism spectrum disorder (ASD) in early childhood (0–8 years), and to examine the relationship between these levels and sibling relationship. The study was conducted using a correlational design, one of the quantitative research methods. Within the scope of the research, a total of 158 participants from different provinces of Türkiye who have a sibling diagnosed with ASD were reached. Data was collected from special education centers, non-governmental organizations, hospitals, schools, and guidance and research centers. The Parentification Scale (Adolescent Form) and the Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale were used in the study. Pearson correlation analysis, multiple regression analysis, and statistical tests related to normal distribution and multicollinearity assumptions were conducted in the analysis of the data. According to the findings, sibling-focused parentification among adolescents who have a sibling with ASD showed statistically significant differences based on the adolescent's age, educational level, the age of the sibling diagnosed with ASD, number of siblings, and parents' ages. Significant findings were obtained showing both positive and negative correlations, ranging from very low to high levels, between the subscales of the Schaeffer Sibling Behavior Rating Scale (kindness, companionship-involvement, avoidance, empathy, and physical aggression) and the subscales of the Parentification Scale Adolescent Form (perceived benefits of parentification, sibling-focused parentification, perceived unfairness of parentification,

emotional parentification toward parents, and instrumental parentification toward parents). The results of the regression analysis indicated that among the variables kindness, companionship, empathy, and avoidance, only the companionship-involvement variable significantly predicted sibling-focused parentification. According to the multiple regression analysis, perceived unfairness of parentification, emotional parentification toward parents, and instrumental parentification toward parents significantly predicted sibling-focused parentification. In conclusion, the concept of parentification emerges as a central variable in understanding sibling relationships of adolescents who have a sibling with ASD and in evaluating its role within these relationships.

Keywords: Autism Spectrum Disorder (ASD), Early Childhood, Adolescence, Parentification, Sibling Relationships.

ÖN SÖZ

Akademik yolculuğumun her aşamasında bilgi, rehberlik ve sabırlarıyla bana yol gösteren değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hatice Şengül Erdem'e gönülden teşekkür ederim. Ayrıca tezimin jüri üyeliğini kabul ederek zamanını ve emeklerini esirgemeyen, katkılarıyla çalışmama değer katan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Yeşim Güleç Aslan ve Prof. Dr. Özcan Karaaslan'a teşekkür ederim.

Katılımcı bulma sürecinde desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Marilena Z. Leana Taşcılar, Doç. Dr. Mehmet Karadağ, Uzm. Dr. Yusuf Selman Çelik, Dr. Faruk Yaşaroğlu, Dr. Öğr. Üyesi Emine Ayyıldız, Dr. Öğr. Üyesi Özlem Dalgın, Dr. Öğr. Üyesi Nihan Şahinkaya, Dr. Gül Hayal Korkmaz, Uzm. Psk. Sezgin Kartal, Uzm. Özel Eğitim Öğretmeni Hikmet Taha Acartürk ve Aykut Çelik'e içten teşekkürlerimi sunarım. Lisans ve yüksek lisans yıllarım boyunca bilgi, ilham ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen çok kıymetli hocalarım Doç. Dr. Betül Tanacıoğlu Aydın ve Dr. Öğr. Üyesi Meltem İpek Öner'e teşekkür ederim. Akademik ve insani yönleriyle bana ilham veren varlıkları, bu yolculuğu benim için çok daha anlamlı kılmıştır.

Lisans eğitimimin ilk gününden bu yana yanımda olan, her koşulda desteğini, anlayışını ve dostluğunu hissettiren, benim için bir arkadaş olmanın ötesinde adeta bir kız kardeş olan, teşekkürlerimin en değerlisi Uzm. Psk. Gizem Mutaflı'ya yürekten teşekkür ederim. Akademik sürecin yorucu dönemlerinde yalnız hissettiğim anlarda bile, senin inancın, cesaretlendirici sözlerin ve paylaştığın neşen bana güç verdi. Aynı idealler uğruna birlikte çalışmak, aynı hedeflere emek vermek ve tüm bu süreci paylaşmak sadece bir dostluk değil, ömür boyu sürececek bir kardeşlik bağı kurmamızı sağladı. İyi ki varsın Gizem, bu yolculuk seninle hem daha kolay hem de çok daha güzel oldu...

Tez sürecimde desteğini, sabrını ve anlayışını her zaman yanımda hissettiğim sevgili kardeşim Av. Faruk Sağır'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Sakarya'da

sürdürdüğü kamu hukuku yüksek lisans tez döneminde gösterdiği azim, kararlılık ve çalışma disipliniyle bana her zaman ilham oldu. Bu zorlu süreçte birlikte güldük, yorulduk, bazen umutsuzluğa kapıldık ama her defasında birbirimize güç vererek yeniden ayağa kalktık. Her daim yanımda olan, sevgileri, sabırları ve dualarıyla bana sonsuz destek sunan canım annem Fidan Sağır'a ve canım babam Yusuf Sağır'a; varlığıyla güven veren abim Ömer Sağır'a ve içtenliğiyle ailemizin neşesi olan abimin değerli eşi Gülay Sağır'a, desteğiyle bana güç veren canım ablam Asiye Lafçı'ya yürekten teşekkür ederim.

Ailemizde bu alanda ilklerden biri olarak her zaman gurur duyduğum dayım Dr. Salih Turgay'a ise ilham veren akademik duruşu, örnek kişiliği ve yol göstericiliği için ayrıca minnettarım. İyi ki varsınız...

Son olarak araştırmama katılarak içten paylaşımlarıyla bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan katılımcılarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

BEYANLAR	iii
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	viii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.2. Araştırmanın Problemi.....	5
1.3. Araştırmanın Amacı	6
1.4. Araştırmanın Önemi.....	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
BÖLÜM 2	9
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu.....	9
2.1.1. Otizm Spektrum Bozukluğu Tarihçesi.....	9
2.1.2. Otizm Spektrum Bozukluğunun Görülme Sıklığı.....	10
2.1.3. Otizm Spektrum Bozukluğunun Nedenleri.....	11
2.1.4. Genetik Faktörler	11
2.1.5. Ailesel Faktörler	11
2.1.6. Çevresel Faktörler	12
2.3. Kardeşlik İlişkisi.....	15
2.3.1. Tipik Gelişim Gösteren Çocukların OSB Olan Kardeşleriyle İlişkisi....	15
2.4. Ebeveynleşme.....	17
2.4.1. Ebeveynleşme Türleri	17
2.4.2. Ebeveynleşmenin Olumsuz Etkileri.....	18
2.4.3. Ebeveynleşmenin Olumlu Etkileri	19

2.4.4. OSB Olan Çocukların Kardeşlerinde Ebeveynleşme (Parentification) .	20
2.5. Ergenlik Dönemi.....	22
2.6. İlgili Araştırmalar	23
2.6.1. Yurtiçi Araştırmalar	23
2.6.2. Yurtdışı Araştırmalar	25
BÖLÜM 3	29
YÖNTEM	29
3.1. Araştırma Modeli	29
3.2. Çalışma Grubu	29
3.3. Veri Toplama Araçları	32
3.3.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu	32
3.3.2. Schaeffer Kardeş Değerlendirme Ölçeği	32
3.3.3. Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu.....	34
3.4. Verilerin Toplanması.....	35
3.5. Verilerin Analizi.....	36
BÖLÜM 4	39
BULGULAR	39
4.1. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenler de Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Göstermekte midir?	40
4.1.1. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Cinsiyete Göre İstatistiksel Açidan Anlamli Farklılık Göstermekte midir? ...	40
4.1.2. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Yaş Göre İstatistiksel Açidan Anlamli Farklılık Göstermekte midir?	41
4.1.3. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Eğitim Düzeyine Göre İstatistiksel Açidan Anlamli Farklılık Göstermekte midir?.....	42
4.1.4. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme OSB Olan Kardeşin Cinsiyetine Göre İstatistiksel Açidan Anlamli Farklılık Göstermekte midir?.....	43

4.1.5. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme OSB Olan Kardeşin Yaşına Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?.....	44
4.1.6. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme OSB Olan Kardeşin Devam Ettiği Okul Türüne Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?	45
4.1.7. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Kardeş Sayısına Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?.....	46
4.1.8. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Anne Yaşına Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?	47
4.1.9. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Baba Yaşına Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?	49
4.1.10. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Anne-Baba Medeni Durumuna Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?.....	50
4.1.11. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Anne Eğitim Düzeyine Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?.....	51
4.1.12. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Baba Eğitim Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?	53
4.1.13. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Algılanan Ekonomik Düzeye Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?.....	54
4.1.14. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Daha Önce Psikolojik Destek Alma Durumuna Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?	55

4.2. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme ölçeği alt boyutları ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki var mıdır?	56
4.3. Nazik Olma, Birliktelik-İlgili Olma, Empati ve Uzak Durma-Çekinme Değişkenleri Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anlamlı Yordayıcıları Mıdır?... 59	59
4.4. Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik, Ebeveyne Yönelik Duygusal Ebeveynleşme ve Ebeveyne Yönelik Araçsal Ebeveynleşme Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anlamlı Yordayıcıları Mıdır?	62
BÖLÜM 5	65
TARTIŞMA	65
5.1 OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Ebeveynleşme Demografik Değişkenlere Göre Tartışması.....	65
5.2. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu Alt Boyutlarına Göre Tartışması.....	70
5.2.1. Pozitif Yönlü Çok Düşük Düzeyli İlişkiler	70
5.2.2. Pozitif Yönlü Düşük Düzeyli İlişkiler	71
5.2.3. Pozitif Yönlü Orta Düzeyde İlişkiler	74
5.2.4. Pozitif Yönlü Yüksek Düzeyde İlişkiler.....	75
5.2.5. Negatif Yönlü Çok Düşük Düzeyli İlişkiler.....	76
5.2.6. Negatif Yönlü Düşük Düzeyli İlişkiler.....	77
5.2.7. Negatif Yönlü Orta Düzeyde İlişkiler	78
5.2.8. Negatif Yönlü Yüksek Düzeyde İlişkiler	79
5.3. Nazik Olma, Birliktelik-İlgili Olma, Empati ve Uzak Durma-Çekinme Değişkenlerinin Kardeş Odaklı Ebeveynleşmeyi Yordayıcılığına İlişkin Bulguların Tartışması.....	79
5.4. Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik, Ebeveyne Yönelik Duygusal Ebeveynleşme ve Ebeveyne Yönelik Araçsal Ebeveynleşme Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anlamlı Yordayıcılığına İlişkin Tartışma	80
BÖLÜM 6	83

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	83
6.1. Sonuç	83
6.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	86
6.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	87
KAYNAKÇA	88
EKLER	126
EK-1: Katılımcıların Araştırmaya Katılım Gösterdikleri İller	126
EK-2: OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı	127
EK-3: Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları (nazik olma, birliktelik-ilgili olma, durma-çekinme, empati ve fiziksel saldırganlık) ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu Alt Boyutları (ebeveynleşmeden algılanan yarar, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme, ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme) Puanlarının Dağılımı.....	131
EK-4: Çoklu Regresyon Analizleri Varyansların Homojenliği İçin Saçılma Grafikleri	132
EK-5: Etik Kurul Onayı.....	133
EK- 6: MEB Araştırma Anketleri İzin Belgeleri	134
EK-7: Anket ve Araştırma İzni.....	139
EK-8: Aydınlatılmış Onam Formu (Araştırma Katılımcısı Çocukların Ebeveynleri İçin)	140
EK-9: Gönüllü Katılım Onay Formu (Araştırma Katılımcısı Olan Ergenler İçin)	141
EK-10: Ergen Katılımcılar İçin Kullanılan Schaeffer Kardeş Değerlendirme Ölçeği.....	142
Ek-11: Ergen Katılımcılar İçin Kullanılan Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu	143
Ek-12: Demografik Bilgi Formu	144

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Örneklemeye İlişkin Demografik Bilgiler	30
Tablo 2. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları	40
Tablo 3. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Yaşa Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	41
Tablo 4. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Yaşa Göre ANOVA Sonuçları	41
Tablo 5. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Eğitim Düzeyine Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	42
Tablo 6. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları	43
Tablo 7. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları	43
Tablo 8. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Yaşına Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	44
Tablo 9. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Yaşına Göre ANOVA Sonuçları	45
Tablo 10. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB olan Kardeşin Devam Ettiği Okul Türüne Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	45
Tablo 11. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Devam Ettiği Okul Türüne Göre ANOVA Sonuçları	46
Tablo 12. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Kardeş Sayısına Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	47
Tablo 13. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Kardeş Sayısına Göre ANOVA Sonuçları	47
Tablo 14. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne Yaşına Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	48
Tablo 15. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne Yaşına Göre ANOVA Sonuçları	48
Tablo 16. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Baba Yaşına Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	49
Tablo 17. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Baba Yaşına Göre ANOVA Sonuçları	49
Tablo 18. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne-Baba Medeni Durumuna Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri	50
Tablo 19. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne-Baba Medeni Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	51

Tablo 20. <i>Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne Eğitim Düzeyine Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri</i>	52
Tablo 21. <i>Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları</i>	52
Tablo 22. <i>Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Baba Eğitim Düzeyine Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri</i>	53
Tablo 23. <i>Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Baba Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları</i>	53
Tablo 24. <i>Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Algılanan Ekonomik Düzeye Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri</i>	54
Tablo 25. <i>Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Algılanan Ekonomik Düzeye Göre ANOVA Sonuçları</i>	55
Tablo 26. <i>Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Daha Önce Psikolojik Destek Alma Durumuna Göre t Testi Sonuçları</i>	55
Tablo 27. <i>Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu Puanları Arasındaki İlişki</i>	56
Tablo 28. <i>Çoklu Bağlantılılığın Kontrol Edilmesinde VIF ve Tolerans Değerleri</i>	61
Tablo 29. <i>Nazik Olma, Birliktelik-İlgili Olma, Empati ve Uzak Durma-Çekinme Değişkenlerinin Kardeş Odaklı Ebeveynleşmeye Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Bulguları</i>	61
Tablo 30. <i>Çoklu Bağlantılılığın Kontrol Edilmesinde VIF ve Tolerans Değerleri</i>	63
Tablo 31. <i>Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik, Ebeveyne Yönelik Duygusal Ebeveynleşme ve Ebeveyne Yönelik Araçsal Ebeveynleşme Değişkenlerinin Kardeş Odaklı Ebeveynleşmeye Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Bulguları</i>	63

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın dayandığı problem durumu ile çalışmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları kapsamlı biçimde sunulmuştur.

1.1. Problem Durumu

Aile, bireyin dünyaya geldiği andan yaşamının sonuna kadar, temel gereksinimlerinin karşılandığı; toplumsal değer ve yargıların aktarıldığı sosyal ilişkilerin kurulduğu birincil sosyal çevredir (Turğut, 2017). Aynı zamanda çocukların bilgi, beceri, duygu ve davranışları öğrenmesinde aktif rol oynayan en küçük toplumsal birim olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2000; Özdemir vd., 2020). Aile kavramı, alanyazında köklü geçmiş ve evrensel niteliği ile dikkat çekmiş; psikoloji, sosyoloji ve eğitim gibi birçok farklı disiplinin çalışma alanı haline gelmiştir (Ördem, 2020; Pehlivan, 2017). Bu disiplinlerin tanımlarına bakıldığında aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan, çocuklara temel eğitimin verildiği, yanlış davranışların önleildiği ve kardeş ilişkilerinin temellerinin atıldığı bir toplumsal yapı olarak da değerlendirilmektedir (Macionis, 2013; Öğütçü, 2022). Bu sistemin sağlıklı şekilde işleyebilmesi, özellikle çocukların gelişimsel alanlarının desteklenmesi açısından kritik öneme sahiptir (Kağıtçıbaşı, 2012; Rossmann, 2002).

Çekirdek aile yapısına, yani anne, baba ve çocuktan oluşan aileye, ikinci bir çocuk dâhil olduğunda, yani ailede en az iki çocuk olduğunda “kardeş ilişkisi” kavramı oluşur (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011). Küçük kardeşin dünyaya gelmesiyle başlayan bu ilişki, yaşam boyunca süren karşılıklı etkileşim, değişim ve gelişimle şekillenen doğal bir bağ niteliği taşır (Altunsu Sönmez, 2014; Kasapoğlu & Karkıner, 2015; Meyer & Vadasy, 2008; Schmidtová & Slaný, 2018). Ailede ikinci çocuğun doğumu, yalnızca sayısal bir artış değil; aynı zamanda ilişkisel dinamiklerin yeniden yapılanması ve kardeşler arasında yeni rollerin gelişmesini de beraberinde getirir (Cicirelli, 1995; Shantz & Hobart, 1989). Kardeş ilişkileri, çocukların bireysel gelişim süreçleri ve aile içindeki rollerine göre farklı biçimlerde şekillenir (Deater-Deckard & Dunn, 2002; McHale vd., 2012). Örneğin tipik gelişim gösteren kardeşler (TGK’ler) hayatlarının ilk yıllarında kardeşleriyle oyun arkadaşı rolünde iken ilerleyen gelişim dönemlerinde bakım veren,

koruyan, rakip gören, model alan gibi yeni rolleri üstlenmektedirler (Dunn, 1993; McHale vd., 2012; Varol, 2006). Bu süreçlerde kardeşler “çocukluk ve ergenlik döneminde” de birbirlerinin refakatçisi, öğretmeni, dostu olabilmektedirler (Gass vd., 2007; Howe vd., 2023). Bu nedenle kardeş ilişkisi özellikle ergenlik dönemindeki kardeşin kişilik gelişimine önemli boyutta etki etmektedir (Avşar, 2013; Knecht vd., 2015). Kardeş ilişkileri bu derece dinamik, gelişime açık bir yapıya sahipken aile sisteminde oluşan olağan dışı bir durum ise bu ilişkiyi etkileyebilmektedir (Arnold vd., 2012; Stoneman, 2005). Örneğin ailede bir üyenin sağlık probleminin olması ya da özel gereksiniminin bulunması yalnızca ailenin yapısını ve işlevlerini değil, aynı zamanda çocukların duygusal, sosyal gelişim süreçlerini de etkileyebilmektedir (Kula, 2012; Seligman & Darling, 2017). Özellikle yeni doğan kardeşin özel gereksinimli olması, çoğu zaman bu kardeşten önce dünyaya gelen ve tipik gelişim gösteren çocuk üzerinde daha yoğun bir etki yaratabilmektedir (Armahan, 2022; Kovshoff vd., 2017; Lobato vd., 1990; McHale & Gamble, 1989). Özel gereksinimli kardeşin kendine özel ihtiyaçlarının olması nedeniyle özel ilgiye ihtiyaçları vardır (Levante vd., 2024; Tozer vd., 2013). Örneğin otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların gelişimsel farklılıklarının olması, sosyal etkileşimde zorluklar yaşaması, tekrarlayıcı davranışlar ve yetersiz iletişim becerilerinin olması gibi bireyin günlük yaşamındaki rutinlerini yerine getirmesini zorlaştıran özellikle aile üyelerinin bu çocuklarına daha fazla dikkat ve ilgi göstermelerini gerektirmektedir (American Psychiatric Association [APA], 2013; Levante vd., 2024; Rivard vd., 2014). OSB olan kardeşe sahip TGK’lerin çocukluk döneminden itibaren daha fazla sorumluluk üstlenmeleri, ergenlik döneminde de kişilik gelişimini duygusal ve davranışsal olarak etkilemektedir (Ahmetoğlu & Aral, 2004; Knecht vd., 2015). Yine ailede OSB olan bir kardeşin olması, TGK’lerin hem daha fazla sorumluluk üstlenmesine hem de kardeşlerinin özel gereksinimlerine uyum sürecinde çeşitli güçlükler yaşayabilmesine neden olabilmektedir (Kovshoff vd., 2017; Rivard vd., 2014).

Ergenlik dönemi, Dünya Sağlık Örgütü’ne [DSÖ] (2023) göre, 10-19 yaşlarını kapsayan ve çocukların yetişkinliğe geçişini ifade eden gelişim dönemidir. Bu dönemde bireyler, “bilişsel, psikolojik ve sosyal” açıdan yetişkinliğe geçerken; “fiziksel, cinsel, duygusal ve toplumsal” alanlarda gelişim gösterip kendi kimliklerini keşfetmeye çalıştıkları bir süreçtir (Koç, 2004; Lerner vd., 2011; Santrock, 2011). Ergenlerin değişim ve arayış içerisinde olduğu bu dönemde, bireyler zorluklar yaşayabilmekte ve hayatlarında bazı

sorunlar oluşabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2014; Muslu & Aygün, 2017). Bu süreçte ergenler, bir yandan bağımsızlaşmak ve yeni şeyler denemek isterken diğer yandan ebeveynleriyle olan iletişimlerinin sağlıklı biçimde sürmesini de önemserler (Elkin, 2016; Kulaksızoğlu, 2014; Muslu & Aygün, 2017; Szwedo vd., 2017). Bu dönemde ergenlerin gelişimi ve ruh sağlığı açısından ailenin önemli olduğu araştırmalarda vurgulanmaktadır (Durak Batıgün & Say, 2015; Yavuzer, 2019; Wissink vd., 2006). Bu çerçevede, OSB olan ardeşe sahip TKG'lerin sorumlulukları, gelişimsel dönemin etkisiyle daha karmaşık hâle gelebilmektedir (Tomeny vd., 2016; Wingsiong, 2015). Her çocuk için aile içerisinde sosyal ve duygusal ortamlara yer verilmesi; özel gereksinimli çocuk ve tipik gelişim gösteren ergenin birbiriyle uyumu, sosyalliği ve kardeşlik rol dengesini oluşturması açısından önemlidir (Altuğ Özsoy vd., 2006; Aksoy & Berçin Yıldırım, 2008). Ancak, OSB olan bir kardeşe sahip olmak bu rollerin daha karmaşık hale gelmesine neden olabilir (McHale & Gamble, 1989). Gelişimsel dönemlerde, özellikle ergenlik döneminde, tipik gelişim gösteren ergen birey özel gereksinimi olan kardeşinin varlığıyla baş etmeye çalışırken, aynı zamanda bu dönemin duygusal ve ilişkisel değişimleriyle de mücadele eder (Ahmetoğlu & Aral, 2004; Gibson & Jefferson, 2006; Karaca vd., 2013; Kalyencioğlu & Kutlu, 2010; Konuk, 2011; McHale vd., 1987; Üstündağ & Bumin, 2014). TKG'lerle ve OSB olan kardeşlerle birlikte büyüyen ergenler, bu süreçte içinde bulundukları psikososyal zorluklara ek olarak, kardeşlerinin bakım ve sorumluluğunu üstlenme yönünde ilave bir sorumluluk da hissedebilirler (Ahmetoğlu & Aral, 2004; Rivard vd., 2014). Sosyal ilişkilerinde, kimlik gelişimi sürecinde ve duygusal dengesi üzerinde de baskılar hissedebilirler (Ahmetoğlu & Aral, 2004; Rivard vd., 2014). OSB olan bir kardeşe sahip ergenlerin, kardeşinin gereksinimlerini ve ebeveyninin stresini azaltma isteğiyle ailede ekstra bakım ve sorumluluğu üstlenebilir (Pavlopoulou & Dimitriou, 2019). Özellikle ebeveynlerin bakım veremediği durumlarda, kardeşlerinin birincil bakıcı rolünü üstlenmeleri sık karşılaşılan bir durum olup bu durum ebeveynleşme davranışı olarak ortaya çıkabilmektedir (Arıkan Çolak, 2019; Cridland vd., 2015; Egan & Walsh, 2001; Hanöz vd., 2023; Nuttall vd., 2018; Tomeny vd., 2017).

Ebeveynleşme, çocuğun gelişimsel olarak hazır olmadığı hâlde, ebeveyne ait sorumlulukları üstlenmesi ve ebeveynin, kendi ihtiyaçlarını veya beklentilerini çocuk aracılığıyla karşılamaya çalışması sonucu ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin bozulması şeklinde ortaya çıkan bir olgudur (Earley & Cushway, 2002; Hooper, 2012; Jurkovic,

1997). Özel gereksinimli kardeşi olan TKG'lerin birincil bakım veren kişi rolünü üstlenerek ebeveynleşme özellikleri gösterdiği görülmektedir (Cridland vd., 2013; Egan & Walsh, 2001; Hanöz vd., 2023; Hannah & Midlarsky, 2005; Krauss vd., 1996). Bu durum TKG'lerin kendi ihtiyaçlarından feragat ederek başkalarının ihtiyaçlarını önceliklendirmesine neden olabilmektedir (Chase, 1999). Aile içerisinde özel gereksinimli bir çocuğun bulunması, TKG'lerin bakım verme, koruma, mentorluk etme veya aracılık etme gibi çeşitli roller üstlenmesine yol açabilmektedir (McHale & Gamble, 1987). TKG'lerde kardeş ilişkilerinin "karşılıklı oyun, destek ve öğrenme" üzerine kurulması beklenirken, ebeveynleşme durumunda bu ilişkinin niteliği farklılaşabilmekte, kardeşler arasındaki eşitlik duygusu zayıflayabilmektedir (Hooper vd., 2007; Tomeny vd., 2017). TKG'lerde ebeveynleşme hem duygusal bağların niteliğini etkileyebilir hem de aralarında bazı çatışmalara yol açabilir (Kozłowska & Hanney, 2002). Dahası, ebeveynleşme yaşayan ergen birey, kardeşiyle olan ilişkisinde bakım verici rolünü deneyimlediğinde, bu durum onun bireysel gelişimini ve kardeşiyle kurduğu duygusal yakınlığı da sınırlandırabilir (Hooper vd., 2011). Ebeveynleşme, yalnızca TKG'lerin psikolojik iyi oluşunu olumsuz yönde etkilemekle kalmaz; aynı zamanda aile dinamiklerini bozarak, rol dağılımının karmaşıklaşmasına, kardeşlik ilişkilerinin sağlıklı biçimde gelişmesine ve aile içi iletişimin zayıflamasına yol açabilir (Hooper vd., 2007; Tomeny vd., 2017). Ebeveynleşme eğilimi gösteren TKG'lerin, OSB olan kardeşleriyle ilişkilerinde koruyucu, yönlendirici ya da müdahaleci roller üstlendiklerini bu durum da duygusal yakınlığın azalmasına, kardeşler arası çatışma riskinin artmasına, anksiyete ile depresyon gibi psikolojik sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir (Levante vd., 2023; Jones vd., 2019).

Bu veriler ışığında, OSB olan bireylerin tipik gelişim gösteren ergenlik dönemindeki kardeşlerinde ebeveynleşme eğilimleri hem bireysel anlamda hem de aile içi dinamikler üzerindeki etkileri açısından önemli bir konu olarak öne çıktığı söylenebilir (Fair vd., 2014; Hooper vd., 2007; Jones vd., 2019). Ebeveynleşmiş ergenlerin çoğunlukla görünmeyen bakım vericiler olarak nitelendirilmesi ve ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi yönünde araştırmalar bu bireylerin duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarının yeterince sağlanmaması da aile içerisinde görünmeyen birey konumunda oldukları söylenebilir (Cridland vd., 2015; Hannah & Midlarsky, 2005; Hooper, 2012; Tomeny vd., 2016; Wingsiong, 2015). Özellikle ergenlik gibi kimlik ve kişilik gelişiminin merkezde olduğu bu dönemde üstlendikleri bakım ve duygusal rollerin psikolojik iyi oluşları

üzerinde etki oluşturabilmektedir (Jones vd., 2019; Hooper vd., 2018; Tomeny vd., 2016; Jurkovic, 1997). Nitekim Pavlopoulou ve Dimitriou'nun (2019) nitel çalışması, OSB olan kardeşle büyüyen ergenlerin erken yaşlardan itibaren bir tür duygusal gözetmenlik rolü üstlendiklerini göstermiştir. Benzer şekilde, Wingsiong (2015) ile Tomeny vd. (2016) ebeveynleşmenin sadece duygusal yük değil aynı zamanda toplumsal destek eksikliği ile birleşerek, bu bireylerde tükenmişlik, yalnızlık ve rol çatışması duygularına neden olabileceğini ifade etmiştir. Bu çalışma OSB olan kardeşi bulunan tipik gelişim gösteren ergenlerin ebeveynleşme özelliklerinin belirlenmesi ve bu özelliklerin kardeş ilişkileri ile ilişkisinin araştırılması amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Problemi

OSB, bireyin sosyal etkileşim, iletişim becerileri ve tekrarlayıcı davranış örüntülerinde sınırlılıklara yol açan nörogelişimsel bir bozukluktur (Arslan, 2013; Casenhiser vd., 2011; Fazlıoğlu & Yurdakul, 2005). OSB tanısı genellikle erken çocukluk döneminde konmakta ve bireyin tüm yaşamını etkileyen, sürekli destek gerektiren bir durum olarak tanımlanmaktadır (Aydın & Özgen, 2018). OSB olan çocukların bakım ihtiyaçları yalnızca ebeveynlerle sınırlı kalmamakta, ailedeki diğer çocuklar üzerinde de psikolojik, sosyal ve gelişimsel düzeyde sonuçlar doğurabilmektedir (Angell vd., 2012; Kaminsky & Dewey, 2001).

TGK'ler, OSB olan kardeşlerinin bakım süreçlerine dâhil olmakta, bu bağlamda duygusal ve araçsal roller üstlenerek erken yaşlarda ebeveynlerin sorumluluklarına benzer görevler yerine getirmektedirler (Angell vd., 2012; Tomeny vd., 2017; Truchon & Howe, 2019). Bu süreç alanyazında "ebeveynleşme" (parentification) kavramı ile açıklanmakta; "çocuğun gelişimsel olarak uygun olmayan roller üstlenmesi" şeklinde tanımlanmaktadır (Jurkovic, 1997). Ebeveynleşme, özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde, bireyin psikolojik iyi oluşunu, sosyal ilişkilerini, akademik başarısını ve kişilik gelişimini çok boyutlu biçimde etkileyebilmektedir (Hooper vd., 2011). Ebeveynlerin ilgi ve zamanlarının çoğunu OSB olan çocuğa yönlendirmeleri, ergenlik dönemindeki TGK'in hem aile içinde sorumluluk üstlenmesine hem de adaletsizlik duyguları yaşamasına neden olabilmektedir (Tomeny vd., 2016; Truchon & Howe, 2019). Bu bağlamda, OSB olan çocuğa sahip ailelerdeki tipik gelişim gösteren ergenlerin ebeveynleşme düzeylerinin ve bu durumun kardeş ilişkileriyle olan bağlantısının anlaşılması önem arz etmektedir. Bu konuda yürütülmüş çalışmaların

genellikle yetişkinlerle ve geçmişe dönük olarak yapıldığı görülmektedir (Angell vd., 2012; Kaminsky & Dewey, 2001; Shivers, 2019; Tomeny vd. 2016; Tomeny vd. 2017). Ayrıca, ergenlerin güncel deneyimlerini doğrudan ortaya koyan çalışmaların son derece az sayıda olduğu ve uluslararası alanyazında dahi bu boşluğun varlığını sürdürdüğü dikkat çekmektedir. Bu durum, ergenlik döneminde ebeveynleşmenin ve kardeş ilişkilerinin birlikte ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada, OSB olan kardeşe sahip ergenlerin ebeveynleşme özelliklerinin belirlenmesi ve bu özelliklerin kardeş ilişkileriyle olan ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, erken çocukluk döneminde (0-8 yaş) OSB olan kardeşe sahip olan ergenlerin (10-19 yaş) ebeveynleşme düzeylerini belirlemek ve bu düzeylerle kardeş ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçları şunlardır:

1. OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşme, demografik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?
2. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği alt boyutları ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği alt boyutları (nazik olma, birliktelik-ilgili olma, empati ve uzak durma-çekinme), kardeş odaklı ebeveynleşmenin anlamlı yordayıcıları mıdır?
4. Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu alt boyutları (ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme ve ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme), kardeş odaklı ebeveynleşmenin anlamlı yordayıcıları mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

OSB, bireylerin sosyal etkileşim, iletişim ve davranış alanlarında belirgin sınırlılıklar yaşamasına yol açan nörogelişimsel bir farklılık olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013). OSB olan çocukların bakım süreçlerinde yüksek düzeyde destek gerekebilmekte ve bu durum aile dinamiklerini önemli ölçüde değiştirebilmektedir (Altieri & Von Kluge,

2009; Gray, 2002). Dolayısıyla, aileye OSB olan bir çocuğun katılması yalnızca ebeveynleri değil, TGK'leri de psikolojik, sosyal ve gelişimsel açıdan etkilemektedir (Meadan vd., 2010; Petalas vd., 2009). Özellikle ergenlik dönemindeki TGK'ler, bir yandan kendi gelişimsel değişim ve zorluklarıyla baş etmeye çalışırken, diğer yandan OSB olan kardeşlerinin bakımına destek olma sorumluluğunu da üstlenmek durumunda kalabilmektedir (Angell vd., 2012; Kaminsky & Dewey, 2002;). Bu süreç, kimi zaman gelişimsel olarak uygun olmayan rollerin benimsenmesine yol açmakta ve alanyazında "ebeveynleşme" (parentification) kavramı ile açıklanmaktadır (Earley & Cushway, 2002; Jurkovic, 1997).

Alanyazında OSB olan bireylerin ebeveynleri üzerine geniş bir araştırma birikimi bulunmasına karşın, TGK'lerin ebeveynleşme deneyimlerini ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır (Hodapp & Urbano, 2007; Meadan vd., 2010; Tomeny vd., 2017). Bu araştırma, özellikle ergenlik döneminde olan TGK'lerin ebeveynleşme deneyimlerine odaklanarak bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Araştırmanın özgünlüğü, verilerin geçmişe dönük anılara değil, katılımcıların güncel yaşantılarına dayalı olarak toplanmasına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, hafıza yanlılığının yol açabileceği metodolojik sınırlılıkları en aza indirerek ergenlerin ebeveynleşme deneyimlerinin daha sağlıklı biçimde anlaşılmasına imkân tanımaktadır (Conner & Barrett, 2012; Shiffman vd., 2008). Böylece çalışma, özel gereksinimli bireylerin kardeşlerinin yaşantılarına ilişkin güncel ve derinlikli bir bakış açısı sunmakta ve alanyazına değerli bir katkı sağlamaktadır.

Araştırma, OSB olan kardeşe sahip TGK'lerin yaşam deneyimlerini doğrudan kendi anlatıları üzerinden ele almasıyla yalnızca metodolojik sıkıntıları aza indirgemekle kalmayarak uygulayıcıların sahada gözden kaçırabildiği kardeşlerin ebeveynleşme süreçlerini görünür kılmaktadır. Uygulamada kardeşlerin üstlendikleri bakım verme, koruyucu olma ve sorumluluk alma rollerinin çoğu zaman "doğal" ya da "yardımcı rol" olarak değerlendirilmesi (Cicirelli, 1995; McHale vd., 2012), bu rollerin çocuk üzerindeki duygusal ve gelişimsel etkilerinin yeterince ele alınmamasına yol açabilmektedir. Bu çalışma da aile içi rollerin hangi koşullarda zorlayıcı bir niteliğe dönüştüğünü ortaya koyarak, uygulayıcıların aile içerisindeki ergen kardeşlerde riskli ebeveynleşme göstergelerini erken dönemde fark edebilmesine katkı sağlamaktadır. Araştırma bulguları, psikolojik danışmanlar, psikologlar, özel eğitim öğretmenleri ve alandaki tüm çalışan bireyler için kardeşlerle yapılacak çalışmalarda, terapilerde,

görüşmeler de hangi temalara odaklanması gerektiğine dair yol gösterici nitelik taşımaktadır. Ayrıca araştırma, ebeveynlerin farkında olmadan TKG'lere gelişim düzeylerinin üzerinde sorumluluk yükleyebildiğini göstererek, uygulayıcıların aileleri kardeşler arası rol dağılımı konusunda bilinçlendirmesine ve kardeşlerin yaşına uygun sorumluluk sınırlarının belirlenmesine rehberlik edebilecek nitelikte katkılar sunduğu söylenebilir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

İlk olarak, araştırmanın örneklemini “OSB kardeşi bulunan” ve “tipik gelişim gösteren 10-19 yaş” aralığındaki ergen bireylerle sınırlıdır. Dolayısıyla, farklı gelişimsel özelliklere sahip kardeşlere sahip çocuklar veya farklı yaş gruplarındaki bireyler bu araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Yine araştırma sadece Türkiye Cumhuriyetindeki kişi veya kişilerden veri alınarak yapılmıştır, farklı kültür ve toplumlarla yapılan çalışmalarla genellemek mümkün olmayabilir.

Araştırma belirli bir zaman aralığında ve sınırlı coğrafi bölgelerde yürütüldüğünden, elde edilen bulguların farklı kültürlerle genellenebilirliği sınırlıdır. Katılımcıların benzer kültürel kodlarla yanıt vermiş olmaları, farklı kültürel yapılardaki ebeveynleşme deneyimlerinin tam olarak yansıtamamasına neden olabilir. Ayrıca veri toplama sürecinde kullanılan ölçme araçlarının öz-bildirim temelli olması, yanıtların toplumsal ve kültürel beklentiler ya da sosyal kabul arzusu gibi etkenlerden etkilenme olasılığını artırmaktadır. Bu nedenle elde edilen veriler, katılımcıların öznel algıları çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Son olarak araştırma kapsamında sadece ergenlik dönemindeki TKG'lerin bakış açısı değerlendirilmiş olup diğer gelişim dönemindeki kardeşler çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu durum, ebeveynleşme kavramının yalnızca ergenlik dönemindeki kardeşlerde var olup olmadığına dair genelleme yapmayı sınırlamaktadır ve kavramın bütüncül olarak değerlendirilmesini engellemektedir.

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu

OSB; “bilişsel süreçlerde” ve “sosyal-iletişim alanlarında” meydana gelen gecikmeler ve farklılıklarla karakterize edilen “nörolojik- gelişimsel bir bozukluk” olarak ifade edilmektedir (APA, 2013; Aydın, 2000). Çocukların iletişimde (sözlü ya da sözsüz) düşük ilgi göstermesi, sosyal etkileşimi başlatma ya da sürdürmede dikkat çekici engellerle karşılaşması, tekrarlayıcı hareketler ve değişmeyen düzenlere aşırı bağımlılık; OSB’nin belirgin göstergeleri arasında değerlendirilmektedir (APA, 2013; Casenhiser vd., 2011). OSB olan bireylerde; ellerini ya da kollarını yineleyici biçimde hareket ettirme, tüm vücudu ritmik olarak hareket ettirme, hayal kurma becerisinde kısıtlılık (örneğin hayali oyun kurma ve empati eksikliği), ağırlıklı olarak yalnızlığı tercih etme, dil becerileri açısından yetersizlik gösterme gibi çeşitli karakteristik semptomlarda gösterebilirler (APA, 2013; Heflin & Alaimo, 2007; Siegel, 2003).

2.1.1. Otizm Spektrum Bozukluğu Tarihçesi

Otizm, ilk olarak 1700’lü yılların başlarında Fransa’da Jean Itard ve İngiltere’de Jon Halsam tarafından incelenmiş ve bu bireyler yalnızca “farklı kişiler” olarak tanımlanmıştır (Danış, 2001; Fazlıoğlu & Yurdakul, 2005). Otizm teriminin etimolojisi, Yunanca “autós” kavramına dayanmakta olup “öz” anlamlarını veren “ism” ekinin birleşimiyle de “teori-eylem” anlamına gelmektedir (Kadak & Meral, 2019; Mattila, 2013, s. 21). 1908’de Eugen Bleuler, otizmi şizofreni hastalarındaki içe dönüklük için kullanmıştır (Bleuler, 1908; Kadak & Meral, 2019). 1925’te Sukhareva, güncel spektruma uygun bir şekilde otizmi tanımlamıştır (akt. Eracar, 2019; Ercan vd., 2024). 1943’te Leo Kanner, otizmin şizofreniden farklı olduğunu belirterek “infantil otizm” kavramını ortaya koymuştur (Danış, 2001; Kanner, 1943; Küçük vd., 2018). Aynı yıl otizmi, “Duygusal Bağın Otistik Bozukluğu” olarak tanımlamış ve çeşitli belirgin özelliklerine değinmiştir (Danış, 2001; Kanner, 1943). 1944’te Hans Asperger, “Otistik Psikopati” kavramıyla otizmi farklı bir grupta ele almıştır (Atbaşoğlu, 202; Küçük vd., 2018; Wing, 1981). Daha sonra bu tanım DSM-IV’te Asperger Bozukluğu olarak yer almıştır (APA, 1994). 1950’lerde Bruno Bettelheim, “buzdolabı anneler” teorisiyle,

otizmin nedenini sevgisizlikle açıklamıştır (Piven vd., 1994; Tunay, 2021). 1952’de DSM-I, otizmi çocukluk şizofrenisinin bir türü olarak sınıflandırmıştır (Demir vd., 2000; Fazlıoğlu & Yurdakul, 2005). 1964’te Bernard Rimland, otizmin biyolojik kökenli olduğunu belirterek bilimsel araştırmaların akışını değiştirmiştir (Yöndem, 2015). Rimland liderliğinde -Amerika Otizm Cemiyeti- kurulmuştur (Tekin-İftar & Değirmenci, 2012). 1977’de Folstein ve Rutter’ın ikiz çalışması, otizmin genetik kökenlerini vurgulamıştır (Küçük vd., 2018). 1980’de DSM-III, otizmi yaygın gelişimsel bozukluk altında ele almış, “bebeklik otizmi” terimini tanımlamıştır (Karadeniz, 2007; Tamur & Celasin, 2022). 1992’de DSM-IV ile tanı ölçütleri belirlenmiş, 1993’te benzer ölçütler ICD-10’da yer almıştır. 2013’te DSM-V ile “Asperger, Rett gibi” tanılar “OSB” çatısı altında birleştirilmiştir (APA, 2013; Gıcı-Vatansever & Ahmetoğlu, 2023). Otizmin bu tarihsel süreci, tanımlanmasından günümüzdeki spektrum anlayışına kadar olan bilimsel gelişmeleri ortaya koymakta; “biyolojik, genetik, ailesel ve çevresel” faktörlerin önemini vurgulamaktadır (Geller, 2008; Volkmar & Woodbury-Smith, 2007).

2.1.2. Otizm Spektrum Bozukluğunun Görülme Sıklığı

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’de OSB görülme sıklığı yıllar içinde artış göstermiştir. 1970’lerde her on bin kişide üçün altında olan oran, 1990’larda otuzun üzerine çıkmıştır (Baio vd., 2018; CDC, 2025; Fombonne, 2005). 2000’de 1/160 olarak bildirilen sıklık, 2014’te 1/68, 2018’de 1/59’a yükselmiş; 2020’de ise her 36 kişide 1 olarak kaydedilmiştir (CDC, 2025). OSB olan erkeklerin sayısı, kadınlara oranla yaklaşık dört kat fazladır (CDC, 2025; Maenner vd., 2023). 2002 yılında Kaliforniya’da OSB -on bin kişide atmış- olarak saptanmıştır (Fombonne, 2005; Lai vd., 2014; Lyall vd., 2017). 2018’de Avrupa ve Asya’da bu oran %1–2 arasında; Güney Kore’de ise %2,6 olarak bulunmuştur (CDC, 2025; Kim vd., 2011). Türkiye’de OSB’ye ilişkin güncel epidemiyolojik çalışma bulunmasa da Otizm Platformu’na göre yaklaşık 550 bin OSB olan birey, bunun yüz elli bini 0–14 yaş aralığındadır (Kıvrak, 2019; Otizm Vakfı, 2021; Otizm Dernekleri Federasyonu [ODFED]). OSB olan bireylerin, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden yararlananların %53,2’sini oluşturduğu belirtilmiştir (Aydın & Özgen, 2018; Kıvrak, 2019; Tohum Otizm Vakfı, 2021a). Araştırmalar, OSB sıklığındaki artışı tanı kriterlerinin değişmesi, farkındalıkların oluşması ve bilgi düzeyinde artış yaşanması gibi sosyal ve yöntemsel etkenlerle ilişkilendirmektedir (Fombonne, 2009; Troyb, 2011).

2.1.3. Otizm Spektrum Bozukluğunun Nedenleri

OSB'nin etiyolojisi kesin olarak bilinmemekle birlikte, araştırmalar pek çok faktörlerin etkili olabileceğini göstermektedir. Genetik, nörolojik, çevresel ve psikolojik etmenlerin tek başına ya da birlikte OSB'nin gelişiminde rol oynayabileceği düşünülmektedir (Arslan, 2013; Lord & Bailey, 2002; Wing, 2001). Doğum öncesi, doğum sırasındaki etkenler ve beyin yapısındaki anormallikler OSB ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, çocuklukta yaşanan “stres, genetik yatkınlık ve ailesel faktörler” de etkili olabilmektedir (İnanç, 1999; Mukaddes, 2013; Sayan & Durat, 2010). Ebeveyn yaşının ileri olması, çiftler arası yaş farkı ve erken doğum gibi durumlar da yüksek risk faktörleri arasında sayılmaktadır (Mathews & Hamilton, 2009; Schendel & Bhasin, 2008; Janecka vd., 2017).

2.1.4. Genetik Faktörler

OSB genetik aktarımla ilişkili olduğu, aile ve ikiz kardeş çalışmalarıyla desteklenmektedir (Hallmayer vd., 2011; Tick, 2016). OSB'ye neden olan genetik faktörlerin tek bir gen bozukluğu ile açıklanamayacağı, birden fazla genin etkili olduğu, araştırmalarla gösterilmiştir (Fazlıoğlu & Yurdakul, 2005). Genetik çalışmalarda özellikle -15, 13, 6 ve 7.- kromozomların OSB ile ilişkili olduğu, bu kromozomlardaki DNA kopya sayısı olasılıkların, kromozom bozukluklar ve genetik sendromların etkili olduğu bildirilmiştir (Fazlıoğlu-Özlu, 2004; Yosunkaya, 2013). OSB olan çocukların kardeşlerinde, OSB görülme oranı, tipik gelişim gösterenlere kıyasla “50-200 kat” daha fazladır (Gillberg & Coleman, 2000; Muhle vd., 2004; Sadock & Sadock, 2008). Monozigot ikizlerde OSB konkordans oranı %36-96 iken, dizigot ikizlerde bu oran %0-27'dir (Miller vd., 2001). Ayrıca, annelerinde psikolojik bozukluklar bulunan çocuklarda OSB riskinin arttığı da ifade edilmiştir (Gillberg & Coleman, 2000; Tohum Otizm Vakfı, 2021b).

2.1.5. Ailesel Faktörler

Toplum refahı, ailelerin yaşam kalitesiyle doğrudan ilişkilidir (Aydiner-Boylu & Terzioğlu, 2008). Aile yapısının OSB'ye doğrudan değilse de dolaylı etkileri olabileceği düşünülmektedir. Örneğin, OSB olan çocukların ebeveynlerinin daha sık obsesif özellikler sergiledikleri, sosyoekonomik düzeylerinin düşük olduğu, çocuklarıyla yeterli

bağ kuramadıkları ve babalarda şizoid kişilik özelliklerine rastlandığı bildirilmiştir (Alyanak vd., 2002; Volkmar vd., 2005). Ayrıca, bu ailelerin kullandığı “dil, kelime bilgisi, sözel ifade yeterliliği, sosyal uyum sorunları ile duygudurum ve anksiyete problemleri” gibi ortak özellikler taşıdığı belirlenmiştir (Goussé vd., 2002; Khan vd., 2020).

2.1.6. Çevresel Faktörler

OSB oluşumunda genetik etkenlerin yanı sıra çevresel faktörler de önemlidir (Modabbernia vd., 2017). OSB’ye neden olan tüm genlerin henüz belirlenememesi ve vakalardaki artış, çevresel etkenleri gündeme getirmiştir (Özbaran, 2014). Bu faktörler arasında “kimyasallar, fizyolojik etmenler, beslenme alışkanlıkları, gebelik ve doğum süreci sorunları, erken doğum, çevre kirliliği, göç ve virüsler” yer almaktadır (Güney & Işeri, 2013; Montigny vd., 2017). Annenin gebelik sürecindeki yaşantısı da önemli bir risk unsurudur. Annenin “yaşı, yaşam tarzı, ilaç kullanımı, D vitamini eksikliği, beslenme alışkanlıkları, fiziksel ve ruhsal sağlığı” bu kapsamda değerlendirilmektedir (Özbaran, 2014). Gebelik ve erken çocukluk döneminde D vitamini eksikliği ile OSB ilişkisini inceleyen çalışmalar mevcut olmakla birlikte, daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Kırcaali-İftar, 2014; Wang vd., 2020). Ayrıca, 2 kg’dan düşük doğan çocukların OSB riskinin beş kat arttığı belirlenmiştir (Pinto-Martin vd., 2011). “Ebeveynin yaşı, aralarındaki yaş farkı, bağışıklık sistemi rahatsızlıkları, iki gebelik arası sürenin kısa olması” gibi etkenler de risk faktörü olarak görülmektedir (Bernard vd., 2001; Gardener vd., 2009; Sandin vd., 2016). Özellikle hamilelik sürecinde solunan kirliliği, OSB riskini artırmaktadır (Raz vd., 2015; Volk vd., 2011).

2.2. OSB Olan Çocuklar ve Aile İlişkisi

Dünyaya yeni bir çocuk getirmeyi düşünen hemen hemen her ebeveyn, sağlıklı bir bebek sahibi olmayı ve çocuğunu sağlıklı bir aile ortamında yetiştirmeyi umut eder (Alkaşı, 2023; Macit, 2021). Aileler için, tipik gelişimde bir çocuğun dünyaya gelmesi bile uyum gerektiren bir dönemken; OSB tanılı bir çocuğun olması bu dönemin çok daha karmaşık ve stres artıran bir duruma dönüşebilir (Cavkaytar vd., 2016; Öztürk, 2008; Turan, 2002; Varol, 2006; Yassıbaş, 2021). TGG bir çocuk hayali kuran ebeveynler, OSB tanılı bir bebeğin doğumuyla birlikte şaşkınlık, inkâr, vb. yoğun olumsuz duygular yaşayabilir (Bloch & Weinstein, 2009; Cavkaytar vd., 2016; Flenik vd., 2023; Yassıbaş, 2021). Çocuğun OSB tanısı almasıyla birlikte ebeveynlerin rol ve

sorumluluklarında ani değişiklikler meydana gelir; bu durum da literatüre “aile krizi” olarak geçmektedir (Iadarola vd., 2015; Woodgate vd., 2008). OSB tanısı sadece çocuğun gelişimsel sürecini değil aile dinamiklerini de etkiler (Al-Krenawi vd., 2011; Flenik vd., 2023; Gray, 2002). Bu durum ebeveynlerin günlük yaşamlarını yeniden düzenlemelerini, beklentilerini gözden geçirmelerini, çoğu zaman duygusal, sosyal ve ekonomik açıdan zorlayıcı bir sürece uyum sağlamalarını gerektirebilir (Altiere & von Kluge, 2009; Cuzzocrea vd., 2013). İlk aşamaya ebeveynler tanıyı kabullenerek başlarken ilerleyen süreçlerde gelecekle ilgili planlar yapma gibi pek çok aşamayı düşünmeye başlar (Lin vd., 2023; Woodgate vd., 2008). Bu zorlu süreçle ilgili çalışmaların çoğunluğu annelerle yürütölmüş olsa da son yıllarda babaların deneyimlerine odaklanan araştırmaların da arttığı söylenebilir (Orsmond & Seltzer, 2009; Kurşun, 2018; Sarıkaya, 2011). OSB’li çocukların ebeveynlerine ilişkin bulgular, bu durumun; mesleki faaliyetlerden sosyal yaşam pratiklerine, eşler arasındaki dinamikten geleceğe yönelik kaygılara ve zihinsel iyi oluşa kadar pek çok alanı etkilediğini göstermektedir (Bilgin & Küçük, 2010; Koydemir-Özden & Tosun, 2010; Tüylüoğlu & Sezgin, 2024; Üstüner-Top, 2009; Wing, 2012; Yassıbaş, 2015).

Alanyazına bakıldığında OSB olan çocukların annelerinin, annelerine kıyasla daha yüksek düzeyde “stres, depresyon ve anksiyete” yaşadıklarını vurgulamaktadır (Boyd, 2002; Cavkaytar vd., 2016; Hayes & Watson, 2013; Krauzs & Meszaros, 2005; Küçüker, 2001; Tekin-İftar & Kutlu, 2012; Yurdakul & Girli, 1997). Özellikle çocukların bakım ve sorumluluklarının ağırlıklı olarak annelerde olması, onların ruhsal yükünü arttırdığı bunun sonucu olarak annelerin babalara kıyasla daha yüksek stres yaşadığı bulunmuştur (Flenik vd., 2023). Yine yapılan çalışmalarda OSB’ye özgü davranışların yoğunluğu arttıkça annelerin stres düzeylerinin de arttığı saptanmış (Benson & Karlof, 2008; Ekas & Whitman, 2010) ve bu süreçte ortaya çıkan davranışsal problemler ile annelerin ruhsal semptomları arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Abbeduto vd., 2004; Çiçek, 2021; Fisman & Wolf, 1991; Olsson & Hwang, 2001; Özoğuz, 2024). Türkiye’de yapılan bir araştırmada, OSB olan çocukların annelerinin kontrol grubundaki annelere kıyasla daha yoğun duygusal yıpranma, kaygı, çöökkünlük ve üzüntü belirtileri gösterdiği; ayrıca hem anne hem babaların stres düzeylerinin TGG çocukların ebeveynlerinden anlamlı biçimde yüksek olduğu belirlenmiştir (Bozkurt, 2019). OSB olan çocukların bakım gereksinimleri nedeniyle ailelerin ekonomik ve iş yaşamlarında önemli değişiklikler yapmalarını zorunlu

kılabilmektedir (Kuhlthau vd., 2014; Turnbull vd., 2007). Bu durum neticesinde ebeveynler işten ayrılmak, yarı zamanlı çalışmak veya daha yüksek gelirli işler aramak gibi düzenlemelere yönelmektedir (Bilal & Dağ, 2005; Küçüker, 2001; Bilgin & Küçük, 2010; Koydemir-Özden & Tosun, 2010; Üstüner-Top, 2009; Yassıbaş, 2021). Aileler yalnızca iş yaşamlarında değil, sosyal çevrelerinde de değişim yaşamaktadır (Gray, 2002; Kuhlthau, vd., 2014). Toplumun olumsuz tutumları, yetersiz destek hizmetleri ve yoğun bakım sorumluluğu nedeniyle sosyal çevrelerinden uzaklaşmakta ve zamanla yalnızlaştıklarını hissetmektedirler (Farrugia, 2009; Gray, 1993; Kuhlthau vd., 2014). Sosyal yaşamlarını çocuklarının ihtiyaçlarına göre düzenlemek zorunda kalan aileler için, OSB'li çocuğun sergilediği davranış problemleri bu süreci daha da zorlaştırmakta ve destek alma olanaklarını kısıtlamaktadır (Üstüner-Top, 2009; Wing, 2012; Woodgate vd., 2008; Yassıbaş, 2021; Yurdakul & Girli, 1997).

OSB olan çocukların ebeveynler arası ilişkileri olumsuz etkileyebilmektedir (Risidal & Singer, 2004; Shtayerman, 2013). Yapılan çalışmalarda OSB olan çocuğa sahip ailelerde eşlerin mutluluk düzeyi, birbirleriyle uyum ve bağlılık düzeylerinin düşük olduğu bildirilmiştir (Freedman vd., 2012; Higgins vd., 2005). OSB olan çocuğun bakımına ilişkin zorluklar, eşler arasında çatışmaları tetikleyebilmekte ve bu durum evliliğin sonlanmasıyla sonuçlanabilmektedir. (Üstüner-Top, 2009). Bunun yanı sıra OSB olan bir çocuğa sahip olmanın evliliği olumlu yönde etkileyebileceğini gösteren çalışmalar da literatürde mevcuttur (Özekes vd., 1998; Ramisch vd., 2013; Wing, 2012). Bu araştırmalara göre ise çocuklarına destek olma sürecinde birlikte mücadele etmek bazı ailelerde evlilik bağlarını güçlendirmektedir (Özekes vd., 1998; Ramisch vd., 2013; Wing, 2012). OSB olan çocukların kardeşleri üzerinde etkisine bakıldığında hem olumlu hem olumsuz yönde olduğu çalışmalarda görülebilmektedir (Nealy vd., 2012; Tekin-İftar & Kutlu, 2012; Wing, 2012). Bu durumun nedenlerine bakıldığında kardeşin yetersizlik düzeyi, ile ebeveyn tutumlarına bağlı olarak değişiklik gösterdiği söylenebilir (Bloch & Weinstein, 2009; Cavkaytar vd., 2016; Wing, 2012). OSB olan bir kardeşe sahip çocukların ebeveynlerinin ilgisinin azalması, akran grubu ve sosyal çevreyle iletişimde zorluk yaşaması, geleceğe yönelik kaygılarının olması gibi sorunlar yaşayabilmektedir (Gray, 1993; Wing, 2012). Öte yandan, bazı kardeşlerin sorumluluk alması, olgunluk düzeyinin artması, kardeşleriyle etkileşim içinde olmaktan keyif alması gibi olumlu deneyimler yaşadıkları da belirtilmektedir (Bloch & Weinstein, 2009; Nealy vd., 2012; Tekin-İftar & Kutlu, 2012; Wing, 2012).

2.3. Kardeşlik İlişkisi

Kardeş aynı anne babadan doğmuş veya sadece aynı anne ya da sadece aynı babadan biyolojik ortaklıkları bulunan kişilere denilmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011; Cicirelli, 1994). Kardeşlik ilişkisi aileye katılan diğer bireyin dünyaya gelmesinden itibaren başlayan rekabet, paylaşım durumlarının olduğu deneyim sürecidir (Ahmetoğlu & Aral, 2008; Stoneman & Brody, 1993).

Bu ilişkiyi arkadaşlıktan ayıran temel unsur, kardeşlik bağının süreklilik göstermesidir ancak bu bağ zaman zaman olumlu ve destekleyici, zaman zaman da çatışmalı ve rekabetçi bir biçimde gelişebilmektedir (Kalecik, 2013; Stoneman & Brody, 1993). Kardeş ilişkilerinde kurulan pozitif bağlar, çocuklar için önemli bir sosyal destek kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Kaminsky & Dewey, 2001; Yavuzer, 2017). Öte yandan, kardeşlik ilişkileri tamamen sorunsuz değildir; bu ilişkilerde anlaşmazlıklar, duygusal iniş çıkışlar ve farklı gelişimsel ihtiyaçlara bağlı öğrenme süreçleri gözlemlenebilir (Kıvrak, 2019; Topaloğlu, 2011). Bu bağlamda kardeşler, çatışma anlarında bile uzlaşma, sabretme, empati kurma gibi sosyal beceriler geliştirebilmekte ve bu süreçten önemli kazanımlar elde edebilmektedir (Lamb & Sutton-Smith, 2014; Shaffer, 2005).

2.3.1. Tipik Gelişim Gösteren Çocukların OSB Olan Kardeşleriyle İlişkisi

Kardeşlik, kan bağı ya da toplumsal normlara dayalı olarak şekillenen, süreklilik ve karşılıklı sorumluluk barındıran bir ilişki biçimidir (Angın & Erden, 2019; Hortaçsu, 2002). Bu ilişki biçimi, ebeveyn-çocuk ilişkisinden daha uzun süreli olup daha samimi bir nitelik taşıdığı söylenebilir (Ahmetoğlu & Aral, 2008; Stoneman & Brody, 1993). Ancak aileye OSB sahip olan bir çocuğun katılması, kardeşlik ilişkisinde yapısal değişikliklere ve yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Giallo & Gavidia-Payne, 2006; Pavlopoulou & Dimitriou, 2020). OSB olan kardeşin varlığıyla TKG'in çocukluk, ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde farklı şekillerde beraberinde getirebilmektedir. (Durhan, 2023; Turnbull vd., 2007). TKG, kardeşlerinin tanı süreciyle birlikte ebeveynlerin yaşadığı duygusal aşamalardan benzer biçimde geçmekte; süreci anlamlandırmak, kabullenmek ve başa çıkmak gibi duygusal zorluklarla yüzleşmektedirler (Akkuş vd., 2021; Cavkaytar vd., 2016; Toper, 2020). Araştırmalar, TKG kardeşlerin OSB olan kardeşlerine karşı hem olumlu hem de olumsuz duygular geliştirebildiklerini göstermektedir (Angell vd., 2012; Mascha &

Boucher, 2006). Olumlu etkiler bağlamında literatüre bakıldığında OSB olan kardeşe sahip olmanın, TKG çocuklarda empati becerilerini artırdığı, duygusal farkındalıklarını geliştirdiği ve başkalarının bakış açılarını anlama kapasitelerini yükselttiği belirtilmektedir (Dubois vd., 2017; Macks & Reeve, 2007). Aynı zamanda, farklılıklara karşı hoşgörü, toplumsal çeşitliliğe karşı açık olma ve sorumluluk alma gibi sosyal becerilerin bu bireylerde daha belirgin olduğu öne çıkmaktadır (Kaminsky & Dewey, 2002; Moyson & Roeyers, 2012). Petalas vd. (2009), TKG kardeşlerin küçük yaşlardan itibaren ev içi sorumluluklar üstlenmeye başladıklarını ve bu durumun onların bağımsızlık becerilerini desteklediğini ortaya koymuştur. Diğer taraftan bu ilişkilerde çeşitli olumsuzlukların da yaşandığı dikkat çekmektedir. Caroli ve Sagone (2013), OSB veya zihinsel yetersizliğe sahip kardeşi olan ergenlerin, bu durumu aileleri için bir yük olarak algıladıklarını ve benlik saygılarının daha düşük olduğunu belirtmiştir (Yılmaz & Çakır, 2021). Literatürde birçok araştırma, bu bireylerin kardeşlerine yönelik kabul ve değer verme düzeylerinin düşük olduğunu, geleceğe dair kaygı ve stres yaşadıklarını vurgulamaktadır (Aksoy & Berçin Yıldırım, 2008; Benderix & Sivberg, 2007; Benson & Karlof, 2008; Küçüker, 2001). Gelişim dönemine göre bakıldığında ise okul öncesi çağıdaki çocukların OSB tanısını soyut ve karmaşık bir durum olarak algıladıkları, ancak kardeşlerinde farklılık olduğunu sezdikleri görülmektedir (Ferraioli & Harris, 2009; Glasberg, 2000; Şengül Erdem, 2017). Bu çocukların sosyal ve iletişimsel problemleri anlamlandırmakta güçlük çektikleri ve bu durumun hayal kırıklığına neden olduğu belirtilmektedir (Stoneman, 2001; Tekin-İftar & Kutlu, 2012). Bazı durumlarda kardeşlerinin davranışlarından korksalar da genel olarak ilişkilerinden memnun olduklarını da ifade etmişlerdir (Rivers & Stoneman, 2003; Stormshak vd., 1996). Okul çağındaki çocuklar ise OSB olan kardeşleriyle zaman geçirmeyi hem keyifli hem de utanç verici bulabilmekte, kardeşlerinin geleceği konusunda endişe ve karamsarlık yaşayabilmektedir (Atasoy, 2002; Mascha & Boucher, 2006). Bu dönemde kardeşleri bir stres faktörü olarak algılayabildikleri belirtilmektedir (Ross & Cuskelly, 2006). Ergenlik dönemine gelindiğinde ise çocukların kardeşlerinin tanı sürecini, nedenlerini ve olası sonuçlarını daha iyi anlamlandırabildikleri gözlemlenmektedir (Glasberg, 2000). Ancak bu farkındalık beraberinde genetik mirasa dair endişeleri, evlilikten kaçınma eğilimini ve geleceğe dair karamsarlığı da getirebilmektedir (Glasberg, 2000; Harris & Glasberg, 2012). Özellikle kız çocuklarında bu konuda daha belirgin kaygıların olduğu; OSB'li kardeşin sağlık durumunun ağırlaştıkça evlilik düşüncesinden uzaklaşıldığı saptanmıştır (Ferraioli & Harris, 2009; Girli & Mutlu, 2015). Nitekim bazı

çocukların kardeşlerine yönelik olumsuz duygular beslediklerinde suçluluk hissettikleri de rapor edilmiştir (Leane vd., 2016). Tüm bu veriler, OSB olan bireyin kardeşleri açısından "ebeveynleşme" (parentification) olgusunun önemini gündeme getirmektedir.

2.4. Ebeveynleşme

Aile, her bireyin görev ve sorumluluklarının olduğu sosyal bir yapıdır, aile içerisindeki denge ve sürekliliğin sağlanması da aile bireylerinin farklı rolleri ile sağlanmaktadır (Hooper, 2007a; Hooper, 2007b; Minuchin, 2018). Eğer ki bu rol dağılımında ebeveynlere düşen sorumlulukları çocuklar almak zorunda kalırsa ailenin denge sistemi bozulmaktadır (Earley & Cushway, 2002; Masiran vd., 2023). Çocukların ebeveynlerin sorumluluğunu alması ve onların rol dağılımını alması durumu da ebeveynleşme kavramını oluşturur (Engelhardt, 2012; Hooper vd., 2011; Jurkovic, 1997). Ebeveynleşme tanımı konusunda uzlaşılmış net bir ifade olmamakla birlikte ilk kez 1973 yılında Boszormányi-Nagy & Spark ebeveynleşme kavramını kullanmıştır (Chase, 1999; Jurkovic vd., 2001). Ebeveynleşme, rollerin tersine dönmesi, kuşaklar arası sınırların karışması, ebeveyn çocuk arasındaki dengenin kaybı, kahraman çocuk gibi tarihte pek çok terimler halinde kullanılmıştır (Boszormányi-Nagy & Spark, 1973; Chase, 1999; Jurkovic, 1997; Minuchin vd., 1967). Ebeveyn çocuk olarak da adlandırılmış olan ebeveynleşme, çocuğun ebeveynlerine ait görev ve sorumluluklarını üstlenerek kendi benliğini olgunlaştırması, çocukluk benliğinin deforme olması halinde tanımlanmaktadır (Hooper vd., 2011; Nebbitt & Lombe, 2010; Stein vd., 1999). Ebeveynleşme çocukların kendi ihtiyaçlarını ebeveynlerinin ihtiyaçlarından sonraya bırakması, ilgi alanlarını veya rahatlığını aile bireyleri için feda etmesi olarak ortaya çıkan bir rol değişimi şeklinde de tanımlanabilmektedir (Chase, 1999; Hooper vd., 2012; Wells & Jones, 2000). Bu durum da çocuğun edinmiş olduğu ekstra sorumluluklar, gelişimsel dönemini tehlikeye sokan bir stresör olarak görülür (Haley, 1962; Dariotis vd., 2023). Çocuklar ya da ergen bireyler, ebeveynleşme yaşadıklarında gelişim dönemlerine uygun olmayan roller içerisinde olmalarından dolayı kendi dönemlerindeki fırsatları ve deneyimleri yakalayamayabilirler (Earley & Cushway, 2002).

2.4.1. Ebeveynleşme Türleri

Ebeveynleşme, literatürde zaman zaman “*ebeveyn odaklı ve kardeş odaklı*” olmak üzere sınıflandırılrsa da temel olarak iki ana başlık altında ele alınmaktadır: araçsal

(instrumental) ve duygusal (emotional/expressive) ebeveynleşme (Hooper, 2007a; Jurkovic, 1997; Aksoy & Berçin Yıldırım, 2008).

“Araçsal ebeveynleşme”, çocuğun fiziksel düzeyde ailenin işlevselliğine katkı sunduğu görevleri kapsar (Hooper, 2007b; Lamorey, 1999). Bu bağlamda, gelişimsel olarak yaşına uygun olmayan görevler üstlenen çocuk; market alışverişi yapma, kardeşlerinin bakımını üstlenme, aile bütçesine katkı sağlamak için çalışmak, ev işlerini yürütmek veya ebeveynlerinin fiziksel bakımlarını yerine getirmek gibi roller üstlenebilir (Hooper, 2007b; Jurkovic, 1997; Jurkovic vd., 1999). Bu tür ebeveynleşme, çocuğun fiziksel sorumluluklar aracılığıyla aile içindeki yükü azaltması yönüyle açıklanabilir (Akün, 2017).

Buna karşılık “duygusal ebeveynleşme”, çocuğun ailenin duygusal ihtiyaçlarını karşılaması şeklinde tanımlanabilir (Champion vd., 2009; Hooper vd., 2018). Bu türde çocuk, ebeveynlerinin sırdaşı haline gelir, onların duygusal sorunlarına çözüm üretmeye çalışır, aile içi çatışmalarda arabuluculuk yapar ve diğer aile bireylerini duygusal olarak sakinleştirmeye çalışır (Champion vd., 2009; Jurkovic, 1997; Minuchin vd., 1967). Çocuğun bu süreçte kendi duygu ve ihtiyaçlarını ikinci plana atarak, başkalarının duygusal yükünü taşımaya başlaması, gelişimsel ve psikolojik açıdan risk oluşturmaktadır (Jurkovic vd., 1999).

Kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynlerin yeterince destekleyici rol üstlenememesi ya da kardeşler arası dengeyi sağlayamaması durumlarında, çocuklardan birine daha fazla fiziksel ya da duygusal sorumluluk yüklenmesi ile ortaya çıkmaktadır (Aksoy & Berçin Yıldırım, 2008). Bu tür ebeveynleşme de çocuğun hem kardeşlerinin bakımından hem de onların duygusal ihtiyaçlarından sorumlu hale gelmesi söz konusudur (Köyden & Uluç, 2018). Duygusal ebeveynleşme yaşayan çocuklar, çoğunlukla ailelerinin beklentileriyle kendi ihtiyaçları arasında tutarsızlık yaşamakta; aile üyelerini memnun etme çabasıyla kendi bireysel ihtiyaçlarını ihmal etmektedir (Chase, 1999; Hooper vd., 2018; Hooper vd. 2011).

2.4.2. Ebeveynleşmenin Olumsuz Etkileri

Ebeveynleşme, birey üzerinde hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurabilen çok boyutlu bir kavram olduğu söylenebilir (Barnett & Parker, 1998; Jurkovic, 1997). Bu etkiler, ebeveynleşme deneyiminin niteliği, süresi, yoğunluğu, bireyin mizacı ve bilişsel

özellikleri ile bakım verilen kişilerin ihtiyaç düzeyi gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişmektedir (Barnett & Parker, 1998; Jurkovic vd., 2001; Peris vd., 2008). Ebeveynleşmenin bireyler üzerinde olumsuz etkiler de oluşturabileceğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Chase, 1999; Hooper vd., 2018; Jurkovic, 1997; Köyden, 2015; Kuperminc vd., 2009). Ebeveynleşme bireyin gelişimsel süreçlerine zarar verdiğine dair çalışmalar mevcuttur (Baumann, 2006; Chase, 1999; Jurkovic, 1997; Köyden, 2015). Özellikle boşanmış ebeveynlere sahip çocuklarla yürütülen çalışmalarda, bu çocukların akran ilişkilerinde zorluk yaşadığı, sosyal etkinliklere katılımda azalma görüldüğü ve bu sorumlulukları adaletsiz olarak algıladıkları belirtilmiştir (Black & Sleigh, 2013). Ebeveynleşmiş çocukların gelişim dönemlerinde narsistik ya da mazoşistlik eğilimler gösterebildikleri; bu durumun, ebeveynlerin sorumluluklarını çocuklarına devretmesiyle çocukların kendi ihtiyaçlarından feragat etmesine bağlı olarak geliştiği ifade edilmektedir (Jurkovic vd., 1999; Wells & Jones, 2000). Yine bu bireyler, erken yaşta sürekli “vazgeçmeyi” öğrendikleri için, ileride ebeveynlik görevlerinden kaçınma ya da kendi çocuklarını ebeveynleşmeye itme eğiliminde olabilmektedir (Chase, 1999; Macfie vd., 2005). Bunun yanı sıra, ebeveynleşme çocuğun ebeveyniyle kurduğu bağlanma ilişkisini zedeleyerek güvensiz bağlanma örüntülerinin oluşmasına da neden olabilmektedir (Engelhardt, 2012). Bu durum, sosyal ilişkilerde bozulma, bağımsızlık gelişiminde güçlük ve sağlıklı romantik ilişkilere yönelmek gibi sorunlara zemin hazırlayabilmektedir (Jurkovic, 1997; Jurkovic vd., 1999). Ayrıca, akademik başarıda düşüş, üniversiteye uyumda zorluk, akran ilişkilerinden uzaklaşma ve yetersizlik duyguların artışı da sıkça bildirilen olumsuz etkiler arasındadır (Baumann, 2006; Wells & Jones, 2000). Psikolojik açıdan ise bu bireylerde depresyon, kaygı, obsesif düşünceler, somatizasyon ve düşük yaşam doyumu gibi belirtilere sıklıkla rastlanmaktadır (Köyden, 2015; Williams & Francis, 2010; Aksoy & Berçin Yıldırım, 2008).

2.4.3. Ebeveynleşmenin Olumlu Etkileri

Ebeveynleşmenin olumlu sonuçlarına ilişkin çalışmalar nispeten daha sınırlı olsa da bazı alanlarda olumlu etkilerine işaret eden bulgular mevcuttur (Champion vd., 2009; Hooper vd., 2018; Kuperminc vd., 2009; İşmen, 2022). Aile içi görev dağılımında çocuğun bakım verme sorumluluğunu üstlenmesi; çocuklarda özgüven artışına katkı sağlamakta, onların daha olgun bireyler haline gelmesine olanak tanımakta, farklı bakış açılarını görebilme yetilerini geliştirmekte ve akranlarına kıyasla daha empatik

düşünmelerini desteklemektedir (East, 2010; Telzer & Fuligni, 2009). Benzer şekilde, ebeveynleşme geçmişine sahip çocukların kriz anlarını yönetme becerilerinin akranlarına göre daha gelişmiş olduğu ve arkadaşlık ilişkilerinde daha yüksek düzeyde yeterlilik sergiledikleri de bulunmuştur (Jurkovic & Casey, 2000). Benzer bir sonuca sahip olan Dariotis vd. (2023), yürüttükleri meta-analiz çalışmasında ebeveynleşmenin olumlu sonuçlarıyla çalışmış, benlik saygısı gibi önemli psikolojik kazanımların, algılanan fayda (Borchet vd., 2020) ve algılanan adalet duygusu (Nuttall vd., 2021; Saha, 2016) ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, Jurkovic (1997) ile Hooper (2007), çocukların ebeveynleşme deneyimini adil ve anlamlı olarak algılamalarının, olumsuz etkilerin önüne geçilmesinde belirleyici olabileceğini de vurgulamışlardır. Her ne kadar ebeveynleşmenin olumlu sonuçlarına dair araştırmalar sayıca sınırlı olsa da mevcut bulguların genel olarak benzerlik gösterdiği görülmektedir (Hooper, 2007a; Kuperminc vd., 2009; Sarıkaya, 2011). McMahon ve Luthar (2007), ebeveynleşmenin ergenler de öz-yeterlik ve psikososyal uyumla da ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, Mayseless vd. (2004), ergenlerin ebeveynlerine sağladıkları araçsal desteklerin yine onların kişisel gelişim ve öz-yeterlik duygularını artırdığını bulmuşlardır. Bu bulgular, ebeveynleşmenin bireyin sorumluluk alma kapasitesini ve problem çözme becerilerini geliştirebileceğini göstermektedir.

2.4.4. OSB Olan Çocukların Kardeşlerinde Ebeveynleşme (Parentification)

OSB olan bir çocuğun aile içindeki varlığı, sadece ebeveynleri değil, aynı zamanda kardeşleri de derinden etkileyebilmektedir (Giallo & Gavidia-Payne, 2006; Rao & Beidel, 2009). Ancak bu etkiler çoğu zaman göz ardı edilmekte, OSB olan çocukların TKG'leri aile içinde üstlendikleri roller ve deneyimledikleri duygusal zorluklarla baş başa kalabilmektedir (Moyson & Roeyers, 2012; Petalas vd., 2009). Bu nedenle de bu bireyler aile dinamikleri içerisinde artan sorumlulukları üstlenmekte ve zamanla gelişimsel olarak kendi yaş düzeylerine uygun olmayan rollere bürünmektedir (Constantino vd., 2006; Toseeb vd., 2018). Bu durum zamanla "ebeveynleşme" (parentification) deneyimine dönüşebilmektedir (Bostan Ak, 2023; Tomeny vd., 2016; Wingsiong, 2015). Rogers (2025), gelişimsel yetersizlikleri olan bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemlerinde, kardeş odaklı ebeveynleşme deneyimlerini nasıl yaşadıklarını incelemiştir. Ebeveyn tutumları, sosyal izolasyon, kimlik gelişimi ve destek sistemleri gibi bireysel ve çevresel unsurların baş etme sürecinde belirleyici rol oynadığını ortaya koymuştur (Rogers,2025). Özel gereksinimli bireylerin zorlayıcı davranışları, günlük

yaşam becerilerini yerine getirmekteki bağımsızlıklarının daha az olması nedenleriyle bakıma duydukları ihtiyaç artmakta ve bu durum, kardeşlerin ebeveynleşme davranışlarını arttırmaktadır (Levante vd., 2023; Pavlopoulou & Dimitriou, 2020; Tomeny vd., 2017). Nitekim bu durumun etkileri literatürde çeşitli sonuçlar göstermektedir. Tomeny vd. (2017a) çalışmasında ebeveynleşmenin kardeşler üzerinde olumsuz psikolojik sonuçlar oluşturduğu; ebeveynleşme derecesinin anksiyete, depresyon, genel psikolojik sıkıntılarla anlamlı pozitif yönlü ilişkisi olduğu bulunmuştur. Ayrıca ebeveynleşme sürecinin TGK'lerin kişisel gelişiminde engelleyici faktör olabileceğini bunun nedeni olarak da erken yaşta fazla sorumluluk üstlenmenin kimlik gelişimini olumsuz etkileyebileceğini ifade etmişlerdir (Beffel & Nuttall, 2020; Tomeny vd., 2017). Bu makalenin devamı niteliği olan bir diğer araştırmada ise, ebeveynleşmenin psikolojik sonuçlarını şekillendirmede “sosyal destek” faktörünün belirleyici rol oynadığı vurgulanmıştır (Tomeny vd., 2017). Araştırmacılar, çalışmada ebeveyn odaklı ve kardeş odaklı ebeveynleşme türlerini ele almış, sosyal desteğin bu ilişkide belirleyici bir etkiye sahip olduğu sonucunu bulmuştur; çocuklukta yüksek ebeveyn odaklı ebeveynleşme ve yetişkinlikte düşük sosyal desteğin, psikolojik sıkıntıların (anksiyete, depresyon, stres) artışına sebep olduğunu, düşük kardeş odaklı ebeveynleşme de yetersiz sosyal desteğin ise kardeş ilişkilerinde olumsuz tutumlarla ilişkili olduğunu göstermiştir. Çalışmanın bulguları sosyal desteğin ebeveynleşmenin olumsuz etkilerini azaltmada kritik olduğunun önemini vurgulamaktadır (Meadan vd., 2010; Tomeny vd., 2017). Öte yandan, literatürde ebeveynleşmenin çift yönlü etkilerini ele alan çalışma ortaya koyan Meadan vd. (2010) ise OSB olan çocukların kardeşlerinin aile içerisinde sıklıkla “ikinci ebeveyn” rolünü üstlendiklerini ve bu durumun hem destekleyici hem de olumsuz psikolojik sonuçlar doğurabileceğini ortaya koymaktadır. Araştırmacılar, OSB'li bireylerin kardeşlerinin sosyal, duygusal ve davranışsal uyumlarıyla ilgili literatürü sistematik olarak incelemiş; 1997 ile 2008 yılları arasında yayımlanmış olan 12 çalışmayı analiz etmişlerdir (Meadan vd., 2010). Bu inceleme sonucuna göre ebeveynleşme, TGK'lerde sorumluluk bilincini ve empatiyi güçlendiren bir süreç olmakla birlikte, kronik stres, anksiyete ve duygusal tükenmişlik gibi olumsuz psikolojik sonuçların da ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Meadan vd., 2010). Genel olarak literatüre bakıldığında, OSB olan çocukların TGK'lerinde görülen ebeveynleşme sürecinin hem psikolojik yük ve stres gibi negatif etkiler hem de olgunlaşma, empati ve sorumluluk kazanımı gibi pozitif yönler barındıran çok boyutlu

bir olgu olduğu söylenebilir (Beffel & Nuttall, 2020; Meadan vd., 2010; Tomeny vd., 2017).

2.5. Ergenlik Dönemi

Ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe geçişi içeren; biyolojik, psikolojik, bilişsel ve sosyal alanlarda hızlı değişimlerin yaşandığı gelişimsel bir dönemdir (Genç, 1989; Gözcü Yavaş, 2012; Steinberg, 2014). WHO, ergenlik dönemini 10 ile 19 yaş arasındaki süreci içeren bir evre olarak tanımlamaktadır (WHO, 2022; WHO, 2014; İnaler, 2024). Bu yaş aralığı kültürel, genetik, çevresel ve beslenme gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir (Sawyer vd., 2018). Ergenlik süreci; 10–14 yaşlarını kapsayan erken dönem, 14–17 yaşlarını içeren orta dönem ve 18–21 yaşlarını içine alan geç dönem şeklinde üç basamakta ele alınmaktadır (Santrock, 2011; Brown & Prinstein, 2011).

Erken Ergenlik: Bu evrede fiziksel değişimler (boy, kilo, hormonal artışlar), duygusal dalgalanmalar ve bilişsel gelişimler başlar (Kulaksızoğlu, 2014; Santrock, 2011). Kız çocuklarında ergenlik belirtileri erkeklere göre ortalama iki yıl daha önce başlar (Kulaksızoğlu, 2014; Kulaksızoğlu, 2000). Bu durum özellikle kız çocuklarında düşük benlik saygısı, kaygı ve yeme bozuklukları gibi olumsuz psikolojik sonuçlara neden olabilir (Arıkan Çolak, 2019).

Orta Ergenlik: Fiziksel gelişim büyük ölçüde tamamlanırken, bireyde kimlik arayışı, bağımsızlık ihtiyacı ve ebeveynlerle çatışma gibi durumlar belirginleşir (Steinberg, 2013). Cinsel kimlik gelişimi, akran ilişkileri ve duygusal iniş çıkışlar bu dönemin karakteristik özellikleridir (Karabekiroğlu, 2014; Kocayörük, 2010).

Geç Ergenlik: Bu aşamada ergen birey kimliğini tanımlar, yaşam hedeflerini belirler, soyut düşünme becerileri gelişir ve duygusal istikrar artar (Bee & Boyd, 2009; Peker, 2017). Ebeveynlerle ilişkilerde çatışma azalırken rehberlik ihtiyacı devam etmektedir (Ocakçı & Üstüner Top, 2015).

Genel olarak ergenlik dönemi, bireyin hem kendini keşfetmeye çalıştığı hem de sosyal rollerini şekillendirdiği karmaşık bir süreçtir (Steinberg, 2013; Sawyer vd., 2018). Bu

süreçte aile desteği, duygusal istikrar ve sağlıklı gelişim açısından kritik önemdedir (Dardas & Ahmad, 2015).

2.6. İlgili Araştırmalar

Bu bölüm içerisinde yurt dışında ve yurt içinde gerçekleştirilmiş ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.6.1. Yurtiçi Araştırmalar

Dönmez (2019), OSB olan bireylerin yetişkin kardeşlerinin deneyimlerini araştırmıştır. Araştırma verileri OSB kardeşi olan 18-32 yaş arasındaki katılımcılarla (N= 20) ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak ve demografik bilgi formu ve araştırmacı günlüğü kullanarak toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre kardeşler OSB olan kardeşlerinin tanı almasından sonra evdeki dinamiklerin değiştiğini belirtmiştir. Katılımcıların çoğu anneleriyle olan ilişkinin olumsuz etkilendiğini belirtirken bir kısmı da anneye ilişkilerinin güçlendiğini ifade etmiştir. Babalarıyla olan ilişkileri de çoğu katılımcı için olumlu yönde etkilenmiş ve ilişkileri güçlenmiştir. Katılımcılar oluşturdukları metaforlar çerçevesinde OSB'nin bireyselliğine vurgu yaparak yaşanan davranış problemlerine ve kendilerine özgü deneyimleri ifade etmişlerdir. Katılımcılar kardeşlerine karşı sahiplenici ve korumacı davrandıklarını ifade ederken kendilerinin depresif duygular yaşadıklarını ve aile içerisindeki sorumlulukları artarak bazen anne-baba rolü üstlendiklerini; eş, meslek ve yaşanılacak şehir seçimlerinde kardeşlerini düşünerek karar aldıkları bulgularına ulaşılmıştır.

Kıvrak (2019), OSB olan kardeşe sahip kardeşleri ile yaşadıkları sorunların geleceğe yönelik beklentilerini incelemiştir. Bir karma desen araştırması olan çalışmaya “Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği”, “Kardeş Problemleri Anketi”, “Yarı Yapılandırılmış Görüşme” ve “Demografik Bilgi Formu” kullanılarak araştırmaya yaşları 8-18 arasında değişen 108 kişi katılmıştır (Kıvrak,2019). Araştırmanın nicel bulgularında tipik gelişim gösteren kız kardeşlerin erkek kardeşlere kıyasla OSB olan kardeşe karşı daha nazik olması noktasında, birliktelik, empati ve fiziksel saldırganlık alt boyutlarında ise cinsiyetler arasındaki puan farklılıkları istatistiksel olarak anlamlı

bir farka ulaşılmamıştır. Araştırmada hafif tanı şiddetine sahip kardeşlerin birliktelik ve genel Ortalama puanları, orta ve ağır tanı şiddetindeki bireylerden daha fazladır. Nitel görüşmelerde ise aynı cinsiyetteki kardeşlerin daha fazla vakit geçirdiği; kardeşler arasındaki yaş farkının fazla olmasını çocukların daha iyi hissetmelerine katkı sağladığı; OSB olan kardeşin konuşma becerisinin gelişmesi ve belirli davranışları edinmesi için TKG’de bir istek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre TKG OSB olan kardeşlere karşı karmaşık duygu ve düşünceler sahiptirler.

Bostan Ak (2023), yaptığı araştırmada özel gereksinimli kardeşe sahip olan bireylerin ebeveynleşme olgunu incelediği nicel desenli araştırmada (N=79) kardeşi görme engelli (N=31), OSB olan (N=48) ve kardeşi hiçbir engel grubuna sahip olmayan kontrol grubu (N=65) kişiyle Ebeveynleşme Envanteri ve demografik bilgi formu kullanarak sonuçlar elde etmiştir. OSB olan kardeşe sahip katılımcıların kontrol grubundaki kişilere göre daha yüksek oranda ebeveyn odaklı ebeveynleşme ve yüksek oranda kardeş odaklı ebeveynleşme sergiledikleri bulunmuştur. Ayrıca OSB olan kardeşe sahip bireyler ebeveynleşmeyi kontrol grubuna göre daha düşük yararlı algılamaktadır. Gruplar arası kıyaslamada ise OSB kardeşi olan bireylerin ebeveynleşmeyi daha düşük yararda algıladıkları; ebeveyn odaklı ebeveynleşmenin ve kardeş odaklı ebeveynleşmenin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ün Yumrutepe (2023), erken çocukluk döneminde OSB olan kardeşe sahip dokuz ila on bir yaş aralığındaki TKG’lerin, yaşam deneyimlerini fotoses yöntemiyle inceleyen nitel araştırma yapmış. Toplam 7 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada, kardeşlerin OSB olan kardeşleriyle yaşam deneyimlerinin tamamen olumlu veya olumsuz denilemeyeceği, katılımcıların sevgi, sorumluluk, koruma ve kardeşlik bağının yanı sıra zorlanma, kısıtlanmışlık ve duygusal karmaşa yaşadıkları ortaya konmuştur. Bulgular, tipik TKG’lerin OSB olan kardeşlerine yönelik güçlü bir kardeşlik ilişkisi geliştirdiklerini ancak bu süreçte yetişkin desteğine ve OSB hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Alanyazında yapılan araştırmalar OSB olan kardeşe sahip olan bireylerin çeşitli duygu, düşünce ve deneyimlerini incelemektedir. Elde edilen bulgulara bakıldığında zaman OSB olan kardeşe sahip olan TKG’in hem duygusal açıdan hem de sosyal açıdan çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını buna ek olarak sorumluluk ve duygu gelişimi yaşadıklarına ulaşılmaktadır. Araştırmalar, bu bireylerin, kardeşlerinin özel gereksinimlerinin etkileri

altında nasıl büyüdüğünü, hangi duygusal çalkantıları yaşadıklarını ve geleceğe yönelik kaygılarını ele alarak güçlü bir literatür oluşturmaktadır.

2.6.2. Yurtdışı Araştırmalar

Mascha & Boucher (2006), yaptıkları araştırmada OSB olan çocukların kardeşlerinin deneyimlerini nitel araştırma yöntemini kullanarak incelemiştir. Çalışmaya yaşları 7-20 arasında olan 14 TKG katılmıştır. Araştırma bulguları çerçevesinde kardeş ilişkilerinde karşılaşılan olumlu ve olumsuz durumlara, TKG bu süreç içerisindeki destek ihtiyaçlarına, kardeşlerin duydu ve düşüncelerine yer verilmiştir. Araştırma içerisinde verileri toplamak için “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ve “Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarında TKG’lerin OSB olan kardeşleriyle kurdukları ilişkiyi olumlu görüşler ile ifade etmişlerdir. Araştırmada OSB olan kardeşlerin kendileriyle oyun oynamadıklarını; sosyal ortamlarda çeşitli davranış problemleri sergilemesinden utanç duydukları; kardeşlerin geleceklerine ilişkin endişe duydukları belirtilmiştir. Buna karşın OSB olan kardeşin eğlenceli, komik ve sevgi dolu yanları da kardeşler tarafından takdir edilmektedir. Bazı katılımcılar ise OSB olan kardeşi hakkında aileleri ile konuşamıyor olması olumsuz bir durum olarak ele alınırken bazı katılımcılar ise ebeveynlerinin duygularını paylaşmada zorluklar yaşamaktadır.

Benderix & Sivberg (2007), OSB ve zihinsel yetersizliği olan 5-19 yaş aralığındaki kardeşlerin geçmiş ve güncel olan deneyimlerini detaylı bir şekilde incelemek için 14 katılımcı nitel bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada “Demografik Bilgi Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ile bilgiler toplanmıştır. Araştırmanın sonuçları çerçevesinde TKG’lerin OSB olan kardeşlerin bakım ve koruma sorumluluğu duygusuna sahip oldukları; kardeşlerin kendilerine ve başkalarına zarar vermesinde engelleyici bir rol üstlendikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda TKG’ler içerisinde büyük kardeşlerin empati duygusunun diğerlerine oranla daha çok gelişmiş olduğu bulgularına da ulaşılmıştır. TKG’lerin, OSB olan kardeşlerinin sahip oldukları tanı hakkında endişelere sahip oldukları; yaşanan davranış problemlerinden dolayı OSB sahip olan kardeşlerin şiddete maruz kaldığı ve TKG’lerin arkadaşlarını yaşanılacak problemlere karşı eve getirmediikleri bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca

araştırmada TKG'lerin fazla sorumluluk aldıklarından, acıma korku, empati ve umut gibi duyguları deneyimledikleri vurgulanmaktadır.

Cridland vd. (2015), yaptıkları çalışmada OSB olan bireylerin ergenlik dönemindeki kız kardeşleriyle yapılmış, kız kardeşlerin aile içerisindeki rol ve sorumlulukları incelenmiştir. Çalışmanın deseni nitel desen olup 12-18 yaş aralığındaki katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bulgular kız kardeşlerin aile içerisinde hem duygusal hem de bakım verme rollerini üstlendiklerini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bireylerin ergenlik gelişim dönemleriyle çatışacak şekilde yetişkin sorumlulukları üstlenmek zorunda kaldıkları ve bu durumda kimlik gelişimini olumsuz etkilediği belirlenmiştir.

Tomeny vd. (2017), çalışma OSB olan bireylerin yetişkin kardeşlerindeki ebeveynleşme etkilerine, psikolojik durumlarına, kardeş ilişkilerine yönelik tutum ve sosyal destek algısına bakmıştır. Araştırma nicel desen ile toplanmış olan verilerin analizi ile gerçekleşmiştir. Araştırmanın bulgularına göre yüksek düzeyde ebeveynleşmeye sahip olan yetişkin bireylerin psikolojik sıkıntılarında artış, olumsuz kardeş ilişki tutumları olduğu fakat sosyal desteğin bu olumsuzlukları hafiflettiğini ortaya koymuştur. Yetişkin kardeşlerin çocukluk döneminde yaşadıkları ebeveynleşme durumunun şu anki stres düzeylerini olumsuz olarak etkilediğini belirtmektedir.

Tomeny vd. (2017), OSB ya da zihinsel yetersizliği olan bireylerin yetişkin kardeşlerinin deneyimlerini nicel yöntemle incelemiştir. Çalışmaya 82 tipik gelişim gösteren yetişkin kardeş katılmıştır. Araştırmada çevrimiçi anketler kullanılarak kardeşlik ilişkisi tutumları, yaşam doyumu, stres ve depresyon düzeyleri değerlendirilmiştir. Bulgular, olumlu kardeşlik tutumlarının daha yüksek yaşam doyumu ve destek sağlama ile ilişkili olduğunu; olumsuz tutumların ise artan stres ve depresyonla bağlantılı olduğunu göstermiştir. Ayrıca OSB olan kardeşe sahip bireylerin, zihinsel yetersizlik grubuna kıyasla daha düşük olumlu kardeşlik tutumuna sahip oldukları bulunmuştur.

Nuttal vd. (2018), yapmış oldukları çalışma OSB olan bireylerin TKG'lerinin çocukluk dönemindeki bakım verme rolleri, bu süreçteki kazanımları ve geleceğe yönelik bakım vermek niyetlerini incelemiştir. Çalışmada nicel desen yöntemi ile toplanan anketlerin analizi yapılmıştır. Bu anketler sonucunda çıkan bulgulara bakıldığında çocuklukta daha fazla bakım veren kardeşlerin bu süreci kişisel gelişim fırsatı olarak

değerlendirdiklerini, yine OSB olan kardeşlerinin gelecekte de bakım verme sürecinde daha fazla sorumluluk almayı planladıkları ortaya çıkmıştır.

Beffel & Nuttal (2020), çalışmada OSB olan bireylerin TGK'lerin ebeveynleşme türleri ve prososyal davranışları incelenmiştir. Araştırmanın amacı tipik gelişim gösteren üniversite öğrencilerinin ebeveynleşme deneyimleriyle prososyal davranışları arasındaki etkiyi belirlemektir. Çalışmaya katılım gösteren üniversite öğrencilerinin yaş ortalaması yaklaşık 20 olduğu ve katılım gösteren kişi sayısı 108'dir. Veriler toplanırken online ortam tercih edilmiş ve anket kullanılmıştır. Çıkan bulgularda ise özellikle kardeş odaklı ebeveynleşmenin prososyal davranışı olumsuz şekilde etkilediği bulunmuştur. Yine katılım gösteren üniversite öğrencilerinde cinsiyet farklılıklarının da sonucu etkilediği, kadın katılımcıların daha yüksek düzeyde prososyal davranış tutumuna sahip olduğu ortaya konmuştur. Çalışma içerisinde çıkan diğer bir sonuca göre kardeş odaklı ebeveynleşme deneyimi yaşayan kişilerin, OSB olan kardeşiyle ilişkisini olumlu ya da olumsuz olarak etkilediği belirtilmiştir. Son olarak araştırma da cinsiyet değişkeninin önemli olduğunu belirtirken TGK'lerin gelişim süreçlerinde ebeveynleşme deneyimlerinin hayat niteliğini etkilediğini belirtmektedir.

Pavlopoulou & Dimitriou (2020), ergenlik dönemindeki tipik gelişim gösteren kız kardeşlerin konuşmayan OSB'li kardeşleriyle büyürken yaşadıkları deneyimleri nitel yöntemle incelemiştir. Çalışmaya yaşları 6–14 arasında değişen 9 kız kardeş katılmıştır. Veri toplamada yarı yapılandırılmış görüşmeler, günlükler ve fotoğraf temelli yöntemler (Photovoice) kullanılmış; veriler Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz ile çözümlenmiştir. Bulgular, kız kardeşlerin kardeşlerini öncelikle bir “kardeş” olarak gördüklerini, ancak aile içinde zaman zaman ebeveynleşme rolü üstlenmek durumunda kaldıklarını göstermiştir. Katılımcılar, bakım verme sürecini kimi zaman yalnız ve yorucu bir deneyim olarak tanımlamış; fakat aynı zamanda güçlü bir sevgi, bağlılık ve gurur hissettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca daha fazla sosyal destek ve anlayış talep ettiklerini belirtmişlerdir.

Murrin vd. (2020), yaptıkları çalışmada OSB olan çocukların TGK'lerindeki kardeşlik deneyimlerini incelemiş ve çıkan sonuçta iki türlü ebeveynleşme bulgusunu da elde etmişlerdir. Hem ebeveyn hem de kardeş odaklı ebeveynleşme ilişkileri ortaya çıkan araştırma 18-24 yaş aralığındaki bireylerden oluşmaktadır. Araştırma bulgularına göre ebeveyn odaklı ebeveynleşme kavramı kendini açıklama davranışı arasında önemli

etkisi olduğu ortaya konmuştur. Ebeveynlerine karşı yüksek oranda ebeveynleşme endişesi taşıyan bireylerin iyilik halleri düşük oranda çıkmıştır. Kardeş odaklı ebeveynleşme de ise iyi olma hali üzerinde karmaşık etkilere neden olmuştur. Düşük düzeyde kardeş odaklı ebeveynleşmeye sahip bireylerde iyilik halinde yükselme olduğu da bulunmuştur. Aileleri ile endişelerini paylaşan bireylerin iyilik hallerinin iyileştirilebileceğini vurgulayan çalışma kardeş odaklı ebeveynleşme de kişilerdeki büyük sorumluluklar nedeniyle kendilerini ifade etmede yetersiz olacağını belirtmiştir.

Beffel vd. (2023), yaptıkları bir diğerk çalışma da ise engeli olan kardeşe sahip, çocukluğunda bakım verme deneyimi olan 858 üniversite öğrencisinin iş hayatına yönelik mesleki ilgilerini araştırmışlardır. Araştırma yöntemi olarak nicel yöntem tercih edilmiş ve çevrimiçi anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada çocukluğunda engeli olan kardeşine bakım verme deneyimi olan yetişkinlerin, özel gereksinimi olan çocuklarla çalışmaya daha fazla ilgili oldukları ortaya konmuştur. Özellikle çocukluk döneminde duygusal bakım rolü yüksek düzeyde olan bireylerin bu mesleğe karşı ilgi düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Arayçal ebeveynleşme deneyimi olan bireylerin ise bu etkinin meslek seçiminde etkisinde farklılaşmalar olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucuna göre engeli olan kardeşe sahip bireylerde bakım verme rollerinin mesleki tercihlerini etkilediğı sonucuna ulaşılmıştır.

Morris vd. (2024), gerçekleştirdikleri çalışmada OSB olan bireylerin kardeşlerinde OSB'ye yönelik bilgi ve tutumlarını incelemiştir. Araştırma OSB olan ve olmayan yetişkinlerden oluşturarak katılımcıların OSB dair bilgi düzeylerini ve tutumlarını anketler aracılığıyla karşılaştırma yapmıştır. Ortaya çıkan bulgular da OSB kardeşi olan bireylerin diğerk karşılaştırma grubuna kıyasla bilgi ve tutum düzeyinin olumlu yüksek düzeyde olduğunu göstermiştir. Yine bu süreçte OSB olan kardeşe sahip bireylerde empati düzeylerinde ve sosyal duyarlılıklarında artış olduğu belirtilmiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada OSB olan kardeşe sahip ergenlerin, ebeveynleşme durumları ile kardeş ilişkilerine dair algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla çalışma nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel (*correlational*) ile yürütülmüştür. Korelasyonel araştırmaların değişkenler arasındaki ilişkiyi keşfedici (*explanatory*) ve geleceğe yönelik kestirimlerde/yordamada (*prediction*) kullanılmak üzere iki amacının vardır (Fraenkel vd., 1990). Bu araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiler tanımlanarak önemli bir değişkenin/olgunun (kardeş odaklı ebeveynleşme) açıklanması hedeflendiği için bu yordama amaçlıdır. Ayrıca bu araştırma örnekleme yönelik mevcut durumu ortaya koymayı amaçlayan, nicel araştırma modelleri içinde yer alan tarama (*survey*) araştırma modeline de uygundur.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemi, 0-8 yaş arasında erken çocukluk döneminde yer alan tıbbi değerlendirme sonucunda OSB tanısı almış çocukların, 10-19 yaş aralığı ve ergenlik dönemi içerisinde yer alan abi/ablalarından oluşmaktadır. Örnekleme dahil edilme kriterleri şu şekilde belirlenmiştir:

- **Tipik gelişim göstermek:** Herhangi bir gelişimsel bozukluğa sahip olmamak ya da tanı almamış olmak,
- **Yaş aralığı:** 10-19 yaş aralığında bulunmak (ergenlik dönemi),
- **OSB olan kardeşe sahip olmak:** 0-8 yaş aralığında resmi olarak OSB olan bir veya birden fazla kardeşe sahip olmak.

Bu araştırmada örneklem, araştırmacının erişim sağlayabildiği katılımcılar arasından amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolayda örnekleme yoluyla oluşturulmuştur. Kolayda örnekleme yönteminde, araştırmacı erişilmesi kolay olan katılımcıları seçer ve

örneklem istenen büyüklüğe ulaşmaya kadar devam eder (Ural & Kılıç, 2006; Altunışık vd., 2005). Bu yöntemde katılımcıların seçilme olasılığı bilinmemektedir (Ural & Kılıç, 2006; Altunışık vd., 2005)

Araştırmada OSB kardeşi olan 158 katılımcıya Türkiye'nin çeşitli illerindeki özel eğitim merkezleri, sivil toplum kuruluşları, okullar, rehberlik ve araştırma merkezleri, hastaneler vb. kurumlar aracılığıyla ulaşılmıştır. Araştırmaya en fazla katılım İstanbul ilinden (%57) gerçekleşmiştir. Katılımcıların illerine ilişkin bilgiler Ek 1'de verilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması 15,44 (ss=2,44) olup %42,4'ü (n=67) erkek, %57,6'sı (n=91) kızlardan oluşmaktadır. Örneklemde yer alan katılımcıların cinsiyete göre dağılımları incelediğinde ağırlıklı olarak kızlardan oluştuğu söylenebilir. Örneklem grubunun, diğer demografik özelliklerine ilişkin bilgileri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Örneklem İlişkin Demografik Bilgiler

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Eğitim durumu	İlköğretim	34	21,50
	Lise	97	61,40
	Lisans	15	9,50
	Mezun	12	7,60
Yaş grubu	10-13	33	20,90
	14-17	93	58,90
	18-19	32	20,30
Kardeş sayısı	2	49	31,00
	3	64	40,50
	4	26	16,50
	5	19	12,00
Ailede kaçınıcı kardeşiniz?	2	49	31,00
	3	64	40,50
	4	26	16,50
	5 ve daha fazlası	19	12,00
OSB olan kardeşin yaşı	1	13	8,20
	2	2	1,30
	3	7	4,40
	4	23	14,60

	5	26	16,50
	6	27	17,10
	7	28	17,70
	8	32	20,30
OSB olan kardeşin cinsiyeti	Kız	55	34,80
	Erkek	103	65,20
OSB olan kardeşin eğitim durumu	Okula gitmiyor	66	41,80
	Kreş/anaokulu	49	31,00
	İlkokul	43	27,20
Daha önce psikolojik destek alma durumu	Evet	48	30,40
	Hayır	110	69,60
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	13	8,20
	İlkokul	31	19,60
	Ortaokul	20	12,70
	Lise	53	33,50
	Üniversite	32	20,30
	Yüksek lisans/doktora	9	5,70
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	4	2,50
	İlkokul	29	18,40
	Ortaokul	29	18,40
	Lise	45	28,50
	Üniversite	38	24,10
	Yüksek lisans/doktora	13	8,20
Anne-baba medeni durum	Ayrılmış	15	9,50
	Ebeveynlerden anne vefat etti	2	1,30
	Evli ama ayrı yaşıyor	7	4,40
	Evli ve birlikte yaşıyor	134	84,80
Algılanan ekonomik düzey	Düşük	23	14,60
	Orta	112	70,90
	Yüksek	23	14,60

Örnekleme ilişkin demografik bilgiler incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğunun (%61,40) lise eğitimlerine devam ettikleri ve yaş aralığı 14-17 (%58,90)

olan ergenlerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcılar en fazla üç kardeşe (%40,50) sahipken çoğu        kardeş (%40,50) olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların sahip oldukları OSB olan kardeşin yaş dağılımı incelendiğinde; 8 yaş (%20,30) başta olmak üzere 7 yaş (%17,70), 6 yaş (%17,10), 5 yaş (%16,50), 4 yaş (%14,60) ve 1-3 yaş (%13,90) olduğu görülmektedir. OSB olan kardeşlerin %65,20'si erkektir. OSB olan kardeşlerin eğitimi durumu incelendiğinde en fazla okula gitmeyen (%41,80) kardeşlerin olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğu (%69,60) daha önce psikolojik destek almadığını belirtse de katılımcıların %30,40'ı psikolojik destek almıştır. Anne eğitim durumu incelendiğinde annelerin en fazla lise mezunu oldukları (%33,50), baba eğitim durumu incelendiğinde babaların en fazla  niversite ve üzeri (%32,30) mezun oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu anne-babasının medeni durumunu, evli ve birlikte yaşıyor (%84,80) olarak belirtmiştir. Katılımcıların yarısından fazlasının (%70,90) algıladıkları ekonomik düzey, orta düzeydir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri  evrimi i platform (Google Forms) aracılığıyla ve yüz yüze toplanmıştır. Araştırmaya katılan ergenlerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla demografik bilgi formu; ergen kardeşlerin ebeveynleşme düzeylerini değerlendirmek için Ebeveynleşme  l eği Ergen Formu; TGK'lerin OSB olan kardeşiyle ilişkisini belirlemek için Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme  l eği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek ve formların içeriği ile amaçlarına yönelik açıklamalar, sonraki başlıklarda ayrıntılı biçimde sunulmaktadır.

3.3.1. Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Araştırmaya katılan katılımcıların; cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, kardeş sayısı, ailede kaçıncı kardeş olduğu, OSB olan kardeşin yaşı ve cinsiyeti, OSB olan kardeşin eğitim durumu, daha önce psikolojik destek alma durumu, anne-baba eğitim durumu, anne-baba medeni durumu ve algılanan ekonomik düzey değerkenlerine yönelik bilgi elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen formdur.

3.3.2. Schaeffer Kardeş Değerlendirme  l eği

Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme  l eği Mc Hale vd. (1989) tarafından geliştirilmiş olup ölçeğin Türkiye'de geçerlik ve güvenirlik çalışmasını Ahmetoğlu & Aral (2008) yapmıştır. Ölçek; TGK'lerin engele sahip olan kardeşi ile ilişkisini

belirlemek, annelerin tipik gelişim gösteren çocukları ile engeli olan çocuklarla arasındaki ilişkiyi değerlendirme amacıyla oluşturulmuştur.

Ölçek 30 madde ve beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek alt boyutlarından ilki nazik olma (1, 2, 4, 8, 10, 12, 19, 20 ve 21 numaralı maddeler); ikinci alt boyut birliktelik- ilgili olma (3, 6, 9, 11, 17, 22, 25 numaralı maddeler); üçüncü alt boyut uzak durma- çekinme (5, 7, 14, 15, 23, 26 numaralı maddeler); dördüncü alt boyut empati (13, 16, 28, 29, 30 numaralı maddeler) ve beşinci alt boyut fiziksel saldırganlıktır (18, 24, 27 numaralı maddeler).

Ölçekteki seçenekler beşli bir puanlama sistemiyle değerlendirilmektedir; en düşük puan “Hiçbir zaman” için 1, en yüksek puan “Her zaman” için 5’tir (Ahmetoğlu & Aral, 2008). Ölçekte yer alan 2, 8, 10, 12, 20, 21 numaralı maddeler ters puanlanmakta ve ölçekteki her bir bölüm kendi içinde puanlanmaktadır. Ahmetoğlu & Aral (2008), ölçekteki beş boyuttan alınan puanların bölüme ait olan özelliği arttırdığını ifade etmektedir.

Araştırmacılar ölçeğin alt boyutları için geçerlik ve güvenirlik kanıtları ayrı ayrı incelemişlerdir. Geçerlik kanıtlarını sunarken ölçeğin her bir boyutu için ayrı ayrı açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirmişlerdir. Yapılan faktör analizi sonuçlarında her bir boyutun tek faktörlü olduğu belirlenmişlerdir. Araştırmacılar ölçekten elde edilen puanların güvenirliği için Cronbach alfa güvenirlik katsayısı ve test tekrar test güvenirlik kestirimini gerçekleştirmişlerdir. Buna göre ölçeğin alt boyutları için Cronbach alfa güvenirlik değerlerinin 0,77-0,90 arasında değerler aldığı, test tekrar test korelasyon değerinin 0,95-0,99 arasında değerler aldığı belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuçlar ölçeğin Türkiye’de geçerli ve güvenilir sonuçlar verdiğini göstermektedir.

Bu araştırmada her bir alt boyut için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılarak ölçme aracından elde edilen puanların geçerliği araştırılmıştır. DFA sonrasında elde edilen uyum iyiliği indeksleri değerlendirilmiştir. Elde edilen uyum iyiliği değerleri sırasıyla nazik olma boyutu için $\chi^2_{(27)}=217,61$, $p=0,00$; **CFI = 0,92**; **TLI = 0,90**; RMSEA = 0,21, SRMR = 0,10; birliktelik-ilgili olma boyutu için $\chi^2_{(14)}=81,77$, $p=0,00$; **CFI = 0,96**; **TLI = 0,94**; RMSEA = 0,18, **SRMR = 0,05**; uzak durma-çekinme boyutu için $\chi^2_{(9)}=32,89$, $p=0,00$; **CFI = 0,98**; **TLI = 0,97**; RMSEA = 0,13, **SRMR = 0,03** ve empati boyutu için $\chi^2_{(5)}=25,04$, $p=0,00$; **CFI = 0,99**; **TLI = 0,98**; RMSEA = 0,16, **SRMR = 0,03** olarak belirlenmiştir (koyu değerler kabul edilebilir değerlerdir). Ayrıca

fiziksel saldırganlık boyutunda üç madde yer aldığı için Bayes tahminleyici yapılmış elde edilen *Posterior Predictive P* (PPP) değeri ile model veri uyumu değerlendirilmiştir. PPP değeri 0,28 olarak bulunmuştur (%95 güven aralığı: [-9,67, 18,10]). Bu sonuç, modelin veriye uyumunun kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir (Muthen ve Asparouhov, 2012). Ayrıca tüm standartlaştırılmış faktör yükleri 0,94 ile 0,95 arasında olup anlamlıdır ($p < 0,001$). Diğer bir ifadeyle Schaeffer Kardeş Değerlendirme Ölçeği'nin araştırma örnekleminde geçerli sonuçlar verdiği söylenebilir.

Ölçekten elde edilen puanların güvenirliği ise sırasıyla nazik olma boyutu için $\alpha = 0,86$ ve $\omega = 0,87$; birliktelik-ilişkili olma boyutu için $\alpha = 0,90$ ve $\omega = 0,90$; uzak durma-çekinme boyutu için $\alpha = 0,86$ ve $\omega = 0,87$; empati boyutu için $\alpha = 0,87$ ve $\omega = 0,89$ ve fiziksel saldırganlık boyutu için $\alpha = 0,94$ ve $\omega = 0,94$ olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar Schaeffer Kardeş Değerlendirme Ölçeği'nin araştırma örnekleminde güvenilir sonuçlar verdiğini göstermektedir.

3.3.3. Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu

Karataş vd. (2022) tarafından geliştirilmiş olan Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu, ergenlerin ebeveynleşme düzeylerinin belirlenmesi ve ebeveynleşme yaşantılarına yönelik düşüncelerinin ortaya konulması amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, 29 maddeden ve beş alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar sırasıyla birinci alt boyut “Ebeveynleşmeden algılanan yarar (5, 9, 13, 15, 18, 21, 25, 27 ve 29 numaralı maddeler)”, ikinci alt boyut “Kardeş odaklı ebeveynleşme (1, 8, 12, 17, 23 ve 24 numaralı maddeler)”, üçüncü alt boyut “Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik (3, 7, 11, 14, 20 ve 26 numaralı maddeler)”, dördüncü alt boyut “Ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme (2, 6, 19, 22 ve 28 numaralı maddeler)” ve beşinci alt boyut “Ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme (4, 10 ve 16 numaralı maddeler)” olarak isimlendirilmiştir. Kullanılan ölçekte, katılım düzeyleri beş kademede puanlanmıştır; en düşük değer “Kesinlikle Katılmıyorum” için 1, en yüksek değer “Kesinlikle Katılıyorum” için 5'tir.

Karataş vd. (2022) ölçeğin geçerlik çalışması için AFA ve DFA sonuçlarını değerlendirmişlerdir. AFA sonucu elde ettikleri beş faktörlü yapının DFA ile doğrulandığını göstermişlerdir. DFA sonucu elde edilen değerlerin kabul edilebilir uyum gösterdiği belirtilmiştir. Araştırmada ölçeğin alt boyutlar olarak puanlandığı ve

dördüncü ve beşinci boyutta yer alan maddelerin toplanmasıyla ebeveyne yönelik ebeveynleşme puanı elde edilebileceği belirtilmiştir. Ölçeğin her bir alt boyutundan alınan puan arttıkça o alt boyutun düzeyi de artmaktadır.

Ölçeğin, alt boyutlarından elde edilen puanların Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı “Ebeveyne yönelik ebeveynleşme 0,76”, “Ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme 0,78”, “Kardeş odaklı ebeveynleşme 0,83”, “Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik 0,88” ve “Ebeveynleşmeden algılanan yarar için 0,91” olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar ölçeğin geçerli ve güvenilir sonuçlar verdiğini göstermektedir.

Bu araştırmada ölçeğin araştırma örnekleminde geçerli sonuçlar verip vermediği DFA ile belirlenmiştir. DFA sonrasında elde edilen uyum iyiliği indeksleri değerlendirilmiştir. Elde edilen uyum iyiliği değerleri sırasıyla $\chi^2_{(366)}=729$, $p=0,00$; **CFI = 0,95**; **TLI = 0,94**; **RMSEA = 0,08** ve SRMR = 0,11 olarak belirlenmiştir (koyu değerler kabul edilebilir değerlerdir). Buna göre ölçekten elde edilen puanların geçerli olduğu söylenebilir.

Ölçekten elde edilen puanların güvenilirliği ise sırasıyla ebeveynleşmeden algılanan yarar boyutu için $\alpha = 0,94$ ve $\omega = 0,94$; kardeş odaklı ebeveynleşme boyutu için $\alpha = 0,85$ ve $\omega = 0,87$; ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik boyutu için $\alpha = 0,74$ ve $\omega = 0,78$; ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme boyutu için $\alpha = 0,75$ ve $\omega = 0,83$ ve ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme boyutu için $\alpha = 0,86$ ve $\omega = 0,86$ olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu’nun araştırma örnekleminde güvenilir sonuçlar verdiğini göstermektedir.

Araştırmanın araştırma sorularına göre hem bağımlı hem de yordanan değişken olan “kardeş odaklı ebeveynleşme” boyutundan alınan puan detaylı incelendiğinde; örnekleme alınan en düşük puanın 6 en yüksek puanın 30 olduğu, ortalama puanın 21,37 olduğu belirlenmiştir. Kardeş odaklı ebeveynleşme altı maddeden oluşan alınabilecek en düşük puanın 6, en yüksek puanın 30 olduğu alt boyuttur. Örneklemden elde edilen ortalama değer dikkate alındığında örnekleme yer alan ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmelerinin görece yüksek olduğu ifade edilebilir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama süreci, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü (İL MEM)’den alınan uygulama izinleri (EK 1) doğrultusunda, 2024–2025 eğitim-öğretim yılı

içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubu, başta İstanbul olmak üzere çeşitli illerde yaşayan ve Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan 0-8 yaş arası çocukların ergenlik dönemindeki abi ve ablalarından oluşmaktadır. Veriler, İstanbul ili ilçelerinde yer alan özel eğitim uygulama okulları, özel eğitim anaokulları, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, özel eğitim sınıfları, ilkokullar ve liseler gibi kurumlar aracılığıyla toplanmıştır. Veri toplama sürecinde hem yüz yüze hem de çevrimiçi yöntemler kullanılmıştır.

Yüz yüze veri toplamada, araştırmacı doğrudan kurum idarecileriyle telefon yoluyla iletişime geçmiş; uygun bulunan ergenlik dönemindeki kardeşler, veliler ve OSB olan bireylerin aileleriyle görüşülerek çalışmanın amacı, süreci ve kullanılan ölçeklerin geçerlik-güvenirlilik çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcılardan "Veli İzin Beyanı" ve "Aydınlatılmış Onam Formu" alınarak etik ilkeler doğrultusunda süreçte katılımları sağlanmıştır.

Çevrimiçi veri toplama süreci kartopu örnekleme yöntemiyle yürütülmüştür. Bu yöntemde araştırmacı, evrende yer alan uygun bir katılımcıya ulaşarak, bu katılımcı aracılığıyla diğer potansiyel katılımcılara ulaşmayı sağlamıştır. Çevrimiçi veri toplama için "Google Forms" platformu kullanılarak bir anket formu hazırlanmış, form içerisine çalışmanın amacı, araçlarla ilgili bilgiler, "Veli İzin Beyanı" ve "Aydınlatılmış Onam Formu" eklenmiştir. Böylece katılımcıların çevrimiçi ortamda onam vererek formları doldurmaları sağlanmıştır. Veri toplama araçları arasında "Kişisel Bilgi Formu", "Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği" ve "Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu" yer almıştır. Yüz yüze veri toplamada bu formlar katılımcılara elden ulaştırılmış, çevrimiçi veri toplamada ise Google Forms üzerinden doldurulmaları sağlanmıştır. Formlar, erişim kolaylığı dikkate alınarak kullanıcı dostu bir şekilde düzenlenmiş ve veri toplama süreci her iki yöntemle tamamlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin analizinde DFA için Jamovi 2.3.28 ve diğer çözümlemeler için SPSS Statistics 27 kullanılmıştır. Araştırma sorularına cevap aranırken değişkenlerin ölçek düzeyi (sürekli ve kategorik) ve araştırma sorusunun içeriğine göre kullanılacak veri analizi tekniğine karar verilmiştir. İlk araştırma sorusu ve bu araştırma sorusunun alt soruları; bağımlı ve sürekli değişken olan kardeş odaklı ebeveynleşmenin çeşitli kategorik değişkenlere göre fark gösterip göstermediğiyle ilgilidir. Bağımsız değişkenin

kategori sayısı iki olduğunda bağımsız örneklemeler için t testi, ikiden fazla olduğunda tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile veriler çözümlenmiştir. Bu teknikler parametrik teknikler olup normallik varsayımının sağlanması gerekir. Ayrıca bağımsız değişkenin her bir kategorisinde bağımlı değişkene ait puanlar normal dağım göstermelidir (Field, 2009).

ANOVA sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıktığında gruplar arası farklılıklar; varyanslar homojen olduğundan Sidak testi ile incelenmiştir. Fark analizleri sonrası etki büyüklükleri hesaplanmıştır. Bağımsız örneklemeler t-testi için Cohen'in d değeri, ANOVA için η^2 katsayısı hesaplanarak etki büyüklükleri yorumlanmıştır. Etki büyüklüklerinin yorumlanmasında 0,10 küçük etki, 0,30 orta düzey etki ve 0,50 büyük etki olarak kabul edilmektedir (Cohen, 1988).

Bağımsız değişkenin kategori sayısının ikiden fazla ve kategorilere düşen veri sayısının 15'in altında olduğu durumlarda parametrik olmayan yöntemlerden Kruskal Wallis H testi ile veriler çözümlenmiştir (Tabachnick & Fidell, 2019).

Araştırmanın ikinci sorusu Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme ölçeği alt boyutları ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu alt boyutları arasında ilişkilerin belirlenmesi için korelasyon analizi yapılmıştır. Ölçek alt boyutları puanları normal dağılımlı olduğunda Pearson korelasyon katsayı, normal dağılımdan sapma gösterdiğinde Spearman korelasyon katsayısı ile değişkenler arası ilişkiler belirlenmiştir. Korelasyon katsayısı aynı zamanda etki büyüklüğünü de vermektedir. Etki büyüklüğü yorumu Cohen (1988)'in ölçütlerine göre yorumlanmıştır.

Araştırmanın üçüncü ve dördüncü sorusu odaklı ebeveynleşmenin çeşitli yordayıcılarının belirlenmesine yöneliktir. Yordayıcı değişken sayıları birden fazla olduğu için çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Çoklu regresyon analizi öncesinde gerekli varsayımlar kontrol edilmiştir. İlgili açıklamalar bulgulara yapılmıştır. Regresyon analizi sonucunda açıklanan varyans oranı ve etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Regresyon analizinde $\frac{R^2}{1-R^2}$ ile hesaplanan etki büyüklüğünün (f^2) yorumlanmasında $0,02 \leq \frac{R^2}{1-R^2} < 0,15$ küçük etki, $0,15 \leq \frac{R^2}{1-R^2} < 0,35$ orta etki, $0,35 \leq \frac{R^2}{1-R^2}$ geniş etki ölçütleri dikkate alınmıştır (Barış Pekmezci, 2024; Cohen, vd., 2003).

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının geçerlik ve güvenirlik kanıtlarının sunulmasında sırasıyla DFA ve Cronbach Alpha ile McDonald ω katsayıları

hesaplanmıştır. DFA sonrasında $\chi^2_{(sd)}$, CFI, TLI, RMSEA ve SRMR uyum iyiliği değerleri yorumlanmıştır. Bu değerler için sırasıyla; $\chi^2/sd < 5$, $CFI \geq 0,95$, $TLI \geq 0,95$, $RMSEA \leq 0,08$ ve $SRME \leq 0,10$ model-veri uyumunun sağlandığını diğer bir ifadeyle faktör yapısının doğrulandığını gösterir (Distefano ve Hess, 2005). Güvenirlik katsayılarının en az 0,70 olması ölçekten elde edilen puanların güvenilir olduğunu göstermektedir (Field, 2009; Hair vd., 2019).

BÖLÜM 4

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular, araştırma sorularının sırasına göre verilmiştir. Uygun veri analizi tekniğine karar vermeden önce veri setinde kayıp veri sorunu, tek değişkenli ve çok değişkenli uç değerlerin varlığı ve bağımlı değişkene ait ölçümlerin, bağımsız değişkenin her bir kategorisinde normal dağılıp dağılmadığı belirlenmiştir.

Veri setinde kayıp veri yoktur. Tek değişkenli uç değerlerin analizi standart z puanları aracılığıyla yürütülmüştür. Görece büyük örneklerde (en az 100 kişiden oluşan örneklerde) z puanlarının ± 4 puan dışında yer alan değerleri, tek değişkenli uç değerlerin varlığına işaret etmektedir (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2012). Veri setinden tek değişkenli uç değer olmadığı belirlenmiştir. Bu incelemelerden sonra bağımsız değişkenin kategorilerine göre bağımlı değişkenin normal dağılım gösterip göstermediği belirlenmiştir. Verilerin normal dağılımına yönelik bulgular, betimsel istatistikler aracılığı ve Shapiro-Wilk normallik hipotez testi ile belirlenmiştir.

Merkezi eğilim ölçülerinin (aritmetik ortalama ve medyan) birbirine yakın değerler alması, değişkenlik ölçülerinin (çarpıklık ve basıklık katsayıları) ± 3 aralığının içinde olması puanların normal dağılımdan aşırı sapma göstermediğine işaret eder (Tabachnick ve Fidell, 2019). Ayrıca istatistiksel olarak anlamlı çıkmayan ($p > 0,05$) Shapiro-Wilk normallik testi sonuçları da puanların normal dağılımlı olduğunu destekler.

İlk araştırma sorusu dikkate alındığında bağımlı değişken olan kardeş odaklı ebeveynleşmenin çeşitli kategorik değişkenlerin (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, OSB olan kardeşin cinsiyeti, OSB olan kardeşin yaşı, OSB olan kardeşin devam ettiği okul türü, kardeş sayısı, annenin yaşı, babanın yaşı, anne-babanın medeni durumu, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, algılanan ekonomik düzey ve daha önce psikolojik destek alma durumuna) her bir kategorilerindeki dağılımı incelenmiştir. Normallik incelemesine ilişkin elde edilen bulgular Ek 2’de gösterilmiştir. Ek 2 incelendiğinde tüm bağımsız değişkenin kategorileri için merkezi eğilim ölçülerinin birbirlerine yakın, değişkenlik ölçülerinin ± 3 aralığının içinde olduğu, Shapiro-Wilk normallik testi sonuçlarının genel olarak istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür. Tüm bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin, çeşitli kategorik

değişkenlerin tüm kategorilerinde normal dağılımlı olduğu ve buna bağlı olarak verilerin parametrik tekniklerle analiz edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Aşağıda sırasıyla veri analizinden elde edilen bulgular verilmiştir.

4.1. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenler de Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Demografik Değişkenlere Göre Farklılık Göstermekte midir?

Bu bölümde sırasıyla OSB olan kardeşe sahip ergenler de kardeş odaklı ebeveynleşme puanlarının; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, OSB olan kardeşin cinsiyeti, OSB olan kardeşin yaşı, OSB olan kardeşin devam ettiği okul türü, kardeş sayısı, annenin yaşı, babanın yaşı, anne-babanın medeni durumu, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, algılanan ekonomik düzey ve daha önce psikolojik destek alma durumu değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediği belirlenmiştir.

4.1.1. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Cinsiyete Göre İstatistiksel Açından Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin cinsiyete göre incelenmesinde cinsiyet değişkeni iki kategorili olduğundan bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Bu test öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmelidir. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojendir [$F_{(1,156)}=2,40$; $p=0,12$]. Tablo 2’de kardeş odaklı ebeveynleşmenin cinsiyete göre bağımsız örneklem t testi (Student’s t) sonuçları verilmiştir.

Tablo 2. Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama	Ss	t	Sd	p	Cohen d
Kardeş Odaklı Ebeveynleşme	Erkek	67	21,67	4,76	0,63	156	0,53	0,102
	Kız	91	21,12	5,32				

Ss: Standart sapma, Sd: Serbestlik derecesi

Tablo 2 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir [$t_{(156)} = 0,63$, $p > 0,05$]. Diğer bir ifadeyle araştırma örneğinde kardeş odaklı ebeveynleşme, cinsiyetten bağımsızdır.

4.1.2. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Yaşa Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin yaşa göre incelenmesinde yaş değişkeni 10-13 (1) arası, 14-17 (2) arası ve 18-19 (3) arası olmak üzere üç kategorili olarak yapılandırıldığından tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. ANOVA öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmelidir. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojendir [$F_{(2,155)}=0,04$; $p=0,97$]. Tablo 3'te kardeş odaklı ebeveynleşmenin yaşa göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 3. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Yaşa Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma
10-13 (1)	33	18,57	5,27
14-17 (2)	93	22,41	4,83
18-19 (3)	32	21,25	4,59

Tablo 3 incelendiğinde yaşa göre kardeş odaklı ebeveynleşme ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden ANOVA testi sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir. Varyanslar homojen olduğu için Fisher's testi ile varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Yaşa Göre ANOVA Sonuçları*

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Post-hoc farklılıkları	Etki büyüklüğü (η^2)
Kardeş Odaklı Ebeveynleşme	Gruplar arası	358,44	2	179,22	7,53	0,00*	1-2	0,09
	Gruplar içi	3688,53	155	23,79				
	Toplam	4046,97	157					

* $p<0,05$

Tablo 4 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin yaşa göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir [$F_{(2,155)}=7,53$; $p=0,00$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için yapılan Sidak post-hoc testine göre yaşları 10-13 arasında olan ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmeleri ($\bar{X}=18,60$), yaşları 14-17 arasında olan ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmelerinden ($\bar{X}=22,40$) daha düşük çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle 18-19 yaşlarında kardeş odaklı ebeveynleşmeler en yüksek değeri almıştır. Oluşan bu farkın etki büyüklüğü ise ($\eta^2 =0,09$) küçük düzeyde bir etkidir (Tomczak & Tomczak, 2014).

4.1.3. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Eğitim Düzeyine Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin eğitim düzeyine göre incelenmesinde eğitim düzeyi; ilköğretim (1), lise (2), üniversite (3) ve mezun (4) olmak üzere dört kategorili olarak yapılandırıldığından tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. ANOVA öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmelidir. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojendir [$F_{(2,155)}=0,04$; $p=0,99$]. Tablo 5'te kardeş odaklı ebeveynleşmenin eğitim düzeyine göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 5. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Eğitim Düzeyine Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma
İlköğretim (1)	34	18,74	5,22
Lise (2)	97	22,43	4,85
Üniversite (3)	15	20,40	4,50
Mezun (4)	12	21,50	4,76

Tablo 5 incelendiğinde eğitim düzeyine göre kardeş odaklı ebeveynleşmenin ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden ANOVA testi sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir. Varyanslar homojen olduğu için Fisher's testi ile varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 6. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları*

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Post-hoc farklılıkları	Etki büyüklüğü (η^2)
Kardeş Odaklı Ebeveynleşme	Gruplar arası	359,94	3	119,98				
	Gruplar içi	3687,03	154	23,94	5,01	0,00*	1-2	0,09
	Toplam	4046,97	157					

* p< 0,05

Tablo 6 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin eğitim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir [$F_{(3,154)}=5,01$; $p=0,00$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için yapılan Sidak post-hoc testine göre ilköğretimde eğitime devam eden ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmeleri ($\bar{X}=18,7$), lisede eğitim gören ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmelerinden ($\bar{X}=22,40$) daha düşük çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle lisede eğitime devam eden ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmeleri en yüksektir. Oluşan bu farkın etki büyüklüğü ise ($\eta^2 =0,09$) küçük düzeyde bir etkidir (Tomczak & Tomczak, 2014).

4.1.4. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme OSB Olan Kardeşin Cinsiyetine Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin cinsiyete göre incelenmesinde bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojendir [$F_{(1,156)}=0,48$; $p=0,48$]. Tablo 7’de kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin cinsiyete göre bağımsız örneklem t testi (Student’s t) sonuçları verilmiştir.

Tablo 7. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları*

	Cinsiyet	N	Ortalama	Ss	t	Sd	p	Cohen d
Kardeş Odaklı	Erkek	103	21,23	5,01	-0,48	156	0,64	-0,08
Ebeveynleşme	Kız	55	21,64	5,24				

Tablo 7 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşme OSB olan kardeşin cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermemektedir [$t_{(156)} = -0,48$, $p > 0,05$]. Diğer bir ifadeyle kardeş odaklı ebeveynleşme, araştırma örnekleminde OSB olan kardeşin cinsiyetinden bağımsızdır.

4.1.5. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme OSB Olan Kardeşin Yaşına Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin yaşına göre incelenmesinde yaş değişkeni; 1-3 yaş (1), 4-6 yaş (2) ve 7-8 yaş (3) olmak üzere üç kategorili olarak yapılandırıldığından tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. ANOVA öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmelidir. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojen değildir [$F_{(3,32)}=4,48$; $p=0,01$]. Tablo 8’de kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin yaşına göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 8. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Yaşına Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma
1-3 (1)	22	19,56	3,43
4-6 (2)	76	21,29	5,44
7-8 (3)	60	22,00	5,06

Tablo 8 incelendiğinde yaşa göre kardeş odaklı ebeveynleşmenin ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden ANOVA testi sonuçları Tablo 9’da gösterilmiştir. Varyanslar homojen olmadığı için Welch’s testi ile varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 9. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Yaşına Göre ANOVA Sonuçları*

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Post-hoc farklılıkları	Etki büyüklüğü (η^2)
Kardeş Odaklı Ebeveynleşme	Gruplar arası	68,38	2	34,19	1,33	0,27	-	0,02
	Gruplar içi	3978,58	155	25,67				
	Toplam	4046,97	157					

Tablo 9 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin yaşına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir [$F_{(2,155)}=1,33$; $p=0,27$]. Araştırma örnekleminde kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin yaşından bağımsız olduğu sonucuna ulaşılabilir.

4.1.6. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme OSB Olan Kardeşin Devam Ettiği Okul Türüne Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin devam ettiği okul türüne göre incelenmesinde okul türü; okula gitmiyor (1), kreş/anaokuluna gidiyor (2) ve ilkokula gidiyor (3) olmak üzere üç kategorili olarak yapılandırıldığından tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. ANOVA öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmelidir. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojendir [$F_{(2,155)}=1,42$; $p=0,25$]. Tablo 10’da kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin devam ettiği okul türüne göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 10. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB olan Kardeşin Devam Ettiği Okul Türüne Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Okul Türü	N	Ortalama	Standart Sapma
Okula gitmiyor (1)	66	21,21	4,73

Kreş/anaokul (2)	49	21,61	5,59
İlkokul (3)	43	21,35	5,09

Tablo 10 incelendiğinde OSB olan kardeşin devam ettiği okul türüne göre kardeş odaklı ebeveynleşmenin ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden ANOVA testi sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir. Varyanslar homojen olduğu için Fisher’s testi ile varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 11. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Devam Ettiği Okul Türüne Göre ANOVA Sonuçları*

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Post-hoc farklılıkları	Etki büyüklüğü (η^2)
	Gruplar							
Kardeş Odaklı	arası	4,54	2	2,67				
Ebeveynleşme	Gruplar içi	4042,43	155	26,08	0,08	,92	-	0,00
	Toplam	4046,97	157					

Tablo 11 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin devam ettiği okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir [$F_{(2,155)}=0,08$; $p=0,92$]. Araştırma örnekleminde kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin eğitim durumundan bağımsız olduğu sonucuna ulaşılabilir.

4.1.7. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Kardeş Sayısına Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin kardeş sayısına göre incelenmesinde kardeş sayısı dört kategorili olarak yapılandırıldığından tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. ANOVA öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmelidir. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojendir [$F_{(3,59)}=0,69$; $p=0,56$]. Tablo 12’de kardeş odaklı ebeveynleşmenin kardeş sayısına göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 12. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Kardeş Sayısına Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Kardeş Sayısı	N	Ortalama	Standart Sapma
2	49	21,31	4,65
3	64	20,94	5,57
4	26	22,62	4,81
5	19	21,32	4,851

Tablo 12 incelendiğinde kardeş sayısına göre kardeş odaklı ebeveynleşmenin ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden ANOVA testi sonuçları Tablo 13'te gösterilmiştir. Varyanslar homojen olduğu için Fisher's testi ile varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 13. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Kardeş Sayısına Göre ANOVA Sonuçları*

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Post-hoc farklılıkları	Etki büyüklüğü (η^2)
Kardeş Odaklı Ebeveynleşme	Gruplar arası	52,55	3	17,52	0,68	0,57	-	0,01
	Gruplar içi	3994,42	154	25,94				
	Toplam	4046,97	157					

Tablo 13 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin kardeş sayısına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir [$F_{(2,154)}=0,68$; $p=0,57$]. Araştırma örnekleminde kardeş odaklı ebeveynleşmenin OSB tanımlı kardeş sayısından bağımsız olduğu sonucuna ulaşılabilir.

4.1.8. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Anne Yaşına Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin anne yaşına göre incelenmesinde anne yaşı; 26-36 (1), 37-47 (2) ve 48 ve üzeri (3) olacak şekilde üç kategorili olarak yapılandırıldığından tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. ANOVA öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmelidir. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojendir [$F_{(2,155)}=0,29$; $p=0,75$]. Tablo 14'te kardeş odaklı ebeveynleşmenin anne yaşına göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 14. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne Yaşına Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Anne Yaşı	N	Ortalama	Standart Sapma
26-36	22	18,73	5,44
37-47	94	21,34	4,91
48 ve üzeri	42	22,83	4,79

Tablo 14 incelendiğinde anne yaşına göre kardeş odaklı ebeveynleşmenin ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden ANOVA testi sonuçları Tablo 15'te gösterilmiştir. Varyanslar homojen olduğu için Fisher's testi ile varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 15. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne Yaşına Göre ANOVA Sonuçları*

	Varyansı n kaynağı	Karele r toplam ı	Sd	Kareler ortalama sı	F	p	Post-hoc farklılık rı	Etki büyüklüğü (η^2)
Kardeş	Gruplar arası	243,67	2	121,83				
Odaklı	Gruplar	3803,3	15	24,54	4,9	0,01	1-3	0,06
Ebeveynleşm	İç	0	5		7	*		
e	Toplam	4046,9	15					
		7	7					

*: $P < 0,05$

Tablo 15 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin anne yaşına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir [$F_{(2,155)}=4,97$; $p=0,01$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için yapılan Sidak post-hoc testine göre

anne yaşı 26-36 olan ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmeleri ($\bar{X}=18,73$), anne yaşı 48 yaş ve üzeri olan ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmelerinden ($\bar{X}=22,83$) daha düşük çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle anne yaşı yüksek olan ergenlerin, anne yaşı düşük olan ergenlere göre kardeş odaklı ebeveynleşmeleri daha yüksektir. Oluşan bu farkın etki büyüklüğü ise ($\eta^2=0,06$) küçük düzeyde bir etkidir (Tomczak & Tomczak, 2014).

4.1.9. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Baba Yaşına Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin baba yaşına göre incelenmesinde baba yaşı; 26-36 (1), 37-47 (2) ve 48 ve üzeri (3) olacak şekilde üç kategorili olarak yapılandırıldığından tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. ANOVA öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmelidir. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojendir [$F_{(2,154)}=1,42$; $p=0,25$]. Tablo 16'da kardeş odaklı ebeveynleşmenin baba yaşına göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 16. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Baba Yaşına Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Baba Yaşı	N	Ortalama	Standart Sapma
26-36	11	18,18	3,97
37-47	80	20,98	5,42
48 ve üzeri	66	22,36	4,60

Tablo 16 incelendiğinde baba yaşına göre kardeş odaklı ebeveynleşmenin ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden ANOVA testi sonuçları Tablo 17'de gösterilmiştir. Varyanslar homojen olduğu için Fisher's testi ile varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 17. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Baba Yaşına Göre ANOVA Sonuçları*

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Post-hoc farklılıkları	Etki büyüklüğü (η^2)
Kardeş Odaklı Ebeveynleşme	Gruplar arası	168,68	2	94,34	3,77	0,03*	1-3	0,05
	Gruplar içi	3857,89	154	25,05				

*:p<,05

Tablo 17 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin baba yaşına göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir [$F_{(2, 154)}=3,77$; $p=0,03$]. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için yapılan Sidak post-hoc testine göre baba yaşı 26-36 olan ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmeleri ($\bar{X}=18,18$), baba yaşı 48 yaş ve üzeri olan ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmelerinden ($\bar{X}=22,36$) daha düşük çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle baba yaşı yüksek olan ergenlerin, baba yaşı düşük olan ergenlere göre kardeş odaklı ebeveynleşmeleri daha yüksektir. Oluşan bu farkın etki büyüklüğü ise ($\eta^2=0,05$) küçük düzeyde bir etkidir (Tomczak ve Tomczak, 2014). Anne ve baba yaşının kardeş odaklı ebeveynleşmelerde benzer örüntüye sahip olmaları dikkat çekicidir.

4.1.10. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Anne-Baba Medeni Durumuna Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin anne-baba medeni durumuna göre incelenmesinde medeni durum; ayrılmış (1), anne vefat etti (2), evli ama ayrı yaşıyor (3) ve evli ve birlikte yaşıyor (4) olacak şekilde dört kategorili olarak yapılandırılmıştır. Bağımsız değişken olan medeni durum değişkeninin anne vefat etti (2) ve evli ama ayrı yaşıyor (3) kategorilerine düşen kişi sayılarının 15'in altında olması ve bu kategorilerin birleştirilmesinin mümkün olmaması nedeniyle veriler Kruskal Wallis H testi ile çözümlenmiştir. Tablo 18'de kardeş odaklı ebeveynleşmenin anne-baba medeni göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 18. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne-Baba Medeni Durumuna Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Medeni Durum	N	Ortalama	Standart Sapma
Ayrılmış	15	21,27	3,83
Anne vefat etti	2	24,50	3,54
Evli ama ayrı yaşıyor	7	20,71	5,22
Evli ve birlikte yaşıyor	134	21,37	5,23

Tablo 18 incelendiğinde anne-baba medeni durumuna göre kardeş odaklı ebeveynleşmenin ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar

arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden Kruskal Wallis H testi testi sonuçları Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne-Baba Medeni Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları*

Kategoriler	N	Ortalama sırası	H istatistiği (X^2)	Sd.	p	Etki Büyüklüğü η^2
Ayrılmış	15	78,70	1,11	3	0,77	0,01
Anne vefat etti	2	110,50				
Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Evli ama ayrı yaşıyor	7	72,07				
Evli ve birlikte yaşıyor	134	79,51				

Tablo 19 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin anne-baba medeni durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir [$X^2(3)=1,11$; $p=0,77$]. Buna göre araştırma örnekleminde kardeş odaklı ebeveynleşmenin, anne-baba medeni durumundan bağımsız olduğu düşünülebilir.

4.1.11. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Anne Eğitim Düzeyine Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin anne eğitim göre incelenmesinde anne eğitim düzeyi; eğitim almadı (1), ilkokul (2), ortaokul (3), lise (4), lisans ve üzeri (5) olacak şekilde beş kategorili olarak yapılandırılmıştır. Bağımsız

değişken olan anne medeni durum değişkeninin eğitim almadı kategorisine düşen kişi sayısı 15'in altında olduğundan veriler Kruskal Wallis H testi ile çözümlenmiştir. Ayrıca üniversite ile yüksek lisans doktora eğitim düzeyleri birleştirilerek lisans ve üzeri olarak yeniden düzenlenmiştir. Tablo 20'de kardeş odaklı ebeveynleşmenin anne eğitim düzeyine göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 20. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne Eğitim Düzeyine Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma
Eğitim almadı	13	23,46	4,81
İlkokul	31	20,97	4,58
Ortaokul	20	22,40	5,81
Lise	53	21,30	5,15
Lisans ve üzeri	41	20,61	5,03

Tablo 20 incelendiğinde anne eğitim düzeyine göre kardeş odaklı ebeveynleşmenin ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları*

Kategoriler	N	Ortalama sırası	H istatistiği (X ²)	Sd.	p	Etki Büyüklüğü η^2
Eğitim almadı	13	99,27	5,08	4	0,28	0,03
Kardeş Odaklı İlkokul	31	74,48				
Ebeveynleşme Ortaokul	20	90,70				
Lise	53	79,04				
Lisans ve üzeri	41	72,16				

Tablo 21 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin anne eğitim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir [$X^2(4)=1,11$; $p=0,28$]. Buna göre araştırma örnekleminde kardeş odaklı ebeveynleşmenin, anne eğitim düzeyinden bağımsız olduğu düşünülebilir.

4.1.12. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Baba Eğitim Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin baba eğitim göre incelenmesinde baba eğitim düzeyi; eğitim almadı (1), ilkokul (2), ortaokul (3), lise (4), lisans ve üzeri (5) olacak şekilde beş kategorili olarak yapılandırılmıştır. Bağımsız değişken olan baba medeni durum değişkeninin eğitim almadı (1) kategorisine düşen kişi sayısı 15'in altında olduğundan veriler Kruskal Wallis H testi ile çözümlenmiştir. Ayrıca üniversite ile yüksek lisans doktora eğitim düzeyleri birleştirilerek lisans ve üzeri olarak yeniden düzenlenmiştir. Tablo 22'de kardeş odaklı ebeveynleşmenin baba eğitim düzeyine göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 22. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Baba Eğitim Düzeyine Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma
Eğitim almadı	4	22,00	6,73
İlkokul	29	20,45	4,80
Ortaokul	29	22,48	5,79
Lise	45	21,60	4,80
Lisans ve üzeri	51	21,02	4,98

Tablo 22 incelendiğinde baba eğitim düzeyine göre kardeş odaklı ebeveynleşmenin ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden Kruskal Wallis H testi testi sonuçları Tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo 23. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Baba Eğitim Düzeyine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları*

Kategoriler	N	Ortalama sırası	H istatistiği (X^2)	Sd.	p	Etki Büyüklüğü η^2
-------------	---	--------------------	-------------------------------	-----	---	-------------------------------

	Eğitim almadı	4	87,88				
Kardeş Odaklı	İlkokul	29	69,16				
Ebeveynleşme	Ortaokul	29	90,00	3,65	4	0,46	0,03
	Lise	45	82,57				
	Lisans ve üzeri	51	76,05				

Tablo 21 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin baba eğitim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir [$X^2(4)=3,65$; $p=0,46$]. Buna göre araştırma örnekleminde kardeş odaklı ebeveynleşmenin, baba eğitim düzeyinden bağımsız olduğu düşünülebilir.

4.1.13. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Algılanan Ekonomik Düzeye Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin algılanan ekonomik düzeye göre incelenmesinde ekonomik düzey; düşük (1), orta (2) ve yüksek (3) olacak şekilde üç kategorili olarak yapılandırıldığından tek yönlü ANOVA kullanılmıştır. ANOVA öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmelidir. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojendir [$F_{(2,155)}=0,18$; $p=0,84$]. Tablo 24'te kardeş odaklı ebeveynleşmenin algılanan ekonomik düzeye göre ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 24. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Algılanan Ekonomik Düzeye Göre Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri*

Ekonomik Düzey	N	Ortalama	Standart Sapma
Düşük	23	21,17	5,02
Orta	112	21,13	5,17
Yüksek	23	22,74	4,68

Tablo 24 incelendiğinde algılanan ekonomik düzeye göre kardeş odaklı ebeveynleşmenin ortalamalarının farklı değerler aldığı görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlılığını test eden ANOVA testi sonuçları Tablo 25'te gösterilmiştir. Varyanslar homojen olduğu için Fisher's testi ile varyans analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 25. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Algılanan Ekonomik Düzeye Göre ANOVA Sonuçları*

	Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Post-hoc farklılıkları	Etki büyüklüğü (η^2)
Kardeş Odaklı Ebeveynleşme	Gruplar arası	50,24	2	25,12	0,97	0,38	-	0,01
	Gruplar içi	3996,73	155	25,79				
	Toplam	4046,97	157					

Tablo 25 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin algılanan ekonomik düzeye göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir [$F_{(2,155)}=0,97$; $p=0,38$].

4.1.14. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Daha Önce Psikolojik Destek Alma Durumuna Göre İstatistiksel Açıdan Anlamlı Farklılık Göstermekte midir?

OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin daha önce psikolojik destek alıp almama durumuna göre incelenmesinde psikolojik destek değişkeni iki kategorili olduğundan bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Bu test öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile incelenmelidir. Levene testi sonucuna göre varyanslar homojendir [$F_{(1,156)}=0,48$; $p=0,49$]. Tablo 26’da kardeş odaklı ebeveynleşmenin daha önce psikolojik destek alıp almama durumuna göre bağımsız örneklem t testi (Student’s t) sonuçları verilmiştir.

Tablo 26. *Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Daha Önce Psikolojik Destek Alma Durumuna Göre t Testi Sonuçları*

	Destek	N	Ortalama	Ss	t	Sd	p	Cohen d
Kardeş Odaklı Ebeveynleşme	Evet	48	21.52	4.99	0,24	156	0,81	0,04
	Hayır	110	21.31	5.13				

Tablo 26 incelendiğinde kardeş odaklı ebeveynleşmenin daha önce psikolojik destek alıp almama durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir [$t_{(156)} = 0,24, p > 0,05$].

4.2. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme ölçeği alt boyutları ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki var mıdır?

Bu bölümde sırasıyla OSB olan kardeşe sahip ergenlerin Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği alt boyutları (nazik olma, birliktelik-ilgili olma, durma-çekinme, empati ve fiziksel saldırganlık) ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu alt boyutları (ebeveynleşmeden algılanan yarar, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme, ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme) puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki olup olmadığı Pearson ve Spearman korelasyon katsayıları aracılığıyla incelemiştir. Ölçme araçlarından elde edilen puanların normal dağıldığı durumlarda Pearson, normal dağılımdan sapma gösterdiği durumlarda Spearman korelasyon katsayısı ile ilişkiler belirlenmiştir (Howell, 1992). Ek 3'te ölçekten elde edilen puanların dağılımları incelenmiş, Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği alt boyutlarından fiziksel saldırganlık boyutu puanı dışındaki tüm puanların normal dağılımlı olduğu belirlenmiştir. Korelasyon analizi sonuçları Tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 27. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu Puanları Arasındaki İlişki

	E1	E2	E3	E4	E5	K1	K2	K3	K4	K5
Ebeveynleşmeden algılanan yarar (E1)	-									
Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik (E2)	0.46***	-								
Kardeş odaklı ebeveynleşme (E3)	0.05	0.48***	-							
Ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme (E4)	-0.04	0.43***	0.49***	-						
Ebeveyne yönelik araçsal	0.12	0.47***	0.50***	0.39***	-					

ebeveynleşme (E5)

Schaeffer Ölçeği	Nazik olma (K1)	-0.02	-0.07	0.24**	0.13	-	-			
						0.07				
	Uzak durma- çekinme (K2)	-0.13	0.19*	-0.17*	-0.01	0.13	-0.79**	-		
	Birliktelik-İlgili olma (K3)	0.38***	-	0.32***	0.12	0.12	0.45***	-	-	
			0.22**					0.44***		
	Empati (K4)	0.26**	-0.18*	0.25**	0.18*	0.07	0.62***	-	0.71***	-
								0.57***		
	Fiziksel saldırganlık (K5)	0.03	0.10	-0.13	-0.12	0.08	-	0.65***	-	-
							0.68***	0.24***	0.51***	-

* $p<,05$; ** $p<,01$, *** $p<,001$; Koyu değerler Spearman korelasyon katsayılarını göstermektedir.

Tablo 27’de verilen korelasyonlar incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı en düşük ilişkinin kardeş odaklı ebeveynleşme (E3) ile uzak durma-çekinme (K2) arasında ($r=-0,17$, $p<0,05$) olduğu en yüksek ilişkinin ise kardeş odaklı ebeveynleşme (E3) ile empati (K4) arasında ($r=0,71$, $p<0,001$) olduğu görülmektedir. Korelasyon katsayıları detaylı incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı olmayan ilişkilerin ortaya çıktığı da görülmektedir. İstatistiksel açıdan anlamlı ilişkileri ortaya koyan korelasyon katsayıları ilişki düzeyleri ve ilişkinin yönü bakımından aşağıda açıklanmıştır:

1. Pozitif yönlü çok düşük düzeyli ilişkiler;
 - a. Ebeveynleşmeden algılanan yarar (E1) ile Empati (K4) arasında ($r = 0,26$, $p<0,01$)
 - b. Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik (E2) ile Uzak durma-çekinme (K2) arasında ($r=0,19$, $p<0,05$)
 - c. Kardeş odaklı ebeveynleşme (E3) ile Nazik olma (K1) arasında ($r=0,24$, $p<0,01$)
 - d. Kardeş odaklı ebeveynleşme (E3) ile Empati (K4) arasında ($r=0,25$, $p<0,01$)
 - e. Ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme (E4) ile Empati (K4) arasında ($r=0,18$, $p<0,01$)
2. Pozitif yönlü düşük düzeyli ilişkiler;
 - a. Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik (E2) ile Kardeş odaklı ebeveynleşme (E3) arasında ($r = 0,48$, $p<0,001$)

- b. Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik (E2) ile Ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme (E4) arasında ($r = 0,43, p < 0,001$)
 - c. Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik (E2) ile Ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme (E5) arasında ($r=0,47, p < 0,001$)
 - d. Kardeş odaklı ebeveynleşme (E3) ile Ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme (E4) arasında ($r=0,49, p < 0,001$)
 - e. Ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme (E4) ile ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme (E5) arasında ($r=0,39, p < 0,001$)
 - f. Ebeveynleşmeden algılanan yarar (E1) ile Birliktelik-ilgili olma (K3) arasında ($r=0,38, p < 0,001$)
 - g. Kardeş odaklı ebeveynleşme (E3) ile Birliktelik-ilgili olma (K3) arasında ($r=0,32, p < 0,001$)
 - h. Nazik olma (K1) ile Birliktelik-ilgili olma (K3) arasında ($r=0,45, p < 0,001$)
3. Pozitif yönlü orta düzeyde ilişkiler;
- a. Kardeş odaklı ebeveynleşme (E3) ile Ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme (E5) arasında ($r=0,50, p < 0,001$)
 - b. Uzak durma-çekinme (K2) ile Fiziksel saldırganlık (K5) arasında ($r=0,65, p < 0,001$)
 - c. Nazik olma (K1) ile Empati (K4) arasında ($r=0,64, p < 0,001$)
4. Pozitif yönlü yüksek düzeyde ilişkiler;
- a. Birliktelik-ilgili olma (K3) ile Empati (K4) arasında ($r=0,71, p < 0,001$)
5. Negatif yönlü çok düşük düzeyli ilişkiler;
- a. Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik (E2) ile Birliktelik-ilgili olma (K3) arasında ($r=-0,22, p < 0,01$)
 - b. Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik (E2) ile Empati (K4) arasında ($r=-0,18, p < 0,05$)
 - c. Kardeş odaklı ebeveynleşme (E3) ile Uzak durma-çekinme (K2) arasında ($r=-0,17, p < 0,05$)
 - d. Birliktelik-ilgili olma (K3) ile Fiziksel saldırganlık (K5) arasında ($r=-0,24, p < 0,001$)
6. Negatif yönlü düşük düzeyli ilişkiler;
- a. Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik (E2) ile Ebeveynleşmeden algılanan yarar (E1) arasında ($r = -0,46, p < 0,01$)

- b. Birliktelik-İlgili olma (K3) ile Uzak durma-çekinme (K2) arasında ($r=-0,44$, $p<0,01$)
7. Negatif yönlü orta düzeyde ilişkiler;
- a. Uzak durma-çekinme (K2) ile Empati (K4) arasında ($r=-0,57$, $p<0,01$)
 - b. Empati (K4) ile Fiziksel saldırganlık (K5) arasında ($r=-0,51$, $p<0,01$)
 - c. Nazik olma (K1) ile Fiziksel saldırganlık (K5) arasında ($r=-0,51$, $p<0,001$)
8. Negatif yönlü yüksek düzeyde ilişkiler;
- d. Birliktelik-İlgili olma (K3) ile Nazik olma (K1) arasında ($r=-0,79$, $p<0,001$)

Tablo 27’de elde edilen korelasyon katsayılarının etki büyüklüğü olarak yorumlandığı dikkate alındığında 0,50 ve üzerindeki değerler geniş etkiyi gösterir. Bu değerlere sahip olan değişkenlerin pratikte önemli etkilerinin olacağı söylenebilir.

4.3. Nazik Olma, Birliktelik-İlgili Olma, Empati ve Uzak Durma-Çekinme Değişkenleri Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anlamlı Yordayıcıları Mıdır?

Kardeş odaklı ebeveynleşmenin anlamlı yordayıcılarının belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırma sorusunda bir yordanan (bağımlı), birden fazla yordayıcı (bağımsız) değişken yer aldığından çoklu regresyon analizi ile veriler çözümlenmiştir. Çoklu regresyon analizine puanların normal dağılıma sahip, varyansların homojenliğinin sağlandığı, hataların ilişkisiz olduğu ve çoklu bağlantı probleminin olmadığı verilerin analizinde yordamayı hedefleyen parametrik bir tekniktir.

Araştırma sorusunda yer alan kardeş odaklı ebeveynleşme, nazik olma, birliktelik-İlgili olma, empati ve uzak durma-çekinme değişkenleri sürekli ve normal dağılımlı değişkenler olup normal dağılıma yönelik bulgular Ek 3’te verilmiştir.

Varyansların homojenliği için standartlaştırılmış regresyon kestirimlerinin (ZPRED) standartlaştırılmış artıklarla (ZRESID) oluşturduğu saçılım grafiği incelenmelidir. Eğer bu grafikteki noktalar belli bir örüntü içermezse varyansların homojen olduğu sonucuna ulaşılabilir (Field, 2019). Ek 4’te ilgili grafik verilmiş ve varyansların homojen olduğu görülmüştür.

Hataların ilişkisizliği önemli bir varsayım olup Durbin-Watson (DW) istatistiği ile incelenmektedir. DW istatistiğinin 1,50 ile 2,50 arasında olması hataların ilişkisiz olduğunu göstermektedir (Durbin ve Watson, 1951). Bu çalışmada DW=1,80 olarak

hesaplanmıştır. Diğer bir ifadeyle veri setinde hataların ilişkisiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çoklu bağlantılılık, yordaycı/bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon değerlerinin 0,90 üzerinde olması (Howell, 1992) durumudur. Değişkenler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde çoklu bağlantılılık problemiyle karşılaşılmamıştır. Ayrıca varyans artış faktörü (VIF) ve Tolerans değerleri de çoklu bağlantılılık probleminin incelenmesinde kullanılır. VIF değerlerinin 10'dan büyük veya eşit, Tolerans değerlerinin 0,20'den küçük olması çoklu bağlantı problemine işaret etmektedir (Hair vd., 2019). Tablo 28'de VIF ve Tolerans değerleri gösterilmiştir.

Tablo 28. Çoklu Bağlantılılığın Kontrol Edilmesinde VIF ve Tolerans Değerleri

Yordayıcı Değişkenler	VIF Değerleri	Tolerans Değerleri
Nazik olma	3,01	0,33
Birliktelik-İlgili olma	2,02	0,49
Empati	2,63	0,38
Uzak durma-çekinme	2,73	0,37

Tablo 28 incelendiğinde yordayıcı değişkenler için elde edilen VIF değerlerinin 10'dan küçük ve Tolerans değerlerinin 0,20'den büyük olduğu görülmektedir. Hem Tablo 28'de hem de Tablo 27'de verilen yordayıcı değişkenler arası korelasyon değerleri birlikte değerlendirildiğinde veri setinde çoklu bağlantı probleminin olmadığı anlaşılmaktadır. Çoklu regresyon analizi için gerekli olan varsayımların sağlandığı belirlendikten sonra çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 29'da gösterilmiştir.

Tablo 29. Nazik Olma, Birliktelik-İlgili Olma, Empati ve Uzak Durma-Çekinme Değişkenlerinin Kardeş Odaklı Ebeveynleşmeye Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Bulguları

	β	Standart hata	β	F	R^2	f^2
Sabit	8,64	4,86	-			
Nazik olma	0,16	0,10	0,21			
Birliktelik-İlgili olma	0,23	0,09	0,28*	5,03**	0,12	0,14
Empati	-0,02	0,17	-0,01			
Uzak durma-çekinme	0,10	0,12	0,11			

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Tablo 29 incelendiğinde kurulan çoklu regresyon modelinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(4,153)}=5,03$; $p < 0,001$]. Regresyon analizi sonucunda kardeş odaklı ebeveynleşmenin bir anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir. Bu anlamlı yordayıcı değişken, birliktelik-İlgili olma [$t_{(153)}=2,58$, $p < 0,01$] değişkenidir. Birliktelik-

ilgili olma değişkeni için standartlaştırılmış regresyon katsayısı incelendiğinde $\beta=0,28$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre birliktelik-ilgili olmadaki artış, kardeş odaklı ebeveynleşmeden artışa neden olacaktır. Regresyon modelinde açıklanan varyans olan R^2 değeri 0,12 olarak bulunmuştur. Buna göre kardeş odaklı ebeveynleşme puanlarındaki %12'lik varyans (değişkenlik kaynağı) birliktelik-ilgili olma puanları ile açıklanmaktadır. Ayrıca regresyon modelinden elde edilen etki büyüklüğü değeri büyüklüğü 0,14 olarak hesaplanmıştır. Bu değer Cohen (1988)'e göre küçük etkiye işaret etmektedir.

4.4. Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik, Ebeveyne Yönelik Duygusal Ebeveynleşme ve Ebeveyne Yönelik Araçsal Ebeveynleşme Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anlamlı Yordayıcıları Mıdır?

Kardeş odaklı ebeveynleşmenin, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme ve ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme değişkenlerinden anlamlı yordayıcılarının belirlenmesinin amaçlandığı bu araştırma sorusunun çözümü için çoklu regresyon analizi ile veriler çözümlenmiştir.

Araştırma sorusunda yer alan kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme ve ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme değişkenleri sürekli ve normal dağılımlı değişkenler olup normal dağılıma yönelik bulgular Ek 3'te verilmiştir.

Varyansların homojenliği için standartlaştırılmış regresyon kestirimlerinin (ZPRED) standartlaştırılmış artıklarla (ZRESID) oluşturduğu saçılım grafiği incelenmelidir. Eğer bu grafikteki noktalar belli bir örüntü içermezse varyansların homojen olduğu sonucuna ulaşılabilir (Field, 2019). Ek 4'te ilgili grafik verilmiş ve varyansların homojen olduğu görülmüştür.

Hataların ilişkisizliği önemli bir varsayım olup Durbin-Watson (DW) istatistiği ile incelenmektedir. DW istatistiğinin 1,5 ile 2,5 arasında olması hataların ilişkisiz olduğunu göstermektedir (Durbin ve Watson, 1951). Bu çalışmada DW=2,10 olarak hesaplanmıştır. Diğer bir ifadeyle veri setinde hataların ilişkisiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çoklu bağlantılılık, yordayıcı/bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon değerlerinin 0,90 üzerinde olması (Howell, 1992) durumudur. Değişkenler arasındaki korelasyonlar

incelendiğinde çoklu bağlantılılık problemiyle karşılaşılmamıştır. Ayrıca varyans artış faktörü (VIF) ve Tolerans değerleri de incelenmiştir.

Tablo 30. *Çoklu Bağlantılılığın Kontrol Edilmesinde VIF ve Tolerans Değerleri*

Yordayıcı Değişkenler	VIF Değerleri	Tolerans Değerleri
Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik	0,71	1,41
Ebeveyne Yönelik Duygusal Ebeveynleşme	0,77	1,30
Ebeveyne Yönelik Araçsal Ebeveynleşme	0,73	1,36

Tablo 30 incelendiğinde yordayıcı değişkenler için elde edilen VIF değerlerinin 10'dan küçük ve Tolerans değerlerinin 0,20'den büyük olduğu görülmektedir. Hem Tablo 30'da hem de Tablo 27'de verilen yordayıcı değişkenler arası korelasyon değerleri birlikte değerlendirildiğinde veri setinde çoklu bağlantı probleminin olmadığı anlaşılmaktadır. Çoklu regresyon analizi için gerekli olan varsayımların sağlandığı belirlendikten sonra çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 31'de gösterilmiştir.

Tablo 31. *Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik, Ebeveyne Yönelik Duygusal Ebeveynleşme ve Ebeveyne Yönelik Araçsal Ebeveynleşme Değişkenlerinin Kardeş Odaklı Ebeveynleşmeye Yönelik Çoklu Regresyon Analizi Bulguları*

	β	Standart hata	β	F	R ²	f ²
Sabit	9,03	1,36	-			
Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik	0,17	0,06	0,23*			
Ebeveyne Yönelik Duygusal Ebeveynleşme	0,27	0,07	0,28*	32,27**	0,38	0,61
Ebeveyne Yönelik Araçsal Ebeveynleşme	0,39	0,10	0,28*			

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Tablo 31 incelendiğinde kurulan çoklu regresyon modelinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir [$F_{(3,154)}=32,27$; $p < 0,001$]. Regresyon analizi sonucunda

ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik [$t_{(154)}=3,00$, $p<0,05$], ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme [$t_{(154)}=3,88$, $p<0,001$] ve ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme [$t_{(154)}=3,84$, $p<0,001$] değişkenlerinin kardeş odaklı ebeveynleşmeyi anlamlı olarak yordadıkları görülmektedir. Standartlaştırılmış regresyon katsayıları incelendiğinde ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik için $\beta=0,23$; ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme için $\beta=0,28$ ve ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme için $\beta=0,28$ olarak hesaplanmıştır. Bu değerler ilgili yordayıcılarda artış olduğunda kardeş odaklı ebeveynleşmeden artış olacağını göstermektedir. Regresyon modelinde açıklanan varyans olan R^2 değeri 0,38 olarak bulunmuştur. Buna göre kardeş odaklı ebeveynleşme puanlarındaki %38'lik varyans (değişkenlik kaynağı) yordayıcı değişkenlerce açıklanmaktadır. Ayrıca regresyon modelinden elde edilen etki büyüklüğü değeri büyüklüğü 0,61 olarak hesaplanmıştır. Bu etki büyüklüğü Cohen (1988)'e göre geniş etkiye işaret etmektedir. Bu da pratik için önemli bir bulgudur.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA

Bu bölümde, erken çocukluk döneminde (0–8 yaş) OSB olan kardeşe sahip ergenlerin (10–19 yaş) ebeveynleşme düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular alanyazın ışığında tartışılmıştır. Ardından, Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği alt boyutları ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu alt boyutları arasındaki ilişkilerin yönü ve düzeyi alanyazın ışığında değerlendirilmiştir. Devamında ise Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği'nin nazik olma, birliktelik-ilgili olma, empati ve uzak durma-çekinme alt boyutlarının kardeş odaklı ebeveynleşmeyi yordama düzeylerine ilişkin elde edilen bulgular alanyazın ışığında tartışılmıştır. Son olarak araştırmada, Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu'nun ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme ve ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme alt boyutlarının kardeş odaklı ebeveynleşmeyi yordama düzeylerine ilişkin elde edilen bulgular alanyazın ışığında tartışılmıştır.

5.1 OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Ebeveynleşme Demografik Değişkenlere Göre Tartışması

Araştırmadan elde edilen bulgular, OSB kardeşi olan ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Bu sonuç, ebeveynleşmenin bireyin cinsiyetinden bağımsız olarak gelişebileceğini vurgulayan araştırmalarla örtüşmektedir (Arıkan Çolak, 2019; Caruz, 2006; Kale & Sigirtmaç, 2020; Levante vd., 2023; Peris vd., 2008). Bununla birlikte, literatürde bazı araştırmalar cinsiyetin ebeveynleşme üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin McMahon ve Luthar (2007), kent yoksulluğunda yaşayan 8–17 yaş arası bireylerde ebeveynleşmenin bazı boyutlarının cinsiyetle ilişkili olduğunu; kızların anneden bakım sorumluluğunu, erkeklerin ise ev içi işleri daha fazla üstlendiklerini bildirmiştir. Benzer şekilde, McHale vd. (1989), Köyden (2015) ile Goglia vd. (1992) çalışmalarında kızların erkeklere kıyasla daha fazla ebeveynleşme sergiledikleri bulgulanmıştır. Bu noktada, mevcut araştırmada cinsiyetin anlamlı bir farklılık göstermemesi, Türkiye'deki aile yapısında bakım sorumluluklarının kız ve erkek çocuklar arasında daha dengeli paylaşılmasından (Arıkan Çolak, 2019;

Kale & Siğirtmaç, 2020), ebeveynleşmenin daha çok aile içi ilişkiler ve psikososyal koşullarla şekillenmesinden (Levante vd., 2023) ve çalışmada yer alan yaş grubunun bakım sorumluluklarını benzer düzeyde deneyimlemesinden (Jurkovic vd., 2001) kaynaklanmış olabilir. Dolayısıyla bu bulgu, ebeveynleşmenin yalnızca cinsiyet faktörüyle açıklanamayacağını; aksine bağlamsal, kültürel ve aile dinamikleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir (McMahon & Luthar, 2007; McHale vd., 1989; Köyden, 2015).

Araştırma bulguları, OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin yaşa göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu sonuç, literatürde yaşça büyük kardeşlerin küçük kardeşlere daha fazla ebeveynleşme davranışları üstlendiklerini bildiren araştırmalarla örtüşmektedir (Angell vd., 2012; Arıkan Çolak, 2019; Błażek, 2016; Brody vd., 1987; Burke, 2004; Caruz, 2006; Kale & Siğirtmaç, 2020; Şengül Erdem, 2017). Bununla birlikte, farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar da mevcuttur; Zhang ve arkadaşları (2017) bazı bağlamlarda küçük kardeşlerin de ebeveynleşme davranışı gösterebildiklerini ortaya koyarken, Arıkan Çolak (2019) doğum sırasının ebeveynleşme üzerinde her zaman anlamlı bir etki yaratmadığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla, yaş faktörünün kardeş odaklı ebeveynleşme üzerinde etkili bir değişken olduğu söylenebilir; ancak bu etkinin düzeyi yalnızca kronolojik yaşla sınırlı olduğunu söyleyemeyiz. Literatür, kardeş odaklı ebeveynleşmenin aynı zamanda sosyoekonomik koşullardan (Hooper, 2007; East, 2010), ebeveynlerin yaş ve sağlık durumundan (Jurkovic, 1997), ailedeki çocuk sayısından ve doğum sırasından (Arıkan Çolak, 2019; Błażek, 2016), hatta toplumsal cinsiyet rollerinden (McHale & Gamble, 1989; Kagıtcıbası, 2012) etkilendiğini de ortaya koymaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular, OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. İlköğretim düzeyinde eğitimine devam eden ergenlerin ebeveynleşme düzeyleri, lise düzeyindeki akranlarına kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. İlköğretim düzeyindeki ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin lise düzeyindekilere kıyasla daha düşük bulunması, gelişimsel açıdan destekleyici sonuçtur. Bu yaş grubundaki bireyler hâlâ Piaget'nin tanımladığı “somut işlemler evresinden soyut düşünmeye geçiş sürecindedir” ve bu nedenle uzun vadeli sorumluluk alma kapasiteleri sınırlıdır (Piaget, 1972). Psikososyal açıdan da erken

ergenlik döneminde kimlik arayışının ön planda olması, başkalarına sürekli bakım verme gibi rolleri üstlenmelerini güçleştirmektedir (Erikson, 1968). Ayrıca, Selman'ın (1980) sosyal biliş kuramı, küçük yaştaki ergenlerin başkasının bakış açısını kavrama becerilerinin daha sınırlı olduğunu ve bu nedenle empatiye dayalı sorumluluk davranışlarının ileri yaşlara göre daha düşük seyrettiğini ortaya koymaktadır. Steinberg'in (2014) bulguları da yaş ilerledikçe öz-denetim, ileriye dönük düşünme ve sorumluluk alma eğiliminin belirgin biçimde arttığını göstermektedir. Bu bağlamda çalışmada ulaşılan sonuca göre ilköğretimdeki ergenlerin sorumluluk alma davranışlarının daha sınırlı kalması, bilişsel, psikososyal ve sosyal bilişsel gelişim kuramlarıyla tutarlı bir sonuçtur.

Araştırma bulguları, OSB kardeşi olan ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin kardeşin cinsiyetine, yaşına ve okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Bu sonuç, OSB olan kardeşin erkek ya da kız olmasının tipik gelişim gösteren kardeşlerin ebeveynleşme düzeylerini anlamlı şekilde etkilemediğini bildiren önceki araştırmalarla örtüşmektedir (Kalecik, 2013; Tomeny vd., 2017). Alanyazında da kardeş odaklı ebeveynleşmeyi belirleyen asıl faktörlerin ebeveyn desteği, yük paylaşımı ve aile içi rol dağılımı olduğu; cinsiyet gibi demografik değişkenlerin bu süreçte sınırlı bir rol oynadığı vurgulanmaktadır (Hooper & Doehler, 2012; Jurkovic vd., 1999; Tomeny vd., 2017; Nuttall vd., 2018). Bununla birlikte, ebeveynleşmenin yalnızca demografik değişkenlerle açıklanamayacak kadar çok boyutlu bir olgu olduğu; OSB belirtilerinin şiddeti (Shivers vd., 2019), aileye sunulan sosyal destek düzeyi (Nuttall vd., 2018), ebeveynlerin bakım yükünü ne ölçüde üstlendikleri (Beffel & Nuttall, 2020), aile içi rol dağılımı ve iletişim biçimleri (Tomeny vd., 2017) ile ergen bireyin psikososyal özellikleri ve baş etme becerileri (Jurkovic vd., 1999; Steinberg, 2014) demografik faktörlere kıyasla ebeveynleşme üzerinde daha belirleyici değişkenler olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar, kardeş odaklı ebeveynleşmenin yalnızca yüzeysel demografik boyutlarla değil; çok katmanlı aile, bireysel ve bağlamsal dinamiklerle birlikte ele alınması gereken bir olgu olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları, OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin kardeş sayısına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Kardeş sayısı ve ebeveynleşme arasındaki ilişkiye dair alanyazına bakıldığında Bostan Ak'ın (2023) özel gereksinimli bireylerin kardeşlerine yönelik

gerçekleştirdiği araştırmada da kardeş sayısı değişkenine göre ebeveynleşme düzeylerinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Fakat alanyazına bakıldığında iki kardeş sayısı barındıran ailelerde, tipik gelişen çocuğun ebeveynleşme eğiliminin daha yüksek olduğu belirlenen çalışmalarda mevcuttur (Burke, 2004; Howlin, 1988; McHugh, 2003; Meyer & Vadasy, 2008). Cho & Lee (2019) ise birden fazla kardeşe sahip bireylerin tek kardeşi olanlara kıyasla yüksek düzeyde ebeveynleşme davranışı sergileyebileceğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla, ebeveynleşme olgusunun açıklanmasında kardeş sayısı sınırlı bir değişken olarak kaldığı söylenebilir.

Araştırma bulguları, OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin hem anne yaşı hem de baba yaşı yüksek olan bireylerde daha yüksek olduğunu; yani ebeveyn yaşı arttıkça ergenin kardeş odaklı ebeveynleşme düzeyinin de arttığını ortaya koymuştur. Bu bulgu doğrultusunda ebeveyn işlevselliğinde yaşa bağlı olarak meydana gelen azalmaların, çocuklarda ebeveynleşme riskini artırabileceğine dair alanyazındaki bulgularla örtüşmektedir (Dariotis vd., 2023; Hooper vd., 2014). Hooper vd. (2014), ailede bakım veren figürlerin işlevlerinde eksilme yaşandığında çocukların bu boşluğu doldurarak yetişkin rolleri üstlenmeye yatkın hale geldiğini bu durumda ebeveynleşmeye neden olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Dariotis vd. (2023) yaptıkları bir derlemede, ebeveynlerin yaşlanma, sağlık sorunları ya da yorgunluk gibi nedenlerle çocuk bakımında yeterli desteği sunamadıkları durumlarda çocukların sorumluluk almak zorunda kaldığını ve bunun da ebeveynleşme eğilimini artırdığını ortaya koymuştur. Alanyazın ayrıca ebeveynin fiziksel veya duygusal yetersizliği, sağlık sorunları ya da ebeveyn rollerinin sürdürülememesi gibi durumların çocuklarda ebeveynleşmeyi tetiklediği de vurgulanmaktadır (Hooper & Doehler, 2012; Jurkovic vd., 1999). Bu bağlamda, elde edilen bulgu ebeveyn yaşı arttıkça ergenlerin kardeşlerine yönelik ebeveynleşme düzeylerinin yükselmesinin, yaşla birlikte azalan ebeveyn işlevselliğinin dolaylı bir yansıması olabileceğini göstermektedir.

Araştırma bulguları, OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin anne-baba medeni durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Bu sonuç doğrultusunda ebeveyn ayrılığı, ölüm veya ayrı yaşama gibi durumların tek başına ebeveynleşmeyi belirlemediği söylenebilir. Ebeveynleşme esasen ailenin işlevselliğinde bozulma ve bireyler arası ilişkilerin niteliği ile ilişkilidir (Hooper vd., 2014; Jurkovic, 1997). Ebeveynler evli olsa bile, duygusal-araçsal destek eksikliği, fiziksel/psikolojik yetersizlikler gibi nedenlerle çocuklar

ebeveynleşme rolünü üstlenebilir (Tomeny vd., 2016; Hooper & Doehler, 2012). Ayrıca ebeveynleşmenin sadece parçalanmış ailelerde değil, işlevsel görünen ailelerde de oluşabilmektedir (Aldridge & Becker, 1999; Hooper vd., 2014; Jurkovic, 1997; Tomeny vd., 2017). Nitekim Hetherington (1999), araştırmasında boşanmış ailelerin erkek çocuklarının, boşanmamış ailelerin erkek çocuklarına kıyasla daha fazla duygusal ebeveynleşme deneyimlediği bulgusuna varmıştır. Ayrıca kız çocuklarının ebeveynleşme durumu boşanmış ailelerde en yaygın sınır ihlali olarak vurgulanmıştır (Mayseless vd., 2004; Perrin vd., 2013). Bu noktada elde edilen sonuçlar ebeveynleşmenin statik bir değişkenden ziyade, aile yaşam döngüsü ve bireyler arası etkileşimler içinde sürekli yeniden şekillenen dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları, OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin anne-baba eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Alanyazında da ebeveyn eğitim düzeyinin artışının çocuk yetiştirme tutumları, iletişim becerileri ve problem çözme yaklaşımları üzerinde olumlu etkiler yaratabileceği ifade edilmekle birlikte (Kaminsky & Dewey, 2002; Pilowsky & Yirmiye, 2004), OSB olan çocukların tipik gelişim gösteren kardeşlerinin yaşadığı sorunların annenin ya da babanın eğitim düzeyine göre anlamlı biçimde değişmediği de belirtilmiştir (Kaminsky & Dewey, 2002; Pilowsky & Yirmiye, 2004). Bunun yanı sıra, sosyoekonomik koşullar, aile içi iletişim biçimleri ve OSB belirtilerinin şiddeti gibi faktörler de ebeveynleşmeyi belirlemede eğitim düzeyinden daha güçlü değişkenler olarak öne çıkmaktadır (Shivers vd., 2019; Nuttall vd., 2018). Dolayısıyla, elde edilen sonuçlar ebeveyn eğitim düzeyinin kardeş odaklı ebeveynleşme üzerinde tek başına belirleyici olmadığını; bu olgunun çok boyutlu, bağlama duyarlı ve aile içi ilişkilerin niteliğiyle yakından bağlantılı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları, OSB olan kardeşe sahip ergenlerin algıladıkları aile ekonomik düzeyi ve psikolojik destek alıp almama durumuna göre kardeş odaklı ebeveynleşme puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Bu bulguya göre, ailesini ekonomik olarak “dar gelirli” olarak tanımlayan ergenlerdeile “orta” veya “iyi” olarak tanımlayan bireylerin OSB olan kardeşlerine benzer düzeyde bakım ve sorumluluk üstlenme davranışı sergiledikleri söylenebilir. Alanyazında mevcut bulgunun aksine ekonomik güçlük yaşayan ailelerde çocukların erken yaşta

sorumluluk üstlenerek aileye destek olma, kardeş bakımını devralma ve dolayısıyla ebeveynleşme riskinin arttığı sıklıkla vurgulanmaktadır (Hooper vd., 2011; Dariotis vd., 2023). Psikolojik destek, ebeveynleşme düzeyini azaltmasa da ergen bireylerin bu süreçte yaşadıkları olumsuz deneyimlerle başa çıkma kapasitesini artırabilir (Angın & Erden, 2019; Dariotis vd., 2023).

5.2. Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu Alt Boyutlarına Göre Tartışması

5.2.1. Pozitif Yönlü Çok Düşük Düzeyli İlişkiler

Araştırma bulgularında, ebeveynleşmeden algılanan yarar ile empati arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, ergenlerin ebeveynleşme deneyimini kendi açılarından faydalı bir süreç olarak algıladıklarında kardeşlerine karşı daha empatik davranışlar sergileyebildiklerini göstermektedir. Bu bulgu farklı araştırmalar tarafından da desteklemekte; empati gelişiminin özellikle bakım verme ve sorumluluk üstlenme duygusuyla yakından ilişkili olduğunu belirtilmektedir (Dunn, 1993; Eisenberg vd., 1996; Hastings & Taunt, 2002; McHale vd., 2012; Stoneman, 2005). Bununla birlikte, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ile uzak durma-çekinme davranışı arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile içerisinde görevlerin adaletsiz dağıtıldığını düşünen ergenlerin kardeşleriyle etkileşimden geri çekilme eğilimi göstermeleri, literatürde de vurgulanan bir durumdur. McGauran vd. (2019), ebeveynleşmenin haksızlık olarak algılanmadığında işlevsel olabileceğini, fakat adaletsizlik algısı taşıyan çocuklarda olumsuz sonuçlara yol açtığını belirtmiştir. Benzer şekilde Cho & Lee (2019), çocuklukta algılanan adaletsizliğin yetişkinlikte daha fazla depresif semptom ve düşük özsaygıyla bağlantılı olduğunu bildirmiştir (Black & Sleight, 2013). Shivers & Kozimor (2017) da engelli kardeşe sahip ergenlerde adaletsizlik algısının kardeşler arasındaki bağı zayıflatarak geri çekilmeyi arttırdığını, Dorsman vd. (2023) ise aile içi koşullarda algılanan dengesizliklerin kardeşlerde duygusal uzaklaşmaya ve ilişkisel kopukluklara yol açabileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla, ebeveynleşmenin olumlu bir deneyim olarak algılanması empatiyi beslerken, adaletsizlik algısı geri çekilmeyi ve ilişkisel kopukluğu tetiklemekte; bu da aile içi adalet algısının ergenlerin duygu ve davranışları üzerinde kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Black & Sleight, 2013; Cho & Lee, 2019; East vd., 2006; Kuperminc vd., 2013).

Araştırma bulgularında, kardeş odaklı ebeveynleşme ile nazik olma davranışı arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu durum, bakım verme ve sorumluluk alma düzeyi yüksek olan ergenlerin kardeşlerine karşı daha nazik ve yumuşak tutumlar geliştirdiklerini göstermektedir. Alanyazında da benzer bulgular yer almakta ve Tomeny vd. (2017), kardeş odaklı ebeveynleşmenin empatik ve olumlu kardeş tutumlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmada ayrıca kardeş odaklı ebeveynleşme ile empati arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmış, bu da bakım verme deneyiminin ergenlerin kardeşlerinin ihtiyaçlarına duygusal düzeyde daha duyarlı olmalarını sağladığını düşündürmektedir (Hodapp vd., 2010). Nitekim farklı araştırmalar OSB olan kardeşe sahip çocukların daha yüksek empati geliştirdiklerini (Meadan vd., 2010), bakım veren ergenlerin akranlarına kıyasla daha empatik olduklarını (Levante vd., 2023) ve empati farkındalığının sosyal sorumluluk gelişimini desteklediğini göstermektedir (Beffel & Nuttall, 2020; Davys vd., 2011; Meyer & Vadasy, 2008). Benzer biçimde, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme ile empati arasında da pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuş, bu bulgu ebeveynleşmenin ergenlerin empati düzeyini artırabileceğini ortaya koymuştur. Alanyazın da ebeveynleşmenin ergenlerde empatiyi besleyen önemli bir faktör olduğunu desteklemekte ve bu bağlamda elde edilen veriler, ebeveynleşmenin yalnızca sorumluluk üstlenme davranışıyla sınırlı kalmadığını; aynı zamanda ergenlik döneminde empatik farkındalığı güçlendiren ve sosyal-duygusal gelişimi destekleyen çok boyutlu bir süreç olduğunu göstermektedir (Çimiş, 2021; Deveci, 2019; East, 2010; Hatfield vd., 2009).

5.2.2. Pozitif Yönlü Düşük Düzeyli İlişkiler

Elde edilen bulgularda, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ile kardeş odaklı ebeveynleşme arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, kardeşine yoğun düzeyde bakım ve destek sağlayan ergenlerin bu rolü orantılı biçimde daha fazla adaletsizlik duygusuyla ilişkilendirdiklerini göstermektedir. Nitekim Truchon ve Howe (2019), engeli olan kardeşe sahip ergenlerin bakım yükünü üstlendiklerinde aileden daha az destek gördüklerini ve bunun adaletsizlik algısını artırdığını belirtmiştir. Benzer şekilde, Shivers ve Kozimor (2017) adaletsizlik hissinin kardeş bağlarını zayıflattığını ve geri çekilme eğilimlerini artırdığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, ergenlerin kardeşlerine yönelik artan bakım davranışlarının gönüllülüğten çok zorunluluk olarak algılanması, adaletsizlik duygusunu tetikleyebilmektedir.

Johnston (1990) ile Black ve Sleight'in (2013) bulguları da bakım rollerinin eşitsiz biçimde dağıldığı aile ortamlarında çocukların bu süreci haksızlık olarak değerlendirdiklerini ve bunun olumsuz duygusal sonuçlar doğurabileceğini ortaya koymaktadır.

İkinci olarak, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ile ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, ergenlerin yalnızca kardeşlerine değil, ebeveynlerine yönelik duygusal bakım sorumlulukları üstlendiklerinde de bu rolü daha fazla adaletsizlik duygusuyla değerlendirdiklerini göstermektedir. Jurkovic'in (1997) de vurguladığı gibi, ebeveynleşme bireyde yük hissi yaratmakta ve ergenin kendi gelişimsel ihtiyaçlarının geri planda kalmasına yol açabilmektedir. Alanyazında benzer şekilde, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşmenin ergenler açısından çift yönlü etkileri olduğu; bir yandan empati ve sorumluluk gelişimini desteklerken, diğer yandan adaletsizlik algısı ve olumsuz psikolojik tepkileri tetikleyebildiği belirtilmektedir (Nuttall vd., 2018; Jankowski vd., 2013; Borchet vd., 2021; Dariotis vd., 2023). Bu bağlamda elde edilen bulgu, duygusal ebeveynleşmenin ergenler tarafından çoğu zaman eşitsizlik ve yük hissiyle birlikte deneyimlendiğini ortaya koymaktadır.

Benzer biçimde, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ile ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, günlük yaşamda üstlenilen araçsal görevlerin yoğunluğunun ergenler tarafından çoğu zaman haksızlık duygusuyla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Jurkovic vd. (2001), bakım veren kardeşlerin rollerinin gönüllülüğten çok zorunluluğa dönüştüğünde algılanan adaletsizlik hissinin güçlendiğini vurgulamaktadır. Bu durum, araçsal ebeveynleşmenin ergenler tarafından çoğu zaman gönüllü bir katkı olarak değil, gelişimsel ihtiyaçlarının önüne geçen zorunlu bir yük olarak algılayabileceklerini de düşündürmektedir. Nitekim literatürde de ergenlerin aile içerisinde üstlendikleri araçsal sorumlulukların yalnızca adaletsizlik duygusunu değil, aynı zamanda stres, suçluluk ve duygusal yük gibi olumsuz psikolojik tepkileri de tetiklediği belirtilmektedir (Dariotis vd., 2023; Farber & Jenne, 1963; Meyer & Vadasy, 2008; Gargiulo, 1985). Dolayısıyla, elde edilen bulgu araçsal ebeveynleşmenin adalet algısı bağlamında ergenlerin psikolojik uyumunu zorlayabilen bulguları da destekleyici nitelikte önemli bir risk faktörü olduğunu ortaya koymaktadır.

Kardeş odaklı ebeveynleşme ile ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme ile araçsal ebeveynleşme arasında da pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu sonuç, ergenlerin yalnızca ebeveynlerinin duygusal ihtiyaçlarına yanıt vermekle kalmadıklarını, aynı zamanda ev içindeki pratik sorumlulukları da üstlendiklerini göstermektedir. Nitekim Dariotis vd. (2023) tarafından yapılan sistematik derlemede, farklı yaş gruplarını kapsayan çalışmalar incelenmiş ve ebeveynleşmenin çoğu durumda hem araçsal hem de duygusal boyutlarıyla birlikte ortaya çıktığı rapor edilmiştir. Bulgularda özellikle ebeveynin işlevselliğinin azaldığı durumlarda çocukların yalnızca ev içi görevleri değil, ebeveynin duygusal ihtiyaçlarını da karşılamak zorunda kaldıklarını ve bu durumun ergenler açısından rol yüklenmesini artırdığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde, ergenlerle yapılan araştırmalarda da ebeveynleştirmenin çocuklara aşırı düzeyde araçsal ve duygusal roller yüklediği ve bunun psikososyal uyumlarını zorladığı gösterilmiştir (Nuttall vd., 2021). Bulgumuz bireyselleşme ilkesiyle çelişmektedir; bireyselleşme, ergenin kendi kimliğini oluşturma, bağımsız karar verme ve ebeveynlerden duygusal olarak ayrışma sürecini ifade etmektedir (Aslan & Güven, 2015). Boszormányi-Nagy ve Spark (1973), ebeveynleşmenin çocuğun bireyselleşme süreciyle doğrudan çatıştığını, aile içindeki rol kaymalarının çocuğun ebeveynleri ve kardeşleriyle kurduğu ilişkileri bozduğunu ve bunun sonucunda çocukların gelişimsel açıdan ihtiyaç duydukları deneyimlerden mahrum kalarak çocukluklarının değerli bölümlerini kaçırdıklarını ileri sürmüştür. Byng-Hall (2008) da benzer biçimde, ergenlere yüklenen araçsal sorumluluk ve duygusal yükün onların yaşa uygun bilişsel ve duygusal gelişimlerini engelleyebileceğini ve sosyal ilişki kurma becerilerini sınırlayabileceğini belirtmektedir. Bu tür deneyimlerin ilerleyen yaşlarda kuşaklar arası olumsuz etkilerin aktarılmasına zemin hazırlayabileceği de farklı araştırmalarla desteklenmektedir (Boszormányi-Nagy & Spark, 1973; Masiran vd., 2023). Dolayısıyla, ergenlerle yapılan çalışmalar bu bulguyu doğrudan desteklerken (Nuttall vd., 2021; Dariotis vd., 2023), daha geniş yaş gruplarıyla yürütülen araştırmalar ve kuramsal çalışmalar da ebeveynleşmenin araçsal ve duygusal boyutlarının gelişimsel ihtiyaçlarla çatışabileceğini ortaya koymaktadır.

Fakat diğer bulgularımıza bakıldığında; ebeveynleşmeden algılanan yarar ile birliktelik–ilgili olma arasında, kardeş odaklı ebeveynleşme ile birliktelik–ilgili olma arasında ve nazik olma ile birliktelik–ilgili olma arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı

ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuç, ergenlerin ebeveynleşme sürecini yararlı bir deneyim olarak algıladıklarında, kardeşleriyle daha ilgili, paylaşımcı ve yakın ilişkiler kurma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Literatürde de ebeveynleşmenin yalnızca olumsuz değil, kimi koşullarda ilişkisel bağları güçlendiren olumlu yönlerinin olabileceği vurgulanmaktadır. Örneğin Jurkovic (1997) ve Hooper (2007b), ebeveynleşmenin uygun koşullarda ergenlerin empati ve sorumluluk becerilerini destekleyerek aile içi ilişkileri olumlu yönde etkileyebileceğini belirtmektedir. Jurkovic vd. (2014) ise ergenlerin bakım verme rollerini faydalı algılamalarının, onların akademik başarıları ve psikososyal uyumları üzerinde destekleyici bir rol oynadığını göstermiştir. Benzer şekilde, kardeş odaklı ebeveynleşmenin nazik ve ilgili olma tutumlarıyla birleştiğinde kardeş ilişkilerini güçlendirdiği görülmektedir (Beffel & Nuttall, 2020; Nuttall vd., 2018). Ayrıca, ebeveynleşmeden algılanan yarar, aile içindeki koşullardan da etkilenmektedir. Ergenlere verilen sorumlulukların onların yaşına ve becerilerine uygun olması, bu sorumluluklar nedeniyle söz sahibi olmaları ve aile tarafından takdir edilmeleri, ebeveynleşme deneyimini daha olumlu hale getirebilmektedir (Boszormányi-Nagy & Spark, 1973; Chase, 1999; Köyden & Uluç, 2018; Minuchin vd., 1967; Jurkovic vd., 1999; Hooper vd., 2014). Borchet vd. (2021) de benzer biçimde, ergenlerin üstlendikleri görevleri başarıyla yerine getirdiklerinde ebeveynleşmeden algılanan yararın arttığını ve bunun benlik saygısı ile öz yeterlilik duygularını güçlendirdiğini ortaya koymuştur.

5.2.3. Pozitif Yönlü Orta Düzeyde İlişkiler

Araştırmada kardeş odaklı ebeveynleşme ile ebeveyn odaklı araçsal ebeveynleşme arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, kardeşi için bakım sorumluluğu üstlenen ergenlerin aynı zamanda ebeveynlerine yönelik araçsal destek sunma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Literatürde de benzer şekilde, özel gereksinimli kardeşe sahip TGG kardeşlerin yalnızca kardeş bakımında değil, ebeveynlerinin yükünü hafifletmek amacıyla ev içi görevlerde de aktif rol aldıkları rapor edilmiştir. Örneğin Burke vd. (2012) ile Egan ve Walsh (2001), çocukların ebeveyn stresini azaltma motivasyonu ile erken yaşlardan itibaren araçsal sorumluluklar üstlenebildiklerini ortaya koymuştur. Tomeny vd. (2017) ise kardeş bakım davranışlarının ebeveynlere yönelik duygusal ve fiziksel destekle birlikte görülebildiğini vurgulamaktadır. Tozer vd. (2013) de stresli ebeveynleri rahatlatma amacıyla TGG'lerde kardeş bakımının ve ev içi sorumlulukların gelişebileceğini

belirtmiştir. Nitel bir çalışmada Cridland vd. (2015), OSB olan kardeşe sahip ailelerde özellikle kız çocukların hem kardeş bakımında hem de ev işleri gibi araçsal görevlerde yoğun şekilde sorumluluk üstlendiklerini göstermiştir. Türkiye’de yapılan araştırmalarda da bu bulgular desteklenmektedir. Örneğin Bostan Ak (2023), özel gereksinimli kardeşi olan bireylerde kardeş odaklı ebeveynleşme ile ebeveyn odaklı ebeveynleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Uzak durma–çekinme ile fiziksel saldırganlık arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, OSB tanılı kardeş ile tipik gelişim gösteren kardeş (TGK) arasındaki ilişkilerde duygusal yakınlığın düşük olması ve kaçınma eğiliminin, çatışma ve saldırgan davranışları artırabileceğini göstermektedir. Literatürde de OSB’li kardeşe sahip TGK’lerin ilişkilerinde duygusal uzaklık ve olumsuz etkileşimlerin artan çatışma ve izolasyonla birlikte görülebildiği rapor edilmiştir (Mascha & Boucher, 2006; Angin & Erden, 2019). Bu tür bulgular, OSB olan bireylerin kardeşleriyle ilişkilerinde aile içi destek ve iletişim mekanizmalarının güçlendirilmesinin ne kadar kritik olduğunu göstermektedir. Öte yandan, nazik olma ile empati arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, TGK’lerin kardeşlerine yönelik olumlu sosyal tutumlar geliştirdiklerinde, onların ihtiyaçlarını duygusal açıdan daha iyi anlama eğiliminde olduklarını göstermektedir. Literatürde de TGK’lerin OSB olan kardeşleriyle sıcak ilişkiler kurarak empati ve şefkat geliştirdikleri ortaya konmuştur (Kaminsky & Dewey, 2001; Macks & Reeve, 2007; Benderix & Sivberg, 2007). Bu bağlamda, kardeş ilişkilerinin yalnızca olumsuz çatışma dinamiklerini değil, aynı zamanda olumlu empati ve şefkat yönlerini de içerebildiği; dolayısıyla bu ikili yapının psikososyal müdahaleler açısından dikkate alınması gerektiği söylenebilir.

5.2.4. Pozitif Yönlü Yüksek Düzeyde İlişkiler

Birliktelik–ilgili olma ile empati arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, empatik eğilimlerin kardeşlik ilişkilerinde duygusal yakınlığı ve prososyal davranışları desteklediğini ortaya koyan literatürle örtüşmektedir. Beffel & Nuttall (2020) tarafından yapılan çalışmada, OSB’li kardeşi olan tipik gelişim gösteren çocukların empati becerilerinin, kardeşleriyle daha sıcak ve destekleyici ilişkiler kurmalarında etkili olduğu ifade edilmiştir. Benzer şekilde Shepherd vd. (2021), empati düzeyi yüksek olan çocukların kardeşleriyle daha fazla yakınlık ve paylaşım

yaşadıklarını belirtmektedir. Ayrıca özel gereksinimli bireylerin TKG'lerinde bakım verme deneyiminin, kardeşleriyle ilgili olma davranışıyla birlikte yüksek empati ve şefkat gibi olumlu psikososyal özelliklerin gelişmesine katkıda bulunduğu da vurgulanmaktadır (Perenc, 2019; Petalas vd., 2015). Hastings ve Taunt (2002) ile benzer şekilde Stoneman (2005) de, bakım sorumluluğu üstlenen TKG'lerde empatik anlayışın ve sosyal sorumluluk duygusunun arttığını göstermiştir. McHale vd. (2012) ise, kardeşlik ilişkilerinde sıcaklık, birlikte zaman geçirme ve karşılıklı ilgili olmanın empati gelişimini ve prososyal davranışları beslediğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla bu çalışma bulgusu, literatürün güçlü desteğiyle birlikte, empati ile ilgili olma davranışı arasındaki ilişkinin yalnızca istatistiksel değil, aynı zamanda gelişimsel ve ilişkisel açıdan da kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

5.2.5. Negatif Yönlü Çok Düşük Düzeyli İlişkiler

Araştırmada, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ile hem birliktelik–ilgili olma hem de empati arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuç, aile içi sorumlulukların adil dağıtılmadığını düşünen ergenlerin kardeşleriyle daha az paylaşımcı ve ilgili olduklarını ve aynı zamanda onların ihtiyaçlarına yönelik empatik duyarlılıklarının zayıfladığını göstermektedir. Literatür bu bulguyu desteklemektedir: Shivers ve Kozimor (2017), algılanan adaletsizliğin kardeş bağlarını zayıflattığını ve geri çekilme eğilimini artırdığını belirtmiştir. East vd. (2006) da sorumlulukların adil paylaşılmadığı ailelerde kardeşler arası bağlılığın düştüğünü ortaya koymuştur. McGauran vd. (2019), ebeveynleşme sürecinin ancak adil algılandığında faydalı olabileceğini, aksi durumda olumsuz duygusal tepkiler yarattığını vurgulamıştır. Jurkovic (1997) ise ebeveynleşmenin adil olmayan koşullar altında çocukta “yük hissi” oluşturduğunu ve bu durumun hem empatiyi hem de aile içi olumlu bağları zayıflattığını ileri sürmüştür. Ayrıca, çocuklukta yaşanan haksızlık algısının uzun vadede depresif belirtileri artırabileceği (Cho & Lee, 2019) ve benlik saygısını düşürebileceği (Black & Sleight, 2013) gösterilmiştir. Kuperminc vd. (2013) de adaletsiz sorumlulukların empati gelişimini zayıflatabileceğini ve sosyal geri çekilmeyi tetikleyebileceğini bulgulamıştır. Dolayısıyla, elde edilen sonuçlar yalnızca istatistiksel değil, aynı zamanda gelişimsel ve psikososyal düzeyde de önemli olup, aile içinde adalet algısının kardeş ilişkilerinde

empati ve yakınlık gibi olumlu davranışların sürdürülebilmesi açısından kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Kardeş odaklı ebeveynleşme ile uzak durma–çekinme arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, bakım sorumluluğu üstlenen ve kardeşiyle daha fazla ilgilenen TKG’lerin, kardeşlerinden uzaklaşmak yerine onlarla daha yakın ilişki kurma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Arıkan Çolak’ın (2019) çalışmasında da benzer biçimde, özel gereksinimli kardeşiyle daha fazla ilgilenen TKG’lerin uzak durma ve saldırganlık gibi olumsuz davranışları daha az sergiledikleri rapor edilmiştir. McHale vd. (1986) ise kardeşler arası ilişki kalitesinin yüksek olduğu durumlarda problem davranışların daha az, düşük olduğu durumlarda ise daha sık görüldüğünü belirtmiştir. Güncel olarak Dorsman vd. (2023) da OSB olan kardeşe sahip TKG’lerin bakım sorumluluğu arttığında duygusal uzaklaşma yerine ilişkisel bağlarını güçlendirme eğiliminde olduklarını ve bu sürecin aile içi dayanışmayı pekiştirebildiğini vurgulamıştır. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, kardeş odaklı ebeveynleşmenin yalnızca sorumluluk yüklemekle kalmayıp aynı zamanda koruyucu bir işlev görerek uzaklaşma ve çatışma davranışlarını azaltabileceği söylenebilir.

Birliktelik–ilgili olma ile fiziksel saldırganlık arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, kardeşiyle daha fazla vakit geçiren ve ilişkisel bağları güçlü olan TKG’lerin, kardeşlerine yönelik fiziksel saldırganlık davranışlarını daha az sergilediklerini göstermektedir. Arıkan Çolak’ın (2019) çalışmasında da benzer biçimde, özel gereksinimli kardeşiyle daha fazla ilgilenen TKG’lerde fiziksel saldırganlık davranışlarının azaldığı rapor edilmiştir. McHale vd. (1986) ise kardeş ilişkisi kalitesi ile problem davranışlar arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermiş; kardeşler arası yakınlık ve desteğin arttığı ailelerde çatışma ve saldırganlık düzeylerinin azaldığını ortaya koymuştur. Ayrıca Çınar vd. (2017), yaş ilerledikçe özel gereksinimli kardeşe sahip bireylerde nazik olma davranışının artarken, fiziksel saldırganlığın azaldığını bildirmiştir. Güncel çalışmalar da bu eğilimi desteklemektedir: Tomeny vd. (2017), TKG’lerin kardeşlerine yönelik bakım ve yakınlık davranışlarının çatışmayı azalttığını; Dorsman vd. (2023) ise olumlu bağların koruyucu, olumsuz bağların ise risk faktörü olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla mevcut bulgumuzda kardeşlik ilişkilerinde ilgi ve yakınlığın artmasının fiziksel saldırganlığı azaltıcı bir etkisi vardır.

5.2.6. Negatif Yönlü Düşük Düzeyli İlişkiler

Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ile ebeveynleşmeden algılanan yarar arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, ergenlerin ebeveynleşmeyi adil ve faydalı bir süreç olarak değerlendirdiklerinde bu deneyimden daha fazla yarar sağladıklarını; adaletsiz algıladıklarında ise fayda algısının azaldığını göstermektedir. Köyden ve Uluç (2018), çocukların ebeveynleşme sürecini adil gördüklerinde bunun olumsuz etkileri telafi edebildiğini, Kuperminc vd. (2009) adil algının ergenlerin uyum ve sorumluluk duygusunu güçlendirdiğini, Jankowski vd. (2013) ise adaletsizlik algısının depresif belirtileri artırdığını ortaya koymuştur. Öte yandan, birliktelik–ilgili olma ile uzak durma–çekinme arasında da negatif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, kardeşler arası yakınlık ve ilginin arttığı durumlarda geri çekilme davranışlarının azaldığını göstermektedir. Nitekim Ahmetoğlu ve Aral (2008), kardeşler arasındaki sıcak ilişkilerin empatiyi artırarak olumsuz etkileşimleri azalttığını, Kürtüncü ve Arslan (2019) ise yakınlığın güçlü olduğu ilişkilerde çekinme davranışlarının daha düşük olduğunu bildirmiştir. Dolayısıyla mevcut bulgular, hem ebeveynleşmenin algılanış biçiminin ergenlerin psikolojik uyumu üzerinde belirleyici olduğunu hem de kardeş ilişkilerinde yakınlığın, olumsuz davranışların azalmasına katkı sağlayan koruyucu bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

5.2.7. Negatif Yönlü Orta Düzeyde İlişkiler

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; uzak durma–çekinme davranışı ile empati arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde, empati ile fiziksel saldırganlık ve nazik olma ile fiziksel saldırganlık arasında da negatif yönlü orta düzeyde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bu sonuçlar, empatik eğilimleri ve nazik tutumları yüksek olan ergenlerin kardeşleriyle olan ilişkilerinde fiziksel çatışmadan uzak durduklarını, aynı zamanda duygusal olarak da daha yakın ve kaçınma davranışından uzak bir iletişim biçimi geliştirdiklerini göstermektedir. Bulgular, empati ve prososyal davranışların kardeş ilişkilerindeki olumlu rolünü vurgulayan literatürle paralellik göstermektedir (Beffel & Nuttall, 2020; Shepherd vd., 2021; Petalas vd., 2015; Perenc, 2019). Ancak Kürtüncü ve Arslan'ın (2019) çalışmasında farklı bir bulguya ulaşılmış; engeli olan kardeşe sahip ailelerde birliktelik ve empati puanları yükseldikçe kardeşler arası sorunların da arttığı rapor edilmiştir. Bu durum, empati ve birlikteliğin her zaman yalnızca olumlu sonuçlar doğurmadığını, bazen yoğun duygusal yüklenme, bakım sorumluluğu ya da sınırların belirsizleşmesi gibi etkenler nedeniyle

kardeşler arası gerilimi artırabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla bu farklılık, empati ve birliktelik ile ilişki sorunlarının bağlama göre değişkenlik gösterebildiğini ortaya koymaktadır.

5.2.8. Negatif Yönlü Yüksek Düzeyde İlişkiler

Birliktelik–ilgili olma (K3) ile nazik olma (K1) arasında negatif yönlü yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, literatürdeki çalışmaların aksine kardeşiyle daha fazla zaman geçiren ve onunla daha çok ilgilenen ergenlerin kardeşlerine karşı daha az nazik davranış sergilediklerini göstermektedir. Literatürde Lam vd. (2012), TGK arasındaki ilişkilerde birlikteliğin empati ve naziklikle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Ancak Beffel ve Nuttall (2020), OSB bağlamında ebeveynleşme ile fayda algısı arasında uyumsuzluk olduğunda, prososyal davranışların azalabildiğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, ergenin kardeşiyle geçirdiği zamanın çoğunlukla “sorumluluk ve yükümlülük” temelli olduğunda, ilişkideki olumlu duygusal bağın zayıflayabileceğini göstermektedir. Bu durum, tipik kardeşlik ilişkilerinde görülen pozitif birliktelik–naziklik bağlantısının (Lam vd., 2012) OSB bağlamında ters yönde etkiye yol açabilmektedir. Bu açıdan, bulgumuz OSB olan bireylerin kardeşlerinde ebeveynleşme deneyimlerinin nazik davranışlar üzerinde olumsuz etki yaratabileceğini ortaya koymakta ve literatürdeki çelişkili sonuçları anlamlandırmada önemli bir katkı sunmaktadır.

5.3. Nazik Olma, Birliktelik–İlgili Olma, Empati ve Uzak Durma–Çekinme Değişkenlerinin Kardeş Odaklı Ebeveynleşmeyi Yordayıcılığına İlişkin Bulguların Tartışması

Araştırmadaki bulguya göre nazik olma, birliktelik–ilgili olma, empati ve uzak durma–çekinme değişkenlerinin kardeş odaklı ebeveynleşme üzerindeki yordayıcı etkilerini incelemek amacıyla yürütülen çoklu regresyon analizi sonucunda yalnızca “birliktelik–ilgili olma” değişkeninin anlamlı bir yordayıcı olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, özellikle OSB olan kardeşe sahip TGK ergenlerde, kardeşle kurulan yoğun etkileşim ve duygusal birlikteliğin, bakım verme rolünü üstlenmeyi destekleyici bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim alan yazındaki önceki çalışmalarda da kardeşle daha çok zaman geçiren ve onunla ilgili sorumluluk alan bireylerde daha yüksek düzeyde ebeveynleşme davranışları görüldüğü söylenmiştir (Tomeny vd., 2017; Tozer vd., 2013; Lara & Pinos, 2017). Özel gereksinimli kardeşi olan bireylerle yapılan çalışmalar, bu bireylerin erken

yaşlardan itibaren kardeşlerine karşı sorumluluk duygusu hissettiğini ve önemli ölçüde kardeşlerine karşı ilgili olma davranışı üstlendiğini görülmüştür (Benderix & Sivberg, 2007; Dearden & Becker, 2004). Yine bu bireylerin erken yaşlardan itibaren kardeşlerinin bakımını üstlendiği, okul süreçleriyle ilgilendiği, hastane süreçlerini takip ettiği alanyazında görülmüştür (Tozer vd., 2013). Ayrıca ilgili olma durumu ve kardeşlere yönelik ebeveynleşme davranışı yeterince takdir gördüğünde bu durumun ömür boyu sürme ihtimali artmaktadır (Beffel & Nuttall, 2020; Nuttall vd., 2018). Fakat araştırma bulgularımızda nazik olma, empati ve uzak durma gibi bireysel özellikler kardeş odaklı ebeveynleşme de etkili bulunmamıştır. Bu bulgu, örneklem sayısı, kültürel etmenler ve aile yapısı gibi faktörlerle ilişkili olabilir. ‘Nazik olma’, ‘empati’ ya da ‘uzak durma–çekinme’ gibi bireysel değişkenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmeyi yordamada istatistiksel olarak anlamlı çıkmaması, bu durumun örneklemin özellikleri ve içinde bulunduğu sosyal bağlamdan kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Nitekim ebeveynleşme olgusu, yalnızca bireysel gelişimsel süreçlerin değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel normların etkisiyle de şekillenmektedir (Köyden, 2015; Özbiler, 2022). Hooper (2007a), ebeveynleşmenin aile içi rollerin dağılımı, toplumsal beklentiler ve kültürel değerler çerçevesinde değişiklik gösterdiğini vurgulamaktadır. Yine East (2010), özellikle kolektif kültürlerde kardeşlerin bakım verme ve sorumluluk üstlenme davranışlarının daha normalleştirildiğini ve hatta beklenen bir durum olduğunu belirtmektedir. Türkiye’de de aile bağlarının güçlü olması, kardeşler arası dayanışmanın kültürel açıdan önemli bir norm olarak benimsenmesi, ebeveynleşme eğilimlerini güçlendiren ve ebeveynleşme kavramını toplumsal bağlamda normalleştirilen bir faktör olarak yorumlanabilir (Kağıtçıbaşı, 2012; Köyden, 2015; Özbiler, 2022). Bu nedenle, araştırmamızda 'nazik olma', 'empati' veya 'uzak durma–çekinme' gibi bireysel değişkenlerin kardeş odaklı ebeveynleşmeyi yordamada istatistiksel olarak anlamlı bulunmaması, yalnızca örneklem büyüklüğü ile değil; aynı zamanda kültürel aile yapısı ve toplumsal değerlerin etkisiyle de açıklanabilir. İleride yapılacak çalışmalarda farklı kültürel bağlamlarda ve daha geniş örneklemle yapılacak karşılaştırmalı araştırmaların, ebeveynleşme kavramının kültürlerarası boyutlarını ortaya koyması açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

5.4. Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik, Ebeveyne Yönelik Duygusal Ebeveynleşme ve Ebeveyne Yönelik Araçsal Ebeveynleşme Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anlamlı Yordayıcılığına İlişkin Tartışma

Araştırmada yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme ve ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme değişkenlerinin her birinin, kardeş odaklı ebeveynleşme davranışını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Buna göre, ergenler ebeveynlerinden haksızlık durumu algıladıklarında, ebeveynlerine duygusal/araçsal anlamda destek olduklarında kardeşlerine yönelik ebeveynleşme rolleri daha yoğun hale gelmektedir. Özellikle OSB olan bir çocuğa sahip ailelerde dinamikler değişmekte ve ebeveynlerin dikkatinin engeli olan çocuğa kayması kaçınılmaz olabilmektedir. Bu durum, sağlıklı kardeşlerde kendilerini ihmal edilmiş veya haksızlığa uğramış hissetmelerine yol açabilmektedir (Levante vd., 2023; Pavlopoulou & Dimitriou, 2020; Tomeny vd., 2017). Araştırmada da ortaya çıktığı gibi ebeveynlerden algılanan adaletsizlik arttıkça çocukların kardeşlerine yönelik bakım ve destek rolleri de artmaktadır. Bu bağlamda, özel gereksinimli kardeşin varlığı aile içinde ek sorumluluklar doğurmakta ve diğer kardeşlerin aile içi rolleri şekillenmektedir (Ahmetoğlu & Aral, 2004, Üstündağ & Bumin, 2014). Elde edilen bulgu, ebeveyne yönelik ebeveynleşmenin “stresle”, kardeşe yönelik ebeveynleşmenin ise “güçlü kardeş ilişkileriyle” bağlantılı olabileceğini ortaya koyan Tomeny vd. (2017) çalışmasıyla örtüşmektedir. Ayrıca Quatrosi vd. (2023) sistematik derlemesine göre, OSB olan çocukların sağlıklı kardeşleri genellikle artan sorumluluk ve stres yükü altında olduğu, kardeşler genellikle ailedeki adaletsizlik algısı nedeniyle hayal kırıklığı yaşadığı bulgulanmıştır. Benzer şekilde, Beffel ve Nuttall (2020) OSB olan çocukların TKG’leriyle yaptıkları çalışmada, kardeş odaklı ebeveynleşmeden algılanan yarar düzeyi düştükçe kardeş ilişkilerinin olumsuz yönde etkilendiği bulmuştur. Araştırmanın bu bulgusu da bu literatürü destekler niteliktedir. Masiran vd. (2023) tarafından yapılan kapsamlı bir derleme çalışması, ebeveynleşmenin olumsuz etkilerinin çocuk tarafından algılanan adalet ve fayda gibi etmenlerle dengelenebildiği bulgusuna varılmıştır. Bu bağlamda ebeveynleşme düzeyinde adalet kavramı, ergen bireyin üstlendiği sorumlulukları nasıl anlamlandırdığını ve bu sorumlulukların kardeş odaklı ebeveynleşmeye dönüşüp dönüşmediğini belirleyen temel bir değişken olarak değerlendirilebilir. Yine araştırma bulguları, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme ile ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşmenin kardeş odaklı ebeveynleşmeyi anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir. Hooper vd. (2011), geliştirdikleri Ebeveynleşme Envanteri’nin doğrulayıcı çalışmalarında bulgumuzu destekler doğrultuda anlamlı ilişkiler saptamıştır. Benzer şekilde Türkiye’de üniversite öğrencileriyle yapılan bir

Çalışmada da ebeveyn odaklı ve kardeş odaklı ebeveynleşme puanlarının birlikte yükseldiği, özellikle cinsiyet farklılıklarında bu ilişkinin daha gl yükselme olduğu bildirilmiştir (Uluç & Köyden, 2022). Jurkovic'in (1997) alışmasında da belirttiği üzere, aile içinde ebeveyn rolünü üstlenen bir ocuk genellikle yalnızca ebeveynin duygusal ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamakta, aynı zamanda küçük kardeşlerin bakımını ve korunmasını da üstlenmektedir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmada, OSB olan kardeşe sahip ergenlerin kardeş odaklı ebeveynleşme düzeyleri incelenmiş ve farklı değişkenlere göre değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuç, ebeveynleşmenin yalnızca biyolojik cinsiyetle açıklanamayacağını, daha çok aile içi roller ve bireysel gelişim süreçleriyle de ilişkili olabileceğini yansıtmaktadır. Yaş değişkeni incelendiğinde ise ergenlerin ebeveynleşme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Özellikle 14–17 yaş grubundaki ergenlerin ebeveynleşme düzeyleri 10–13 yaş grubundakilere göre daha yüksek, 18–19 yaş grubundakilerin ebeveynleşme düzeyleri ise en yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulguya göre ergenlik döneminde yaş skalası arttıkça gelişimsel olarak sorumluluk alma eğiliminin de arttığını göstermektedir. Benzer biçimde eğitim düzeyi değişkeni açısından da anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Lisede öğrenim gören ergenlerin ebeveynleşme düzeyleri, ilköğretimde öğrenim görenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, lise döneminde gelişen empati, benlik farkındalığı ve sorumluluk alma gibi psikososyal becerilerin ebeveynleşme düzeyini artırıcı bir etken olabileceğini düşündürmektedir. OSB olan kardeşin cinsiyeti, yaşı ve eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde, kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Bu durum, ebeveynleşmenin OSB olan kardeşin bireysel özelliklerinden ziyade ergen bireyin kendi gelişimsel süreçleri ve aile içi koşulları ile ilişkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, ailedeki kardeş sayısına göre de anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Araştırmada anne ve baba yaşı açısından ise dikkat çekici sonuçlar elde edilmiştir. Anne ve babası 48 yaş ve üzeri olan ergenlerin ebeveynleşme düzeylerinin, anne ve babası daha genç olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, ebeveyn yaşının artmasıyla birlikte aile içi sorumlulukların daha fazla ergen kardeşe geçtiğini göstermektedir. Buna karşılık, anne-baba medeni durumu, anne ve baba eğitim düzeyi, algılanan ekonomik düzey ve daha önce psikolojik destek alma durumu gibi değişkenler açısından kardeş odaklı ebeveynleşmede anlamlı farklılıklar bulunmamıştır.

Bu araştırmada Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme leği alt boyutları ile Ebeveynleşme leği Ergen Formu alt boyutları arasındaki ilişkiler çok boyutlu olarak incelenmiş; elde edilen bulgular ebeveynleşmenin kardeş ilişkileri üzerindeki etkisinin tek yönlü bir yapı olmadığını; OSB olan kardeşe sahip ergenlerde ebeveynleşme ile kardeş ilişkileri arasındaki ilişkinin çok boyutlu ve bağlamsal bir yapı olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular, ebeveynleşmeden algılanan yararın empati, nazik olma ve birliktelik–ilgili olma gibi olumlu kardeş davranışlarıyla ilişkili olduğunu; buna karşın ebeveynleşmeden algılanan adaletsizliğin uzak durma–ekinme davranışını artırdığını, empati ve birliktelik–ilgili olma düzeylerini ise azalttığını göstermektedir. Özellikle ebeveyne yönelik duygusal ve araçsal ebeveynleşmenin kardeş odaklı ebeveynleşme ile anlamlı biçimde ilişkili olması, ergenlerin aile içindeki bakım ve sorumluluk rollerinin ebeveyn odağından kardeş odağına genellenebildiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, empati ile birliktelik–ilgili olma arasındaki güçlü pozitif ilişki, kardeşlik ilişkilerinde duygusal yakınlık ve prososyal tutumların birlikte geliştiğini ortaya koyarken; empati ve nazik olma ile fiziksel saldırganlık arasındaki negatif ilişkiler, bu özelliklerin koruyucu bir işlev gördüğünü göstermektedir. Öte yandan, birliktelik–ilgili olma ile nazik olma arasında saptanan ters yönlü ilişki, OSB bağlamında kardeşle kurulan yoğun birlikteliğin her zaman olumlu sosyal davranışlarla örtüşmediğini göstermektedir. Ebeveynleşmenin ergenler açısından ne ölçüde adil ve yararlı algılandığının kardeş ilişkilerinin niteliğini belirleyen temel bir unsur olduğunu ve ebeveynleşmenin hem risk hem de koruyucu yönlerinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Araştırmada nazik olma, birliktelik–ilgili olma, empati ve uzak durma–ekinme değişkenlerinin kardeş odaklı ebeveynleşmeyi yordama düzeyleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, bu değişkenler arasından yalnızca birliktelik–ilgili olma değişkeninin kardeş odaklı ebeveynleşmenin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, nazik olma, empati ve uzak durma–ekinme değişkenlerinin kardeş odaklı ebeveynleşme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir yordayıcı etkisi bulunmamıştır. Bu sonuç, OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeşle birlikte olma ve kardeşe yönelik ilgi düzeyinin, bakım verme ve sorumluluk üstlenme davranışlarıyla daha doğrudan ilişkili olduğunu; bireysel duygusal özelliklerin ise bu süreçte belirleyici bir rol üstlenmediğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik ile ebeveyne yönelik duygusal ve araçsal ebeveynleşmenin, kardeş odaklı ebeveynleşmenin anlamlı ve güçlü yordayıcıları olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bulgular, ergen bireylerin ebeveynlerine yönelik duygusal destek sağlama ve aile işlevlerini sürdürmeye yönelik araçsal sorumluluklar üstlenme düzeyleri arttıkça, kardeşlerine yönelik bakım verme, koruyucu olma ve sorumluluk alma davranışlarının da belirgin biçimde arttığını göstermektedir. Özellikle ebeveynlerden algılanan adaletsizlik duygusunun yükselmesiyle birlikte, ergenlerin aile içi dengeyi sağlama amacıyla daha fazla ebeveynleşme rolü üstlendiği görülmüştür. Erken çocukluk döneminde OSB olan bir kardeşin varlığı, aile içi işleyişte sorumlulukların yeniden dağıtılmasına neden olmakta ve bu durum sağlıklı kardeşlerin hem ebeveynlere hem de kardeşlerine yönelik ebeveynleşme davranışlarını yoğunlaştırmaktadır. Araştırma sonuçları, ebeveynleşmenin yalnızca bireysel bir özellik ya da geçici bir uyum tepkisi olmadığını; algılanan adalet, sorumluluk paylaşımı ve ebeveynlere yönelik yüklenen rollerle birlikte gelişen bütüncül bir süreç olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda, kardeş odaklı ebeveynleşmenin ebeveyne yönelik ebeveynleşmeden bağımsız değerlendirilemeyeceği ve aile içi rollerin birbiriyle ilişkili biçimde ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Genel olarak araştırma, erken çocukluk döneminde OSB olan kardeşe sahip ergen bireylerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin, tek bir değişkenle açıklanamayacağını; gelişimsel özellikler, aile içi sorumluluk dağılımı, bireysel özellikler ve algılanan adalet çerçevesinde şekillenen çok boyutlu bir yapı olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen sonuçlar, kardeş odaklı ebeveynleşmenin cinsiyet gibi sabit demografik özelliklerden ziyade yaş, eğitim düzeyi ve ebeveyn yaşı gibi gelişimsel ve bağlamsal değişkenlerle ilişkili olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bununla birlikte ebeveynleşmenin kardeş ilişkileriyle kurduğu ilişkinin, algılanan yarar ve adalet düzeyine bağlı olarak hem koruyucu hem de negatif ilişkiler barındıran sonuçlar elde etmiştir. Kardeşle birliktelik ve ilgili olma düzeyinin, kardeş odaklı ebeveynleşmenin en güçlü yordayıcısı olması ayrıca ebeveynlerden algılanan adaletsizlik ile ebeveyne yönelik duygusal ve araçsal ebeveynleşmenin kardeş odaklı ebeveynleşmeyi anlamlı biçimde yordaması, aile içi rollerin ebeveyn odağından kardeş odağına genellenebildiğini göstermektedir. OSB olan kardeşe sahip ergenlerde ebeveynleşmenin yalnızca uyum sağlayıcı bir süreç olarak değil, algılanan adalet ve sorumlulukların niteliğine bağlı olarak değerlendirilmesi gereken bütüncül bir aile dinamiği olduğunu ortaya koymaktadır.

6.2. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

Araştırma bulguları, OSB olan kardeşe sahip ergenlerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin psikolojik destek alma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Literatürde ise psikolojik destek alan ergenlerde değişiklikler gözlenmektedir; bu durum, ergenlerin ebeveynleşme rollerinin yalnızca bireysel terapilerle değil, aile içi dinamikler ve sorumluluk paylaşımıyla da şekillendiğini düşündürmektedir. Bu nedenle psikologlar ve ruh sağlığı profesyonelleri, terapilerde ergenleri yalnızca duygusal destek açısından ele almak yerine, ebeveynleşme rollerinin farkına varmaları ve bu sorumlulukları bilinçli şekilde üstlenmeleri konusunda farkındalık kazandırmalıdır. Ayrıca, aile içi rollerin dengeli dağılımı desteklenmeli, ergenin sorumluluk yükü altında duygusal tükenme yaşaması önlenmelidir. Bu yaklaşım hem sağlıklı kardeş ilişkilerinin sürdürülmesini hem de ergenin kişisel ve sosyal gelişiminin desteklenmesini sağlayacaktır. Ebeveynleşme kavramı terapilerde önemle ergenlerin hem ebeveynlerine hem de kardeşlerine yönelik üstlendikleri rollerin farkına varmaları sağlanmalıdır.

Bu araştırmanın bulguları, OSB olan kardeşe sahip ergenlerle çalışan uygulayıcıların (psikologlar, psikolojik danışmanlar, özel eğitim öğretmenleri vd.) değerlendirme ve müdahale süreçlerinde yalnızca OSB tanılı çocuğa değil, tipik gelişim gösteren kardeşlere de sistematik biçimde odaklanmaları gerektiğini göstermektedir. Özellikle kardeş odaklı ebeveynleşmenin ebeveyne yönelik duygusal ve araçsal ebeveynleşmeyle birlikte artması, uygulayıcıların aile görüşmelerinde ergen kardeşin üstlendiği görünür ve görünmez sorumlulukları ayrıntılı biçimde ele almasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda uygulayıcılar, değerlendirme sürecinde ergen kardeşin hangi bakım rollerini üstlendiğini, bu rolleri isteyerek mi yoksa zorunluluk hissiyle mi sürdürdüğünü ve bu sorumlulukları ne ölçüde adil ve yararlı algıladığını yapılandırılmış görüşmeler yoluyla sorgulamalıdır.

Özel eğitim kurumları ve RAM'larda çalışan uzmanlar, kardeşler arası ilişkileri güçlendirmeye yönelik psiko-eğitim programları geliştirmeli ve bu programlar aile bireylerini kapsamalıdır. Belediyeler, sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapılarak, kardeşler için destek grupları, sosyal etkinlikler ve yaz kampları programları oluşturulabilir.

Son olarak, uygulayıcıların ebeveynleşmeyi yalnızca risk odaklı bir sorun alanı olarak değil, algılanan yarar ve adalet düzeyine bağlı olarak şekillenen dinamik bir süreç olarak ele almaları önerilmektedir. Bu bağlamda müdahaleler, ergenin üstlendiği sorumlulukları tamamen ortadan kaldırmaya değil; bu sorumlulukların sınırlarını netleştirmeye, adil biçimde paylaşılmasını sağlamaya ve ergenin kendi duygusal gelişim alanını korumaya yönelik olarak planlanmalıdır. Araştırma bulguları doğrultusunda geliştirilecek bu bütüncül yaklaşımın, hem ergen bireyin psikososyal iyi oluşunu destekleyeceği hem de aile içi işleyişin daha dengeli hale gelmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

6.3. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Bu araştırma yalnızca nicel verilerle sınırlı olduğundan, nitel araştırmalarla kardeş odaklı ebeveynleşmenin bireysel yaşantılardaki yansımaları, ergenlerin duygusal deneyimleri ve kardeşle etkileşim süreçleri daha derinlemesine incelenebilir. Ayrıca araştırma kesitsel bir yapıda olduğundan, ebeveynleşme süreçlerinin zaman içindeki değişimini izleyebilmek adına boylamsal çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Araştırma örneklemi belirli bir demografik ve coğrafi sınırlılıkla sınırlı kaldığı için, farklı kültürel, sosyoekonomik ve toplumsal bağlamlarda derinlemesine araştırmalar yürütülmesi gerekmektedir. Bu sayede, ebeveynleşme ve kardeş ilişkilerinin kültürel normlardan ne ölçüde etkilendiği karşılaştırmalı olarak ortaya konabilir.

Kardeş odaklı ebeveynleşmenin ergenlerin benlik algısı, öz yeterlik, sosyal beceriler ve yaşam doyumu üzerindeki etkileri, farklı bağlamsal değişkenler üzerinden incelenebilir. Araştırmada psikolojik destek alma durumuna göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir; ancak bu bulgunun örneklem büyüklüğü, katılımcıların destek türü, süresi ve sıklığı gibi etmenlerden etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, ileride yapılacak çalışmalarda psikolojik destek almanın ergenlerin ebeveynleşme davranışları ve kardeş ilişkileri üzerindeki etkilerinin daha ayrıntılı ve kontrollü şekilde incelenmesi önerilmektedir.

Farklı özel gereksinim türlerine sahip çocukların kardeşlerinde gözlemlenen ebeveynleşme eğilimlerinin, duygu düzenleme, öfke kontrolü ve yardım arama davranışları üzerindeki etkisi araştırılabilir.

Son olarak, göç, mültecilik veya afet sonrası aile dinamiklerinde kardeşler arası sorumluluk paylaşımı ve ebeveynleşmenin birey üzerindeki uzun vadeli etkileri

incelenebilir. Bu tür çalışmalar, ebeveynleşmenin hem risk hem de koruyucu yönlerinin, farklı yaşam koşulları altında nasıl şekillendiğini anlamaya katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abbeduto, L., Seltzer, M. M., Shattuck, P., Krauss, M. W., Orsmond, G., & Murphy, M. M. (2004). Psychological well-being and coping in mothers of youths with autism, Down syndrome, or fragile X syndrome. *American Journal of Mental Retardation*, 109(3), 237–254. [10.1352/0895-8017\(2004\)109](https://doi.org/10.1352/0895-8017(2004)109)
- Ahmetoğlu, E. Y., & Aral, N. (2004). *Zihinsel engelli çocukların kardeş ilişkilerinin anne ve kardeş algılarına göre değerlendirilmesi* (Yayımlanmış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ahmetoğlu, E., & Aral, N. (2008). *Schaeffer kardeş davranışı değerlendirme ölçeğinin Türkçe uyarlaması*. *Kastamonu Education Journal*, 16(2), 379–388.
- Aksoy, A. B., & Berçin Yıldırım, G. (2008). Farklı engel grubundan engelli kardeşe sahip çocukların kardeş ilişkileri ile kardeşlerini kabullenmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve uygulamada edytym bylymlery*, 8(3).
- Akün, E. (2017). Çocukluktaki ebeveynleşme yaşantılarının özellikleri ve birey üzerindeki etkileri. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5(10), 219–246. <https://doi.org/10.7816/nesne-05-10-02>
- Alagözoğlu, E. (2016). *Otizm spektrum bozukluğundan etkilenmiş kardeşi olan bireylerin aileleri ile ilgili duygu ve düşünceleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Aldridge, J., & Becker, S. (1999). Children as carers: The impact of parental illness and disability on children's caring roles. *Journal of Family Therapy*, 21(3), 303–320. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00121>
- Alkaşı, D. (2023). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuk ebeveynlerinin algıladıkları aile işlevselliklerinin incelenmesi* [Master's thesis, Anadolu University, Turkey]. Anadolu University Institutional Repository.

- Al-Krenawi, A., Graham, J. R., & Al Gharaibeh, F. (2011). The impact of intellectual disability, caregiver burden, family functioning, marital quality, and sense of coherence. *Disability & Society*, 26(2), 139–150. <https://doi.org/10.1080/09687599.2011.543861>
- Altieri, M. J., & von Kluge, S. (2009). Searching for acceptance: Challenges encountered while raising a child with autism. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 34(2), 142–152. <https://doi.org/10.1080/13668250902845202>
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı* (4. baskı). Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Altunsu Sönmez, Ö. (2014). Bireyin siyasal sosyalizasyonunda ailenin rolü. M. Aydın (Ed.), *Aile sosyolojisi yazıları* (ss. 119–139). Açılım Kitabevi.
- Alyanak, B., Oğuz, F., Diler, S., Ayna, T., Motavallı, N., & Çarın, M. (2002). Otistik bozuklukta doku uyumu antijenleri (HLA) dağılımı ile klinik bulguların ilişkisi. *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, 65(1), 18–23.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- Angell, M. E., Meadan, H., & Stoner, J. B. (2012). Experiences of siblings of individuals with autism spectrum disorders. *Autism Research and Treatment*, 2012, 1–11. <https://doi.org/10.1155/2012/949586>
- Angın, E., & Erden, G. (2019). Otizm ve kardeşlik deneyimi: Kardeşlik ilişkisi ve psikolojik uyum üzerine bir derleme. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 7(14), 127–135. <https://doi.org/10.7816/nesne-07-14-08>
- Arıkan Çolak, D. (2019). *Özel gereksinimli ve sağlıklı kardeşe sahip bireylerde ebeveynleşme olgusu ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Ankara.
- Armahan, S. (2022). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların kardeş ilişkilerinin incelenmesi* [Doktora tezi, Trakya Üniversitesi].

- Arnold, C. K., Heller, T., & Kramer, J. (2012). Support needs of siblings of people with developmental disabilities. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 50(5), 373–382. <https://doi.org/10.1352/1934-9556-50.5.373>
- Arslan, E. (2013). *Otizmli çocukların 0–2 yaş döneminde gösterdikleri belirtilere ilişkin veli görüşlerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Gaziantep.
- Aslan, S., & Güven, M. (2015). *Benlik gelişimi sürecinde ayrışma bireyleşme*.
- Atasoy, S. (2002). *Engelli (otistik) kardeşe sahip olan bireylerin kardeş ilişkilerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Atbaşoğlu, E. C. (2020). Otizm spektrum bozukluğunun yetişkinlikteki teşhisi. *Noro-Psikiyatri Arsivi*, 57(1), 1-2.
- Avşar, A. H. (2013). *Ergen bireylerde sosyal beceri düzeyinin kardeşli ve tek çocuk olma açısından incelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Aydın, D., & Özgen, Z. E. (2018). Çocuklarda otizm spektrum bozukluğu ve erken tanılamada hemşirenin rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 93–101.
- Aydın, M. (2000). *Kurumlar sosyolojisi*. Vadi Yayınları.
- Aydiner Boylu, A., & Terzioğlu, R. G. (2008). Ailelerin yaşam kalitelerini etkileyen bazı subjektif göstergelerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(2), 1–27.
- Bågenholm, A., & Gillberg, C. (1991). Psychosocial effects on siblings of children with autism and mental retardation: A population-based study. *Journal of Mental Deficiency Research*, 35(4), 291–307. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.1991.tb00403.x>
- Baio, J., Wiggins, L., Christensen, D. L., et al. (2018). Prevalence of autism spectrum disorder among children aged 8 years—Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 11 sites, United States, 2014. *MMWR Surveillance Summaries*, 67(6), 1–23. <https://doi.org/10.15585/mmwr.ss6706a1>

- Barış Pekmezci, F. (2024). Etki büyüklüğü ve güç analizi. A. Şengül Avşar (Ed.), *Jamovi ile kolay istatistik içinde* (3. baskı, ss. 251–263). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Barnett, B., & Parker, G. (1998). The parentified child: Early competence or childhood deprivation? *Child Psychology and Psychiatry Review*, 3(4), 146–155.
- Baumann, R. A. (2006). *Childhood parentification and adjustment to college: An exploratory investigation*. Texas Woman's University.
- Bee, H., & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (O. Gündüz, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Beffel, J. H., & Nuttall, A. K. (2020). Influences of parentification and benefit finding on prosocial behavior among typically developing siblings of individuals with autism spectrum disorder. *Research in Developmental Disabilities*, 104, 103694. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2020.103694>
- Beffel, J. H., Nuttall, A. K., Vallotton, C. D., Peterson, C. A., & Decker, K. B. (2023). Influences of sibling disability and childhood caregiving experiences on interest in a disability-specific helping profession. *Children and Youth Services Review*, 146, 106817. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106817>
- Bell, B. T. (2016). Understanding adolescents. *Perspectives on HCI research with teenagers*, 11-27.
- Benderix, Y., & Sivberg, B. (2007). Siblings' experiences of having a brother or sister with autism and mental retardation: A case study of 14 siblings from five families. *Journal of Pediatric Nursing*, 22(5), 410–418. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2007.08.013>
- Benson, P. R., & Karloff, K. L. (2008). Child, parent, and family predictors of later adjustment in siblings of children with autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 2(4), 583–600. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2007.12.002>
- Bernard, S., Enayati, A., Redwood, L., Roger, H., & Binstock, T. (2001). *Autism: a novel form of mercury poisoning*. *Medical Hypotheses*, 56(4), 462–471. <https://doi.org/10.1054/mehy.2000.1281>

- Bilal, E., & Dağ, İ. (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stres, stresle başa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2), 56–58.
- Bilgin, H., & Küçük, L. (2010). Raising an autistic child: Perspectives from Turkish mothers. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 23(2), 92–99. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2010.00228.x>
- Black, B. T., & Sleight, M. J. (2013). Relations among parentification, parenting beliefs, and parenting behaviors. *Journal of Student Research*, 2(1), 52–57.
- Błazek, M. (2016). Parental attitudes and parentification of children in families with limited parental care competencies. *Polish Journal of Applied Psychology*, 14(2), 49–64.
- Bleuler, E. (1908). Die prognose der dementia praecox (Schizophreniegruppe). *Allg. Z. Psychiat*, 65, 436-480.
- Bloch, J. S., & Weinstein, J. D. (2009). Families of young children with autism. *Social Work in Mental Health*, 8(1), 23–40. <https://doi.org/10.1080/15332980902932342>
- Borchet, J., Lewandowska-Walter, A., Połomski, P., Peplińska, A., & Hooper, L. M. (2020). We are in this together: Retrospective parentification, sibling relationships, and self-esteem. *Journal of Child and Family Studies*, 29(10), 2982–2991. <https://doi.org/10.1007/s10826-020-01723-3>
- Borchet, J., Lewandowska-Walter, A., Połomski, P., Peplińska, A., & Hooper, L. M. (2021). The relations among types of parentification, school achievement, and quality of life in early adolescence: An exploratory study. *Frontiers in Psychology*, 12, Article 635171. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.635171>
- Bostan Ak, D. (2023). *Özel gereksinimli kardeşi olan bireylerin ebeveynleşme olgusu açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi].
- Boszormányi-Nagy, I., & Spark, G. (1973). *Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy*. New York, NY: Harper & Row.
- Boyd, B. A. (2002). Examining the relationship between stress and lack of social support in mothers of children with autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 17(4), 208–215. <https://doi.org/10.1177/10883576020170040301>

- Bozkurt, E. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocukların annelerinin çocuklarındaki otizm semptomlarının şiddetine göre psikolojik dayanıklılık ve başa çıkma tutumlarının karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Türkiye).
- Brody, G. H., Stoneman, Z., & Burke, M. (1987). Child temperaments, maternal differential behavior, and sibling relationships. *Developmental Psychology*, 23(3), 354–362. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.23.3.354>
- Brown, B. B., & Prinstein, M. J. (Eds.). (2011). *Encyclopedia of adolescence*. Academic Press.
- Burke, M. M., Taylor, J. L., Urbano, R., & Hodapp, R. M. (2012). Predictors of future caregiving by adult siblings of individuals with intellectual and developmental disabilities. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 117(1), 33–47. <https://doi.org/10.1352/1944-7558-117.1.33>
- Burke, P. (2004). *Brothers and sisters of disabled children*. Jessica Kingsley Publishers.
- Byng-Hall, J. (2008). The significance of children fulfilling parental roles: Implications for family therapy. *Journal of Family Therapy*, 30(2), 147–162. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6427.2008.00423.x>
- Caruz, L. (2006). *Dyadic relationship and parentification in siblings of children with autism spectrum disorder* (Yayımlanmamış doktora tezi). Alliant International University, Los Angeles.
- Casenhiser, D. M., Shanker, S. G., & Stieben, J. (2011). *Learning through interaction in children with autism: Preliminary data from a social-communication-based intervention*. *Autism*, 17(2), 220–241. <https://doi.org/10.1177/1362361311422052>
- Cavkaytar, A., Özkan, Ş. Y., Ergenekon, Y., Çolak, A., & Kaya, Ö. (2016). Aile. *Ankara, Türkiye: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri*. ss, 59-89.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2025, May 27). *Data and statistics on autism spectrum disorder*. National Center on Birth Defects and Developmental Disabilities, CDC. <https://www.cdc.gov/autism/data-research/index.html>
- Champion, J. E., Shapiro, D. N., Newcomb, A. N., & Roberts, M. C. (2009). Caretaking behaviors by adolescent children of mothers with and without a history of

- depression. *Journal of Family Psychology*, 23(2), 156–166.
<https://doi.org/10.1037/a0014978>
- Chase, N. D. (1999). *Burdened children: Theory, research, and treatment of parentification*. Sage Publications.
- Cho, A., & Lee, S. (2019). Exploring effects of childhood parentification on adult-depressive symptoms in Korean college students. *Journal of Clinical Psychology*, 75(4), 801–813. <https://doi.org/10.1002/jclp.22737>
- Cicirelli, V. G. (1994). Sibling relationships in cross-cultural perspective. *Journal of Marriage and the Family*, 56(1), 7–20. <https://doi.org/10.2307/352697>
- Cicirelli, V. G. (1995). *Sibling relationships across the life span*. Plenum Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-4757-6509-0>
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Cohen, J., Cohen, P., West, S. G., & Aiken, L. S. (2003). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences*. Routledge.
- Conner, T. S., & Barrett, L. F. (2012). Trends in ambulatory self-report: The role of momentary experience in psychosomatic medicine. *Psychosomatic Medicine*, 74(4), 327–337. <https://doi.org/10.1097/PSY.0b013e3182546f18>
- Constantino, J. N., Lajonchere, C., Lutz, M., Gray, T., Abbacchi, A., McKenna, K., Singh, D., & Todd, R. D. (2006). Autistic social impairment in the siblings of children with pervasive developmental disorders. *American Journal of Psychiatry*, 163(2), 294–296. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.163.2.294>
- Cridland, E. K., Jones, S. C., Caputi, P., & Magee, C. A. (2013). Family-focused autism spectrum disorder research: A review of the utility of family systems approaches. *Autism*, 18(3), 213–222. <https://doi.org/10.1177/1362361312472261>
- Cridland, E. K., Jones, S. C., Stoyles, G., Caputi, P., & Magee, C. A. (2015). Families living with autism spectrum disorder: Roles and responsibilities of adolescent sisters. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 31(3), 196–207. <https://doi.org/10.1177/1088357615583466>

- Cuzzocrea, F., Larcan, R., & Westh, F. (2013). Family and parental functioning in parents of disabled children. *Nordic Psychology*, 65(3), 271–287. <https://doi.org/10.1080/19012276.2013.824201>
- Çınar, İ. Ö., Kartal, A., & Aslan, G. K. (2017). Zihinsel engelli kardeşi olan ve sağlıklı kardeşi olan çocukların kardeş ilişkileri. *Kesit Akademi Dergisi*, (11), 230–244.
- Çiçek, N. M. OTİZM EVİNİZE GELDİĞİNDE/Anne-Baba ve Kardeş Deneyimleri. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çimiş, Ö. (2021). *Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynleşme Düzeylerinin İncelenmesi ve Ebeveynleşmenin Benlik Saygısı ile Kişilerarası İlişkiler Üzerindeki Etkisi* (Master's thesis, Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ)).
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları* (2. baskı). Pegem Akademi.
- Danış, M. Z. (2001). Otistik çocuklar. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 1(2), 65–82.
- Dardas, L. A., & Ahmad, M. M. (2014). Predictors of quality of life for fathers and mothers of children with autistic disorder. *Research in developmental disabilities*, 35(6), 1326-1333. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.03.009>
- Dariotis, J. K., Chen, F. R., Park, Y. R., Nowak, M. K., French, K. M., & Codamon, A. M. (2023). Parentification vulnerability, reactivity, resilience, and thriving: A mixed methods systematic literature review. *International journal of environmental research and public health*, 20(13), 6197. <https://doi.org/10.3390/ijerph20136197>
- Davys, D., Mitchell, D., & Haigh, C. (2011). Adult sibling experience, roles, relationships and future concerns—a review of the literature in learning disabilities. *Journal of Clinical Nursing*, 20(19-20), 2837-2853. [10.1111/j.1365-2702.2010.03530.x](https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2010.03530.x)
- De Caroli, M. E., & Sagone, E. (2013). Siblings and disability: A study on social attitudes toward disabled brothers and sisters. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 93, 1217–1223. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.018>
- Dearden, C., & Becker, S. (2004). *Young carers in the UK: The 2004 report* (pp. 3-16). London: Carers uk.

- Deater-Deckard, K., & Dunn, J. (2002). Sibling relationships and social-emotional adjustment in different family contexts. *Social Development, 11*(4), 571–590. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00216>
- Demir, T., Mukaddes, N. M., Eralp-Demir, D., & Bilge, S. (2000). Otistik bozukluğu olan çocukların annelerinde birinci ekseninde yer alan psikiyatrik bozuklukların araştırılması. *Düşünen adam, 13*(2), 82-86.
- Deveci, O. (2019). *Çalışan erkek ergenlerde çocuk işçiliğine bağlı ebeveynleşme olgusunun incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, TED Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Dillenburger, K., Keenan, M., Doherty, A., Byrne, T., & Gallagher, S. (2010). Living with children diagnosed with autistic spectrum disorder: Parental and professional views. *British Journal of Special Education, 37*(1), 13–23. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8578.2010.00455.x>
- DiStefano, C., & Hess, B. (2005). Using confirmatory factor analysis for construct validation: An empirical review. *Journal of Psychoeducational Assessment, 23*(3), 225–241. <https://doi.org/10.1177/073428290502300303>
- Dorsman, N. I., Waninge, A., van der Schans, C. P., Luijkx, J., & Van der Putten, A. A. J. (2023). The roles of adult siblings of individuals with a profound intellectual disability. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 36*(6), 1308–1318. <https://doi.org/10.1111/jar.13149>
- Dönmez, E. (2019). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin yetişkin kardeşlerinin yaşam deneyimleri* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Dubois, A., Michelon, C., Rattaz, C., Zabalia, M., & Baghdadli, A. (2017). Daily living pain assessment in children with autism: Exploratory study. *Research in Developmental Disabilities, 62*, 238–246. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2017.01.003>
- Dunn, J. (1993). *Young children's close relationships: Beyond attachment*. Sage Publications.
- Durak Batıgün, A., & Say, G. (2015). Ebeveyn-ergen ilişki niteliği ölçeği'nin üniversite öğrencileri için psikometrik özellikleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 18*(2), 49–58.

- Durbin, J., & Watson, G. S. (1951). Testing for serial correlation in least squares regression II. *Biometrika*, 38(1/2), 159–177. <https://doi.org/10.1093/biomet/38.1-2.159>
- Durhan, T. (2023). *Otizm spektrum bozukluğu olan genç yetişkinlerin ebeveynlerinin yaşam deneyimleri* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi, Türkiye).
- Earley, L., & Cushway, D. (2002). The parentified child. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(2), 163–178. <https://doi.org/10.1177/1359104502007002005>
- East, P. L. (2010). Children's provision of family caregiving: Benefit or burden?. *Child development perspectives*, 4(1), 55–61. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2009.00118.x>
- East, P. L., Weisner, T. S., & Reyes, B. T. (2006). Youths' Caretaking of Their Adolescent Sisters' Children: Its Costs and Benefits for Youths' Development. *Applied Developmental Science*, 10(2), 86–95. https://doi.org/10.1207/s1532480xads1002_4
- Egan, J., & Walsh, P. N. (2001). Sources of stress among adult siblings of Irish people with intellectual disability. *The Irish Journal of Psychology*, 22(1), 28–38. <https://doi.org/10.1080/03033910.2001.10558261>
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Murphy, B. (1996). Relations of emotionality and regulation to children's anger-related reactions. *Child Development*, 67(3), 743–759. <https://doi.org/10.2307/1131874>
- Ekas, N., & Whitman, T. L. (2010). Autism symptom topography and maternal socioemotional functioning. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 115(3), 234–249. <https://doi.org/10.1352/1944-7558-115.3.234>
- Elkin, N. (2016). Olumlu ergen gelişiminde aile içi iletişimin önemi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi/STED*, 25(3), 110–118.
- Engelhardt, J. A. (2012). *The developmental implications of parentification: Effects on childhood attachment*. Graduate Student Journal of Psychology, 14, 45–52. <https://doi.org/10.52214/gsjp.v14i.10879>
- Eracar, N. (2019). Otizmin toprak altında kalan tarihçesi ve adanmışlık örneği bir bilim kadını: Grunya Efimovna Sukhareva. *Madde Diyalektik ve Toplum*, 3(1), 37–42.

- Ercan, E. S., Bilaç, Ö., Öğütlü, H., Önder, A., & Işık, Ü. (Eds.). (2024). *Çocuk ve ergen psikiyatrisi: Olgular ve klinik çözümleri*. Akademisyen Kitabevi.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company.
- Fair, C. E., Tomeny, T. S., & Barry, T. D. (2014). Adult outcomes in typically-developing siblings of individuals with ASD with respect to childhood parentification. *In International Meeting for Autism Research sunulan bildiri. Mississippi* (Vol. 15).
- Farber, B., & Jenne, W. C. (1963). *Family organization and parent-child communication: Parents and siblings of a retarded child* (Monograph No. 28). Society for Research in Child Development.
- Farrugia, D. (2009). Exploring stigma: Medical knowledge and the stigmatisation of parents of children diagnosed with autism spectrum disorder. *Sociology of Health & Illness*, 31(7), 1011–1027. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2009.01174.x>
- Fazlıoğlu, Y., & Yurdakul, M. E. (2005). *Otizmde görsel iletişim tekniklerinin kullanımı*. Morpa Kültür.
- Ferraioli, S. J., & Harris, S. L. (2009). The impact of autism on siblings. *Social Work in Mental Health*, 8(1), 41–53. <https://doi.org/10.1080/1533298090293240>
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4th ed.). Sage Publications.
- Fisman, S., & Wolf, L. (1991). The handicapped child: Psychological effects on parental, marital, and sibling relationships. *The Psychiatric Clinics of North America*, 14(1), 199–217.
- Flenik, T. M. N., Bara, T. S., & Cordeiro, M. L. (2023). Family functioning and emotional aspects of children with autism spectrum disorder in Southern Brazil. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 53(6), 2306–2313. <https://doi.org/10.1007/s10803-022-05497-z>
- Fombonne, E. (2005). The changing epidemiology of autism. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 18(4), 281–294. <https://doi.org/10.1111/j.1468-3148.2005.00266.x>

- Fombonne, E. (2009). Epidemiology of pervasive developmental disorders. *Pediatric Research*, 65(6), 591–598. <https://doi.org/10.1203/PDR.0b013e31819e7203>
- Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (1990). *How to design and evaluate research in education*. Order Department, McGraw Hill Publishing Co., Princeton Rd., Hightstown, NJ 08520.
- Freedman, B. H., Kalb, L. G., Zablotsky, B., & Stuart, E. A. (2012). Relationship status among parents of children with autism spectrum disorders: A population-based study. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42, 539–548. <https://doi.org/10.1007/s10803-011-1269-y>
- Gardener, H., Spiegelman, D., & Buka, S. L. (2009). Prenatal risk factors for autism: Comprehensive meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 195(1), 7–14. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.108.051672>
- Gargiulo, R. M. (1985). *Working with parents of exceptional children: A guide for professionals*. Houghton Mifflin.
- Gass, K., Jenkins, J., & Dunn, J. (2007). Are sibling relationships protective? A longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(2), 167–175. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2006.01699.x>
- Geller, L. (2008). The changing face of autism. In V. Starsia & R. Day Gore (Eds.), *Voices of autism. The healing companion: Stories for courage, comfort and strength* (Voices Of Series Book No. 5, ss. 19–27). LaChance Publishing LLC.
- Genç, G. (1989). Ergenlik (püberte)’te fizyolojik değişiklikler. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 5(2), 59–66.
- Gıcı-Vatansever, A., & Ahmetoğlu, E. (2023). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların eğitiminde aile koçluğu: Bir deneme çalışması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 599–624. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.1214061>
- Giallo, R., & Gavidia-Payne, S. (2006). Child, parent and family factors as predictors of adjustment for siblings of children with a disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(12), 937–948. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2006.00928.x>

- Gibson, D. M., & Jefferson, R. N. (2006). The effect of perceived parental involvement and the use of growth-fostering relationships on self-concept in adolescents participating in GEAR UP. *Adolescence*, 41(161), 111–125.
- Gillberg, C., & Coleman, M. (2000). *The biology of the autistic syndromes* (3rd ed.). Mac Keith Press.
- Girli, A., & Mutlu, H. (2015). Engelli kardeşi olan 18–30 yaş arasındaki bireylerin evliliğe yönelik tutumlarının incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 12(1), 192–205.
- Glasberg, B. A. (2000). The development of siblings' understanding of autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 30(2), 143–156. <https://doi.org/10.1023/A:1005411722958>
- Goglia, L. R., Jurkovic, G. J., Burt, A. M., & Burge-Callaway, K. G. (1992). Generational boundary distortions by adult children of alcoholics: Child-as-parent and child-as-mate. *American Journal of Family Therapy*, 20(4), 291–299. <https://doi.org/10.1080/01926189208250899>
- Goussé, V., Plumet, M. H., & Chabane, N. (2002). Fringe phenotypes in autism: A review of clinical, biochemical and cognitive studies. *European Psychiatry*, 17(2), 120–128. [https://doi.org/10.1016/S0924-9338\(02\)00640-5](https://doi.org/10.1016/S0924-9338(02)00640-5)
- Gözcü Yavaş, C. Ö. (2012). Orta ve geç ergenlik dönemindeki ergenlerde tutum ve davranış farklılıkları. *Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 113–125.
- Gray, D. E. (1993). Perceptions of stigma: The parents of autistic children. *Sociology of Health & Illness*, 15(1), 102–120. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.ep11343802>
- Gray, D. E. (2002). Ten years on: A longitudinal study of families of children with autism. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 27(3), 215–222. <https://doi.org/10.1080/1366825021000008639>
- Güney, E., & Işeri, E. (2013). Genetic and environmental factors in autism. In M. Fitzgerald (Ed.), *Recent advances in autism spectrum disorders: Volume 1* (pp. 321–339). IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/54826>

- Hair, J. F., Black, C. W., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Annabel Ainscow.
- Haley, J. (1962). Family experiments: A new type of experimentation. *Family Process*, 1, 265–293. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1962.00265.x>
- Hallmayer, J., Cleveland, S., Torres, A., Phillips, J., Cohen, B., Torigoe, T., Miller, J., Fedele, A., Collins, J., Smith, K., Lotspeich, L., & Reiss, A. L. (2011). Genetic heritability and shared environmental factors among twin pairs with autism. *Archives of General Psychiatry*, 68(11), 1095–1102.
- Hannah, M. E., & Midlarsky, E. (2005). Helping by siblings of children with mental retardation. *American Journal on Mental Retardation*, 110(2), 87–99. [https://doi.org/10.1352/0895-8017\(2005\)110<87:HBSOCW>2.0.CO;2](https://doi.org/10.1352/0895-8017(2005)110<87:HBSOCW>2.0.CO;2)
- Hanöz, L., Özgün, S., Zeytinoğlu Saydam, S., Şen, C. N., & Ayyıldız, E. (2023). Siblings under the shadow: A qualitative study of young adults' parentification experiences with siblings with special needs. *International Journal of Systemic Therapy*, 35(1), 127–144. <https://doi.org/10.1080/2692398X.2023.2282954>
- Harris, S. L., & Glasberg, B. A. (2012). *Siblings of children with autism: A guide for families* (3rd ed.). Woodbine House.
- Hastings, R. P., & Taunt, H. M. (2002). Positive perceptions in families of children with developmental disabilities. *American journal on mental retardation*, 107(2), 116–127.
- Hatfield, E., Rapson, R. L., & Le, Y. C. L. (2009). Emotional contagion and empathy. In J. Decety & W. Ickes (Eds.), *The social neuroscience of empathy* (pp. 19–30).
- Hayes, S. A., & Watson, S. L. (2013). The impact of parenting stress: A meta-analysis of studies comparing the experience of parenting stress in parents of children with and without autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(3), 629–642. <https://doi.org/10.1007/s10803-012-1604-y>
- Heflin, L. J., & Alaimo, D. F. (2007). *Students with autism spectrum disorders: Effective instructional practices*. Pearson.

- Hetherington, E. M. (1999). Should we stay together for the sake of the children? In E. M. Hetherington (Ed.), *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective* (pp. 93–116). Lawrence Erlbaum Associates.
- Higgins, D. J., Bailey, S. R., & Pearce, J. C. (2005). Factors associated with functioning style and coping strategies of families with a child with an autism spectrum disorder. *Autism*, 9(2), 125–137. <https://doi.org/10.1177/1362361305051403>
- Hodapp, R. M., & Urbano, R. C. (2007). Adult siblings of individuals with Down syndrome versus with autism: Findings from a large-scale US survey. *Journal of Intellectual Disability Research*, 51(12), 1018–1029. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2007.00994.x>
- Hodapp, R. M., Urbano, R. C., & Burke, M. M. (2010). Adult female and male siblings of persons with disabilities: Findings from a national survey. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 48(1), 52–62. <https://doi.org/10.1352/1934-9556-48.1.52>
- Hooper, L. M. (2007a). Expanding the discussion regarding parentification and its varied outcomes: Implications for mental health research and practice. *Journal of Mental Health Counseling*, 29(4), 322–337. <https://doi.org/10.17744/mehc.29.4.48511m0tk22054j5>
- Hooper, L. M. (2007b). The application of attachment theory and family systems theory to the phenomena of parentification. *The Family Journal*, 15(3), 217–223. <https://doi.org/10.1177/1066480707301290>
- Hooper, L. M. (2012). Assessing parentification in South American college students: A factor analytic study of a Spanish version of the Parentification Inventory. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 40(4), 235–247. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1912.2012.00021.x>
- Hooper, L. M., & Doehler, K. (2012). Assessing family caregiving: A comparison of three retrospective parentification measures. *Journal of Marital and Family Therapy*, 38(4), 653–666. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2011.00258.x>
- Hooper, L. M., Doehler, K., Wallace, S. A., & Hannah, N. J. (2011). The parentification inventory: Development, validation, and cross-validation. *The American Journal of Family Therapy*, 39(3), 226–241. <https://doi.org/10.1080/01926187.2010.531652>

- Hooper, L. M., L'Abate, L., Sweeney, L. G., Giancesini, G., & Jankowski, P. J. (2014). Parentification. In L. M. Hooper, L. L'Abate, L. G. Sweeney, G. Giancesini, & P. J. Jankowski (Eds.), *Models of psychopathology: Generational processes and relational roles* (ss. 37–54). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4614-8081-5>
- Hooper, L. M., Marotta, S. A., & Lanthier, R. P. (2018). Parentification and its impact on sibling relationships and anxiety disorders. *Journal of Family Psychology*, 32(4), 477–486. <https://doi.org/10.1037/fam0000407>
- Hooper, L. M., Wallace, S. A., Doehler, K., & Dantzler, J. (2012). Parentification, ethnic identity, and psychological health in Black and White American college students: Implications of family-of-origin and cultural factors. *Journal of Comparative Family Studies*, 43(6), 811–835.
- Hortaçsu, N. (2002). *Çocuklukta ilişkiler: Ana baba, kardeş ve arkadaşlar*. İmge Kitabevi.
- Howe, N., Recchia, H., & Kinsley, C. (2023). Sibling Relations and Their Impact on Children's Development.
- Howell, D. C. (1992). *Statistical methods for psychology*. PWS-Kent Publishing Co.
- Howlin, P. (1988). Living with impairment: The effects on children of having an autistic sibling. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 29(6), 897–912. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.1988.tb00591.x>
- Iadarola, S., Hetherington, S., Clinton, C., Dean, M., Reisinger, E., Huynh, L., & Mandell, D. S. (2015). Services for children with autism spectrum disorder in three, large urban school districts: Perspectives of parents and educators. *Autism*, 19(6), 694–703. <https://doi.org/10.1177/1362361314548078>
- İnaler, E. (2024). *Erken orta ve geç ergenlik döneminde sportmenlik öz-kontrol ve bilinçli farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Balıkesir University (Turkey)).
- İnanç, B. (1999). Fiziksel sakatlığı ve kronik hastalığı olan çocuklara ve ailelerine psikolojik yaklaşım. In A. Ekşi (Ed.), *Ben hasta değilim: Çocuk sağlığı ve hastalıklarının psikososyal yönü* (ss. 700–752). Nobel Tıp Kitabevleri.
- İşmen, E. M. (2022). *Ebeveynleşme deneyimi ile suçluluk, utanç ve kırılğan narsisizm ilişkisinin incelenmesi* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).

- Janecka, M., Mill, J., Basson, M. A., Goriely, A., Spiers, H., & Reichenberg, A. (2017). Advanced paternal age effects in neurodevelopmental disorders: Review of potential underlying mechanisms. *Translational Psychiatry*, 7(1), e1019. <https://doi.org/10.1038/tp.2016.294>
- Jankowski, P. J., Hooper, L. M., Sandage, S. J., & Hannah, N. J. (2013). Parentification and mental health symptoms: Mediator effects of perceived unfairness and differentiation of self. *Journal of Family Therapy*, 35(1), 43-65. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6427.2011.00574.x>
- Johnston, J. R. (1990). Role diffusion and role reversal: Structural variations in divorced families and children's functioning. *Family Relations*, 405-413.
- Jones, E. A., Fiani, T., Stewart, J. L., Sheikh, R., Neil, N., & Fienup, D. M. (2019). When one sibling has autism: Adjustment and sibling relationship. *Journal of Child and Family Studies*, 28(5), 1272–1282. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01374-z>
- Jurkovic, G. J. (1997). *Lost childhoods: The plight of the parentified child*. Brunner/Mazel.
- Jurkovic, G. J., & Casey, S. (2000). Parentification in immigrant Latino adolescents. In *Proyecto Juventud: A multidisciplinary study of immigrant Latino adolescents*. Proceedings of symposium conducted at the meeting of the Society for Applied Anthropology, San Francisco, CA.
- Jurkovic, G. J., Kuperminc, G. P., Sarac, T., & Weisshaar, D. (2014). Role of filial responsibility in the post-war adjustment of Bosnian young adolescents. In *Implications of parent-child boundary dissolution for developmental psychopathology* (pp. 219-236). Routledge.
- Jurkovic, G. J., Morrell, R., & Thirkield, A. (1999). Assessment of childhood parentification: Guidelines for researchers and clinicians. In N. D. Chase (Ed.), *Burdened children: Theory, research, and treatment of parentification* (pp. 92–113). Sage.
- Jurkovic, G. J., Thirkield, A., & Morrell, R. (2001). Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(2), 245–257. <https://doi.org/10.1023/A:1010349925974>

- Kadak, M. T., & Meral, Y. (2019). Otizm spektrum bozuklukları-güncel bilgilerimiz neler. *Osib, 12*, 15.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Kültür ve ana babalık: Kuram ve uygulama çıkarsamaları. In M. Sayıl & B. Yağmurlu (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* (ss. 61–79). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kale, M., & Sığirtmaç, A. D. (2020). The participation of children in caregiving of their siblings with special needs and peer relationship in rural Turkey. *Early Child Development and Care, 191*(9), 1392–1400. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1759573>
- Kalecik, P. (2013). *Otizimli çocukların normal gelişim gösteren kardeşlerinin yaşadıkları sorunlar* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü). İstanbul.
- Kalyencioğlu, D., & Kutlu, Y. (2010). *Adaptation levels of adolescents according to family function perceptions. Florence Nightingale Journal of Nursing, 18*(2), 56–62.
- Kaminsky, L., & Dewey, D. (2001). Sibling relationships of children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 31*(4), 399–410. <https://doi.org/10.1023/A:1010664603039>
- Kaminsky, L., & Dewey, D. (2002). Psychosocial adjustment in siblings of children with autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 43*(2), 225–232. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00015>
- Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child, 2*, 217–250.
- Karabekiroğlu, K. (2014). *Ergenin ruhsal gelişimi*. Say Yayınları.
- Karaca, G. S., Barlas, Ü., Nevin Onan, N., & Öz, Y. C. (2013). Investigation of the interpersonal relationship styles and family functions in 16–20 years old adolescents: A university sample. *Balıkesir Health Sciences Journal, 2*(3), 139–145.
- Karadeniz, A. Y. (2007). *Otistik çocukların aileleri: Nörobilişsel ve klinik bulgular* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].

- Karataş, A., Uzun, N. B., & Gündüz, B. (2022). Ebeveynleşme ölçeği ergen formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(50), 167–182.
- Kasapoğlu, A., & Karkiner, N. (Eds.). (2015). *Aile sosyolojisi* (4. baskı). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Khan, A. S., AlGhadeer, H. A., Mohammed, A., Al-Qassimi, T. M. A. J., Al-Momen, H. H., & AlNazzal, M. Y. (2020). Autism in Saudi Arabia, a challenge to Saudi families: a cross-sectional study. *International Medicine in Developing Countries*, 4(9), 1453-1458. <https://doi.org/10.24911/IJMDC.51-1595277794>
- Kırcaali İftar, G. (2014). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış. In E. Tekin İftar (Ed.), *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri* (3. baskı, ss. 17–44). Vize Yayıncılık.
- Kıvrak, D. (2019). *Otizmlı kardeşe sahip olan bireylerin kardeşiyle ilişkilerinde yaşanan sorunların ve geleceğe yönelik beklentilerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kim, Y. S., Leventhal, B. L., Koh, Y. J., Fombonne, E., Laska, E., Lim, E. C., Cheon, K. A., Kim, S. J., Kim, Y. K., Lee, H., Song, D. H., & Grinker, R. R. (2011). Prevalence of autism spectrum disorders in a total population sample. *American Journal of Psychiatry*, 168(9), 904–912. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2011.10101532>
- Knecht, C., Hellmers, C., & Metzing, S. (2015). The perspective of siblings of children with chronic illness: A literature review. *Journal of Pediatric Nursing*, 30(1), 102–116. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2014.10.010>
- Kocayörük, E. (2010). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 33(4), 47–59.
- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231–238.
- Konuk Er, R. (2011). *Aile ve kardeş eğitimi programının engelli çocuğa yönelik tutum ve davranışlara etkisi* (Yayımlanmış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kovshoff, H., Cebula, K., Tsai, H. W. J., & Hastings, R. P. (2017). Siblings of children with autism: The siblings embedded systems framework. *Current Developmental Disorders Reports*, 4(2), 37–45. <https://doi.org/10.1007/s40474-017-0110-5>
- Koydemir-Özden, S., & Tosun, Ü. (2010). A qualitative approach to understanding Turkish mothers of children with autism: Implications for counselling. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(1), 55–68.
- Kozłowska, K., & Hanney, L. (2002). The network perspective: An integration of attachment and family systems theories. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(2), 175–194. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2002.41303.x>
- Köyden, D. (2015). *Ebeveynleşme olgusunun depresyon, kaygı, öfke ve obsesif inanış biçimleriyle ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köyden, D., & Uluç, S. (2018). Ebeveynleşme ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkide Cinsiyetin ve Ebeveynleşmeden Algılanan Yararın Rolü 1. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33(81), 28-40.
- Krauss, M. W., Seltzer, M. M., Gordon, R., & Friedman, D. H. (1996). Binding ties: The roles of adult siblings of persons with mental retardation. *Mental Retardation*, 34(2), 83–93.
- Kuhlthau, K., Payakachat, N., Delahaye, J., Hurson, J., Pyne, J. M., Kovacs, E., & Tilford, J. M. (2014). Quality of life for parents of children with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 8(10), 1339–1350. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2014.07.002>
- Kula, N. (2012). Engelli birey ve ailesinin psiko-sosyal sorunları ve manevi destek. In *Din, felsefe ve bilim ışığında engelli olmak ve sorunları sempozyumu bildirileri* (s. 75).
- Kulaksızoğlu, A. (2014). *Ergenlikte sosyalleşme ve ahlak gelişimi: Ergenlik psikolojisi* (16. baskı). Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. Ergenlik Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul: 2000. *KUZGUN, Yıldız. "Sosyo-Ekonomik Düzey ve Psikolojik İhtiyaçlar", AÜ Eğitim.*
- Kuperminc, G. P., Wilkins, N. J., Jurkovic, G. J., & Perilla, J. L. (2013). Filial responsibility, perceived fairness, and psychological functioning of Latino youth

- from immigrant families. *Journal of Family Psychology*, 27(2), 173–182.
<https://doi.org/10.1037/a0031880>
- Kuperminc, M. N., Gurka, M. J., Houlihan, C. M., Henderson, R. C., Roemmich, J. N., Rogol, A. D., & Stevenson, R. D. (2009). Puberty, statural growth, and growth hormone release in children with cerebral palsy. *Journal of Pediatric Rehabilitation Medicine*, 2(2), 131–141.
- Kurşun, Z. (2018). *Yaygın gelişimsel bozukluğu olan ve normal gelişim gösteren çocukların anne babalarının stres düzeyleri ve stresle başa çıkma yollarının karşılaştırılması* [Master's thesis, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Küçük, Ö., Ulaş, G., Yaylacı, F., & Miral, S. (2018). Geniş otizm fenotipi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(2), 228–248.
- Küçüker, S. (2001). Erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne-babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 3(1), 1–11.
- Kürtüncü, M., & Arslan, N. (2019). *Sağlıklı ergen ve engelli kardeşler arasındaki ilişkinin aile işlevlerinden etkilenme durumunun incelenmesi. Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 6(2), 366–379.
- Lai, M.-C., Lombardo, M. V., & Baron-Cohen, S. (2014). Autism. *The Lancet*, 383(9920), 896–910. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)61539-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)61539-1)
- Lam, C. B., Solmeyer, A. R., & McHale, S. M. (2012). Sibling relationships and empathy across the transition to adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 41(12), 1657-1670.
- Lamb, M. E., & Sutton-Smith, B. (2014). *Sibling relationships: Their nature and significance across the lifespan*. Psychology Press.
- Lamorey, S. (1999). Parentification of siblings of children with disability or chronic disease. In N. D. Chase (Ed.), *Burdened children: Theory, research and treatment of parentification* (pp. 75–91). Sage Publications.
- Lara, E. B., & de los Pinos, C. C. (2017). Families with a disabled member: impact and family education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 237, 418-425.

- Leane, M., Kingston, A., & Edwards, C. (2016). *Adult siblings of individuals with intellectual disability/autistic spectrum disorder: Relationships, roles & support needs* (Technical report). National Disability Authority.
- Lerner, R. M., Lerner, J. V., von Eye, A., Bowers, E. P., & Lewin-Bizan, S. (2011). Individual and contextual bases of thriving in adolescence: A view of the issues. *Journal of Adolescence*, 34(6), 1107–1114. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.08.001>
- Levante, A., Martis, C., Del Prete, C. M., Martino, P., Pascali, F., Primiceri, P., ... & Lecciso, F. (2023). Parentification, distress, and relationship with parents as factors shaping the relationship between adult siblings and their brother/sister with disabilities. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 1079608. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.1079608>
- Levante, A., Martis, C., Prete, C. M. D., Martino, P., Primiceri, P., & Lecciso, F. (2024). Siblings of Persons with Disabilities: A Systematic Integrative Review of the Empirical Literature- PMC. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 28(1), 209. [10.1007/s10567-024-00502-6](https://doi.org/10.1007/s10567-024-00502-6)
- Lobato, D. J., Barrera, R. D., & Leonard, P. J. III. (1990). *Brothers, sisters, and special needs: Information and activities for helping young siblings of children with chronic illnesses and developmental disabilities*. Paul H. Brookes Publishing Co.
- Lord, C., & Bailey, A. (2002). Autism spectrum disorders. In M. Rutter & E. Taylor (Eds.), *Child and adolescent psychiatry* (4th ed., pp. 636–663). Blackwell Publishing.
- Lyall, K., Croen, L., Daniels, J., Fallin, M. D., Ladd-Acosta, C., Lee, B. K., Park, B. Y., Snyder, N. W., Schendel, D., Volk, H., & Newschaffer, C. (2017). The changing epidemiology of autism spectrum disorders. *Annual Review of Public Health*, 38, 81–102. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-031816-044318>
- Macfie, J., McElwain, N. L., Houts, R. M., & Cox, M. J. (2005). Intergenerational transmission of role reversal between parent and child: Dyadic and family systems internal working models. *Attachment & human development*, 7(1), 51-65.
- Macionis, J. J. (2013). *Sosyoloji* (V. Akan, Çev. Ed., 13. bs.). Nobel Akademik Yayıncılık.

- Macit, Y. (2021). Çocuk sahibi olmak ve ebeveynlik. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 30–40.
- Macks, R. J., & Reeve, R. E. (2007). The adjustment of non-disabled siblings of children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 37(6), 1060–1067. <https://doi.org/10.1007/s10803-006-0249-0>
- Maenner, M. J., Warren, Z., Williams, A. R., et al. (2023). Prevalence and characteristics of autism spectrum disorder among children aged 8 years — Autism and Developmental Disabilities Monitoring Network, 11 sites, United States, 2020. *MMWR Surveillance Summaries*, 72(2), 1–9. <https://doi.org/10.15585/mmwr.ss7202a1>
- Mascha, K., & Boucher, J. (2006). Preliminary investigation of a qualitative method of examining siblings' experiences of living with a child with ASD. *The British Journal of Development Disabilities*, 52(102), 19–28.
- Masiran, R., Ibrahim, N., Awang, H., & Lim, P. Y. (2023). The positive and negative aspects of parentification: An integrated review. *Children and Youth Services Review*, 144, 106709. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106709>
- Mathews, T. J., & Hamilton, B. E. (2009). *Delayed childbearing: More women are having their first child later in life* (NCHS Data Brief No. 21). National Center for Health Statistics. <https://www.cdc.gov/nchs/products/databriefs/db21.htm>
- Mattila, M. L. (2013). *Autism spectrum disorders: An epidemiological and clinical study* [Doctoral dissertation, University of Oulu]. University of Oulu.
- Mayseless, O., Bartholomew, K., Henderson, A., & Trinke, S. (2004). “I was more her mom than she was mine”: Role reversal in a community sample. *Family Relations*, 53(1), 78–86. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2004.00011.x>
- McGauran, A., Brooks, M., & Khan, R. (2019). The role of emotional resilience, childhood parentification, and attachment style on antisocial behavior in adulthood: A comparison of an offender and normative population. *Journal of Criminal Psychology*, 9(2), 137–151. <https://doi.org/10.1108/JCP-08-2018-0035>

- McHale, S. M., & Gamble, W. C. (1987). Sibling relationships and adjustment of children with disabled brothers and sisters. *Journal of Children in Contemporary Society*, 19(3–4), 131–158.
- McHale, S. M., & Gamble, W. C. (1989). Sibling relationships of children with disabled and nondisabled brothers and sisters. *Developmental Psychology*, 25(3), 421–429. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.25.3.421>
- McHale, S. M., Updegraff, K. A., & Whiteman, S. D. (2012). Sibling relationships and influences in childhood and adolescence. *Journal of Marriage and Family*, 74(5), 913–930. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.01011.x>
- McHugh, M. (2003). Special siblings: Growing up with someone with a disability.
- McMahon, T. J., & Luthar, S. S. (2007). Defining characteristics and potential consequences of caretaking burden among children living in urban poverty. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(2), 267–281. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.77.2.267>
- Meadan, H., Halle, J. W., & Ebata, A. T. (2010). Families with children who have autism spectrum disorders: Stress and support. *Exceptional Children*, 77(1), 7–36. <https://doi.org/10.1177/001440291007700101>
- Meadan, H., Stoner, J. B., & Angell, M. E. (2010). Review of literature related to the social, emotional, and behavioral adjustment of siblings of individuals with autism spectrum disorder. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 22(1), 83–100. <https://doi.org/10.1007/s10882-009-9171-7>
- Meyer, D. J., & Vadasy, P. F. (2008). *Sibshops: Workshops for siblings of children with special needs*. Brookes Publishing Company.
- Miller, H., Kuhaneck, M. S., & Glennon, T. J. (2001). An introduction to autism and the pervasive developmental disorders. In H. Miller & M. S. Kuhaneck (Eds.), *Autism: A comprehensive occupational therapy approach* (pp. 1–22). Victor Graphics.
- Minuchin, S. (2018). *Families and family therapy*. Routledge.
- Minuchin, S., Montalvo, B., Guerney, B., Rosman, B., & Schumer, F. (1967). *Families of the slums: An exploration of their structure and treatment*. New York: Basic Books.

- Modabbernia, A., Velthorst, E., & Reichenberg, A. (2017). Environmental risk factors for autism: An evidence-based review of systematic reviews and meta-analyses. *Molecular Autism*, 8(1), 13. <https://doi.org/10.1186/s13229-017-0121-4>
- Morris, V., Hendry, G., Wilson, C., Gillespie-Smith, K., & Ballantyne, C. (2024). A comparison of attitudes and knowledge towards autism based on adult sibling experiences. *Journal of Adult Development*, 31(2), 117–129. <https://doi.org/10.1007/s10804-023-09454-7>
- Moyson, T., & Roeyers, H. (2012). “The overall quality of my life as a sibling is all right, but of course it could always be better.” Quality of life of siblings of children with intellectual disability: The siblings’ perspectives. *Journal of Intellectual Disability Research*, 56(1), 87–101. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2011.01393.x>
- Muhle, R., Trentacoste, S. V., & Rapin, I. (2004). The genetics of autism. *Pediatrics*, 113(5), e472–e486. <https://doi.org/10.1542/peds.113.5.e472>
- Mukaddes, N. M. (2013). *Otizm spektrum bozuklukları: Tanı ve takip*. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Murrin, M., Beffel, J. H., & Nuttall, A. K. (2020). *The moderating role of self-disclosure among typically developing siblings of individuals with autism spectrum disorder*. *Journal of Child and Family Studies*, 30, 364–374. <https://doi.org/10.1007/s10826-020-01846-7>
- Muslu, G. K., & Aygün, Ö. (2017). Ergenlerin riskli sağlık davranışlarının ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10(4), 242–250.
- Muthén, B., & Asparouhov, T. (2012). Bayesian structural equation modeling: A more flexible representation of substantive theory. *Psychological Methods*, 17(3), 313–335.
- Nealy, C. E., O’Hare, L., Powers, J. D., & Swick, D. C. (2012). The impact of autism spectrum disorders on the family: A qualitative study of mothers’ perspectives. *Journal of Family Social Work*, 15(3), 187–201. <https://doi.org/10.1080/10522158.2012.675624>

- Nebbitt, V. E., & Lombe, M. (2010). Urban African American adolescents and adultification. *Families in Society*, 91, 234–240. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.4000>
- Ng, M., de Montigny, J. G., Ofner, M., & Docé, M. T. (2017). Environmental factors associated with autism spectrum disorder: A scoping review for the years 2003–2013. *Health Promotion and Chronic Disease Prevention in Canada: Research, Policy and Practice*, 37(1), 1–23. [10.24095/hpcdp.37.1.01](https://doi.org/10.24095/hpcdp.37.1.01)
- Nuttall, A. K., Ballinger, A. L., Levendosky, A. A., & Borkowski, J. G. (2021). Maternal parentification history impacts evaluative cognitions about self, parenting, and child. *Infant Mental Health Journal*, 42(3), 315–330. <https://doi.org/10.1002/imhj.21912>
- Nuttall, A. K., Coberly, B., & Diesel, S. J. (2018). Childhood caregiving roles, perceptions of benefits, and future caregiving intentions among typically developing adult siblings of individuals with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 48(4), 1199–1209. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3464-6>
- Ocakçı, A. F., & Üstüner Top, F. (2015). Ergenlik dönemi özellikleri. *AF Ocakçı ve F. Üstüner Top. Yetişkinliğe bir adım kala ergen sağlığı*. Ankara: Göktuğ Yayıncılık, 1-7.
- Olsson, M. B., & Hwang, C. P. (2001). Depression in mothers and fathers of children with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 45(6), 535–543. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2788.2001.00372.x>
- Onat Zoylan, E. (2005). *Engelli kardeşe sahip olan ve olmayan bireylerin kardeş ilişkilerinin belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı.
- Orsmond, G. I., & Seltzer, M. M. (2009). Adolescent siblings of individuals with an autism spectrum disorder: Testing a diathesis–stress model of sibling well-being. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(7), 1053–1065. <https://doi.org/10.1007/s10803-009-0722-7>
- Otizm Dernekleri Federasyonu (ODFED) (2021). Otizm. <http://www.odfed.org/otizm/>

- Otizm Vakfı (2021). Otizm tanımı. <https://www.otizmvakfi.org.tr/otizm-tanimi/16>. Erişim tarihi: 01.04.2022.
- Öğütçü, S. (2022). *Ailenin korunması hakkı bağlamında kadın ve aile ile ilgili mevzuatın analizi* (Yüksek lisans tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ördem, Ö. A. (2020). Türkiye’de çocukluk sosyolojisi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(31), 4469–4492. <https://doi.org/10.26466/opus.727041>
- Özbaran, B. (2014). Otizm spektrum bozukluklarında çevresel faktörler etkili midir? *The Journal of Pediatric Research*, 1(4), 170–173.
- Özbiler, Ş. (2022). Annelerin ebeveynleşme geçmişi ile kız çocuklarının ebeveynleşmesi: Benliğin ayırılmasının moderatör rolü. *Anneler ve Kızları. Ege Üniversitesi Yayınları*. <https://orcid.org/0000-0002-3405-3077>
- Özdemir, S. G., Daşbaş, S., & Kesen, N. F. (2020). Üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti ve özgeci davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Konya ili örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 23(1), 101–111. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.621842>
- Özekes, M., Girli, A., Yurdakul, A., & Sarısoy, M. (1998). *Evlilik ilişkisinde engelli çocuğa sahip olmanın rolü*. Sözel bildiri, 10. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Hatay, Türkiye.
- Özlü-Fazlıoğlu, Y. (2004). *Duyusal entegrasyon programının otizmli çocukların duyusal ve davranış problemleri üzerine etkisinin incelenmesi* [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü].
- Özoğuz, N. (2024). *Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Alan Çocuklarda İşlevsellikte Bozulmayı Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi* (Master's thesis, Maltepe University (Turkey)).
- Özsoy, S. A., Özkahraman, A. G. Ş., & Çallı, Y. H. F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 69-78.
- Öztürk, M. (2008). “Anne ben engellendim!” Hastalıklı çocukların gelişimi ve eğitimi: *Süreğen hastalıklı çocuklar*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

- Pavlopoulou, G., & Dimitriou, D. (2019). 'I don't live with autism; I live with my sister': Sisters' accounts on growing up with their preverbal autistic siblings. *Research in Developmental Disabilities*, 88, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2019.01.013>
- Pavlopoulou, G., & Dimitriou, D. (2020). In their own words, in their own photos: Adolescent females' siblinghood experiences, needs and perspectives growing up with a preverbal autistic brother or sister. *Research in Developmental Disabilities*, 97, 103556. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2019.103556>
- Pehlivan, O. (2017). Aile tanımı ve ilişkilerinin toplumsal olarak inşası (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peker, H. (2017). *Din psikolojisi*. Çamlıca Yayınları.
- Perenc, L. (2019). Cognitive and affective empathy among adolescent siblings of children with a physical disability. *Disability and health journal*, 12(1), 6. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2017.08.008>
- Peris, T. S., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M., & Emery, R. E. (2008). Marital conflict and support seeking by parents in adolescence: Empirical support for the parentification construct. *Journal of Family Psychology*, 22(4), 633–642. <https://doi.org/10.1037/a0012792>
- Perrin, E. C., Peris, T. S., Huth-Bocks, A. C., Galen, B. R., & Cohen, S. D. (2013). Boundary diffusion in families: Emotional parentification following parental divorce. *Family Relations*, 62(5), 772–785. <https://doi.org/10.1111/fare.12040>
- Petalas, M. A., Hastings, R. P., Nash, S., & Duff, S. (2015). Typicality and subtle difference in sibling relationships: Experiences of adolescents with autism. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 38-49.
- Petalas, M. A., Hastings, R. P., Nash, S., Lloyd, T., & Dowey, A. (2009). "I like that he always shows who he is": The perceptions and experiences of siblings with a brother with autism spectrum disorder. *International Journal of Disability, Development and Education*, 56(4), 381–399. <https://doi.org/10.1080/10349120903306715>

- Petalas, M. A., Hastings, R. P., Nash, S., Lloyd, T., & Dowey, A. (2009). Emotional and behavioural adjustment in siblings of children with intellectual disability with and without autism. *Autism, 13*(5), 471–483. <https://doi.org/10.1177/1362361309335721>
- Piaget, J. (1972). Intellectual evolution from adolescence to adulthood. *Human Development, 15*(1), 1–12. <https://doi.org/10.1159/000271225>
- Pilowsky, T., Yirmiya, N., Doppelt, O., Gross-Tsur, V., & Shalev, R. S. (2004). Social and emotional adjustment of siblings of children with autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*(4), 855–865.
- Pinto-Martin, J. A., Levy, S. E., Feldman, J. F., Lorenz, J. M., Paneth, N., & Whitaker, A. H. (2011). Prevalence of autism spectrum disorder in adolescents born weighing < 2000 g. *Pediatrics, 128*(5), 883–891.
- Piven, J., Wzorek, M., Landa, R., Lainhart, J., Bolton, B., Chase, A., & Folstein, S. (1994). Personality characteristics of the parents of autistic individuals. *Psychological Medicine, 24*(3), 783–795. <https://doi.org/10.1017/S0033291700027938>
- Quatrosi, G., Genovese, D., Amodio, E., & Tripi, G. (2023). The Quality of Life among Siblings of Autistic Individuals: A Scoping Review. *Journal of Clinical Medicine, 12*(3), 735. <https://doi.org/10.3390/jcm12030735>
- Ramisch, J. L., Onaga, E., & Oh, S. M. (2013). Keeping a sound marriage: How couples with children with autism spectrum disorders maintain their marriages. *Journal of Child and Family Studies, 23*(6), 975–988.
- Rao, P. A., & Beidel, D. C. (2009). The impact of children with high-functioning autism on parental stress, sibling adjustment, and family functioning. *Behavior Modification, 33*(4), 437–451. <https://doi.org/10.1177/0145445509336427>
- Raz, R., Roberts, A. L., Lyall, K., Hart, J. E., Just, A. C., Laden, F., & Weisskopf, M. G. (2015). Autism spectrum disorder and particulate matter air pollution before, during, and after pregnancy: A nested case-control analysis within the Nurses' Health Study II cohort. *Environmental Health Perspectives, 123*(3), 264–270. <https://doi.org/10.1289/ehp.1408133>
- Risdal, D., & Singer, G. H. S. (2004). Marital adjustment in parents of children with disabilities: A historical review and meta-analysis. *Research and Practice for*

- Persons with Severe Disabilities*, 29(2), 95–103.
<https://doi.org/10.2511/rpsd.29.2.95>
- Rivard, M., Terroux, A., Parent-Boursier, C., & Mercier, C. (2014). Indicators of Intellectual Disabilities in Young Children with Autism Spectrum Disorders. *J Autism Dev Disord* 45, 127–137 (2015). [10.1007/s10803-014-2198-3](https://doi.org/10.1007/s10803-014-2198-3)
- Rivard, M., Terroux, A., Parent-Boursier, C., & Mercier, C. (2014). Determinants of stress in parents of children with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 44, 1609–1620. <https://doi.org/10.1007/s10803-013-2028-z>
- Rivers, J. W., & Stoneman, Z. (2003). Sibling relationships when a child has autism: Marital stress and support coping. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 33(4), 383–394. <https://doi.org/10.1023/A:1025006727395>
- Rogers, M. (2025). “You’re not supposed to know what to do. You’re just a kid.” *Coping with sibling-focused parentification: Experiences of typically developing siblings* [Yüksek lisans tezi, Adler University].
- Ross, P., & Cuskelly, M. (2006). Adjustment, sibling problems and coping strategies of brothers and sisters of children with autistic spectrum disorder. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 31(2), 77–86.
<https://doi.org/10.1080/13668250600710864>
- Rossmann, M. M. (2002). *Involving children in household tasks: Is it worth the effort?* ResearchWorks, University of Minnesota, College of Education and Human Development.
- Sadock, B. J., & Sadock, V. A. (2008). Autism spectrum disorders. In *Kaplan & Sadock’s concise textbook of child and adolescent psychiatry* (pp. 65–74). Wolters Kluwer/Lippincott Williams & Wilkins.
- Saha, A. (2016). Parentification: Boon or bane?. *Journal of Psychosocial Research*, 11(2).
- Sandin, S., Schendel, D., Magnusson, P., Hultman, C. M., Surén, P., Susser, E., Grønberg, T. K., Gissler, M., Gunnes, N., Gross, R., Stoltenberg, C., Bresnahan, M., & Reichenberg, A. (2016). Autism risk associated with parental age and with

- increasing difference in age between the parents. *Molecular Psychiatry*, 21(5), 693–700. <https://doi.org/10.1038/mp.2015.70>
- Santrock, J. W. (2011). *Life span development* 13th edition. McGraw Hill.
- Sarıkaya, S. (2011). *Zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin stresle başa çıkma düzeylerinin ve yaşam doyumlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. İzmir.
- Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D., & Patton, G. C. (2018). The age of adolescence. *The Lancet.Child & Adolescent Health*, 2(3), e10–e11. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(18\)30075-0](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(18)30075-0)
- Sayan, A., & Durat, G. (2010). Risk tanılaması yoluyla otizmin erken teşhisi: Hemşirenin rolü. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10, 105–113.
- Schendel, D., & Bhasin, T. K. (2008). Birth weight and gestational age characteristics of children with autism, including a comparison with other developmental disabilities. *Pediatrics*, 121(6), 1155–1164. <https://doi.org/10.1542/peds.2007-1049>
- Schmidtová, V., & Slaný, J. (2018). Sibling relationships of children with disability. *Současná Psychopatologie pro Pomáhající Profese*.
- Scollon, C. N., Kim-Prieto, C., & Diener, E. (2003). Experience sampling: Promises and pitfalls, strengths and weaknesses. *Journal of Happiness Studies*, 4(1), 5–34. <https://doi.org/10.1023/A:1023605205115>
- Scott, S. K., & Saginak, K. A. (2016). Adolescence: Emotional and social development. In D. Capuzzi & M. D. Stauffer (Eds.), *Human growth and development across the lifespan: Applications for counselors* (pp. 347–386). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781394258925.ch12>
- Segal, J. (2019). *Siblings of the Spectrum: Brothers, Sisters, Identity, & Autism* (Yüksek Lisans Tezi). University of North Carolina at Chapel Hill. <https://doi.org/10.17615/gjn7-k762>
- Seligman, M., & Darling, R. B. (2017). *Ordinary families, special children: A systems approach to childhood disability*. Guilford Publications.

- Selman, R. L. (1980). The growth of interpersonal understanding: Developmental and clinical analyses. Academic Press.
- Shaffer, D. R. (2005). Social and personality development (5th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Shantz, C. U., & Hobart, C. J. (1989). Social conflict and development: Peers and siblings. In T. J. Berndt & G. W. Ladd (Eds.), *Peer relationships in child development* (pp. 71–94). John Wiley & Sons.
- Shepherd, M., Paterson, S., & Broad, G. (2021). *The impact of sibling relationships on later-life psychological and subjective well-being: A systematic review. Journal of Family Issues*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s10804-020-09350-4>
- Shiffman, S., Stone, A. A., & Hufford, M. R. (2008). Ecological momentary assessment. *Annual Review of Clinical Psychology*, 4, 1–32.
- Shivers, C. M., & Kozimor, L. M. (2017). Adolescent siblings of individuals with intellectual disabilities with and without comorbid mental health problems: A preliminary comparison of sibling perceptions. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 10(1), 1-16. [10.1080/19315864.2016.1271484](https://doi.org/10.1080/19315864.2016.1271484)
- Shivers, C. M., Jackson, J. B., & McGregor, C. M. (2019). Functioning among typically developing siblings of individuals with autism spectrum disorder: A meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 22, 172–196. <https://doi.org/10.1007/s10567-018-0269-2>
- Shtayerman, O. (2013). Stress and marital satisfaction of parents to children diagnosed with autism. *Journal of Family Social Work*, 16(3), 243–259. <https://doi.org/10.1080/10522158.2013.786777>
- Siegel, B. (2003). *Helping children with autism learn: Treatment approaches for parents and professionals*. Oxford University Press.
- Stein, J. A., Riedel, M., & Rotheram-Borus, M. J. (1999). Parentification and its impact on adolescent children of parents with AIDS. *Family Process*, 38, 193–208. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1999.00193.x>
- Steinberg, L. (2013). *Ergenlik* (F. Çok, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

- Steinberg, L. (2014). *Age of opportunity: Lessons from the new science of adolescence*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Stoneman, Z. (2001). Supporting positive sibling relationships during childhood. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, 7(2), 134–142. <https://doi.org/10.1002/mrdd.1019>
- Stoneman, Z. (2005). Siblings of children with disabilities: Research themes. *Mental Retardation*, 43(5), 339–350.
- Stoneman, Z., & Brody, G. H. (1993). Sibling temperaments, conflict, warmth, and role asymmetry. *Child Development*, 64(6), 1786–1800. <https://doi.org/10.2307/1131469>
- Stormshak, E. A., Bellanti, C. J., & Bierman, K. L. (1996). The quality of sibling relationships and the development of social competence and behavioral control in aggressive children. *Developmental Psychology*, 32(1), 79–89. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.32.1.79>
- Szwedo, D. E., Hessel, E. T., Loeb, E. L., Hafen, C. A., & Allen, J. P. (2017). *Adolescent Support Seeking as a Path to Adult Functional Independence- PMC*. Developmental Psychology. Retrieved November 06, 2025 from <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5469408/>
- Şengül Erdem, H. (2017). *Otizmli ve normal gelişim gösteren çocukların kardeşlerinin duygusal, sosyal ve davranışsal özelliklerinin incelenmesi*.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics* (7th ed.). Pearson.
- Tamur, Y., & Celasin, N. Ş. (2022). Aile sağlığı merkezlerinde görev yapan sağlık profesyonellerinin otizm konusundaki bilgi ve erken tanıya yönelik görüşleri. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 16(3), 517-531.
- Tekin-İftar, E., ve Değirmenci, H. D. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların öğretimi. E. Tekin-İftar (Editör), *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri* (s. 267-328). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Tekin-İftar, E., ve Kutlu, M. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve aileleri: Aileleri anlama ve iş birliği. E. Tekin-İftar (Editör), *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri* (s. 529-562). Ankara: Vize Yayıncılık

- Telzer, E. H., & Fuligni, A. J. (2009). Daily family assistance and the psychological well-being of adolescents from Latin American, Asian, and European backgrounds. *Developmental psychology*, 45(4), 1177.
- Tick, B., Bolton, P., Happé, F., Rutter, M., & Rijsdijk, F. (2016). Heritability of autism spectrum disorders: A meta-analysis of twin studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(5), 585–595. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12499>
- Tohum Otizm Vakfı (2021b). Türkiye'deki bireylerin otizm algısı ve bilgi düzeyi araştırması-IV. <https://www.tohumotizm.org.tr/wp-content/uploads/2021/08/GFK-BASKI.pdf>.
- Tohum Otizm Vakfı. (2021a). Otizm spektrum bozukluğu. <https://www.tohumotizm.org.tr/otizm/otizmspektrum-bozuklugu/>.
- Tomczak, M., & Tomczak, E. (2014). The need to report effect size estimates revisited: An overview of some recommended measures of effect size. *Trends in Sport Sciences*, 21(1), 19–25.
- Tomeny, T. S., Barry, T. D., & Fair, D. A. (2017). Parentification of adult siblings of individuals with autism spectrum disorder: Distress, sibling relationship attitudes, and the role of social support. *Journal of Child and Family Studies*, 26(4), 1056–1067. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0627-y>
- Tomeny, T. S., Barry, T. D., & Fair, E. C. (2016). Parentification of adult siblings of individuals with autism spectrum disorder: Distress, sibling relationship attitudes, and the role of social support. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 42(4), 320–331. <https://doi.org/10.3109/13668250.2016.1248376>
- Topaloğlu, G. (2011). *Otizimli çocukların kardeş ilişkisinde annenin rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiye.
- Toper, F. (t.y.). *Otizimli çocuğa sahip olmak*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Toseeb, U., McChesney, G., & Wolke, D. (2018). The prevalence and psychopathological correlates of sibling bullying in children with and without autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 48, 2308–2318. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3484-2>

- Tozer, R., Atkin, K., & Wenham, A. (2013). Continuity, commitment and context: Adult siblings of people with autism plus learning disability. *Health & Social Care in the Community*, 21(5), 480–488. <https://doi.org/10.1111/hsc.12034>
- Troyb, E. (2011). Phenomenology of ASD: Definition, syndrome, and major features. In D. Fein (Ed.), *The neuropsychology of autism* (pp. 9–34). Oxford University Press.
- Truchon, M. M., & Howe, N. (2019). Parental differential treatment in families with a child with a developmental disability. *Exceptionality Education International*, 29(1), 54-71. [10.5206/eei.v29i1.7779](https://doi.org/10.5206/eei.v29i1.7779)
- Tunay, Ç. Z. (2021). *Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuğu olan annelerin yaşam kalitelerinin, yaşadıkları sorunların ve ihtiyaçlarının belirlenmesi* (Master's thesis, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- Turan, Z. (2002). Engelli çocukların aile eğitimi. Türküm, A.S. (Ed.), *Anne baba eğitimi* (147-166). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Turğut, F. (2017). Tarihsel süreçte aile kurumunun dönüşümü ve geleceğine yönelik çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 93–117.
- Turnbull, A., Turnbull, R., Erwin, E., & Soodak, L. (2007). *Families, professionals, and exceptionality: Positive outcomes through partnerships and trust* (5th ed.). New Jersey: Pearson.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tüylüoğlu, E. N., & Sezgin, E. (2024). Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuğu Olan Annelerin Mutluluk Korkusu ve Aile Bütünlüğü Duygusu ile Ebeveyn Yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 45-62. ORCID: 0009-0007-7134-1207
- Ural, A. & Kılıç, İ. (2006). Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ün Yumrutepe, F. (2024). *Erken çocukluk dönemindeki otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların tipik gelişim gösteren kardeşlerinin deneyimleri: Bir fotoses çalışması* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Medeniyet Üniversitesi.

- Üstündağ, L.E. ve Bumin, G. (2014). Engelli Çocuklar ve Kardeşleri için Uygulanan Grup Aktivitelerinin Toplumsal Katılım ve Kardeş İlişkileri Üzerine Etkisinin İncelenmesi: Pilot Çalışma, *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 2(3), 141- 147.
- Üstüner-Top, F. (2009). Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları sorunlar ile ruhsal durumlarının değerlendirilmesi: Niteliksel araştırma. *Çocuk Dergisi*, 9(1), 34–42.
- Varol, N. (2006). *Aile eğitimi* (2. baskı). Kök Yayıncılık.
- Verté, S., Roeyers, H., & Buysse, A. (2003). Behavioural problems, social competence and self-concept in siblings of children with autism. *Child: Care, Health and Development*, 29(3), 193-205.
- Volk, H. E., Hertz-Picciotto, I., Delwiche, L., Lurmann, F., & McConnell, R. (2011). Residential proximity to freeways and autism in the CHARGE study. *Environmental Health Perspectives*, 119(6), 873–877. <https://doi.org/10.1289/ehp.1002835>
- Volkmar, F. R., & Klin, A. (2005). Issues in the classification of autism and related conditions. *Handbook of autism and pervasive developmental disorders*, 1, 5-41.
- Volkmar, F. R., & Woodbury-Smith, M. (2007). Clinical diagnosis of autism. In E. Hollander & E. Anagnostou (Eds.), *Clinical manual for the treatment of autism* (pp. 1–26). American Psychiatric Publishing.
- Wang, Z., Ding, R., & Wang, J. (2020). The association between vitamin D status and autism spectrum disorder (ASD): A systematic review and meta-analysis. *Nutrients*, 13(1), 86. <https://doi.org/10.3390/nu13010086>
- Wells, M., & Jones, R. (2000). Childhood parentification and shame-proneness: A preliminary study. *The American Journal of Family Therapy*, 28, 19–27. <https://doi.org/10.1080/019261800261789>
- Williams, K., & Francis, S. E. (2010). Parentification and psychological adjustment: Locus of control as a moderating variable. *Contemporary Family Therapy*, 32, 231-237.
- Wing, L. (1981). Asperger's syndrome: A clinical account. *Psychological Medicine*, 11(1), 115–129.
- Wing, L. (2001). *The autistic spectrum*. Ulysses Press.
- Wing, L. (2012). Otizm el rehberi (3. baskı; S. Kunt, Çev.). Sistem Yayıncılık.

- Wingsiong, A. C. (2015). *Parentification, coping, and distress in siblings of individuals with and without attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD)* [Doctoral dissertation, University of Windsor]. University of Windsor Scholarship at UWindsor.
- Wissink, I. B., Deković, M., & Meijer, A. M. (2006). Parenting behavior, quality of the parent-adolescent relationship, and adolescent functioning in four ethnic groups. *The Journal of Early Adolescence*, 26(2), 133–159. <https://doi.org/10.1177/0272431605285718>
- Woodgate, R. L., Ateah, C., & Secco, L. (2008). Living in a world of our own: The experience of parents who have a child with autism. *Qualitative Health Research*, 18(8), 1075–1083. <https://doi.org/10.1177/1049732308320112>
- World Health Organization. (2014) Health for the World's Adolescents: A Second Chance in the Second Decade. Department of Maternal, Newborn, Child and Adolescent Health, Geneva, p.5–7.
- World Health Organization. (2023). *Global Accelerated Action for the Health of Adolescents (AA-HA!) 2.0: Guidance to support country implementation*. World Health Organization.
- Yassıbaş, U. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anne babaların yaşam deneyimlerine derinlemesine bakış* [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi].
- Yassıbaş, U. (2021). *Bir Ortaokuldaki Özel Gereksinimli Öğrencilerin Sosyal Becerilerinin Geliştirilmesine ve Problem Davranışlarının Azaltılmasına Yönelik Okul Çaplı Olumlu Davranışsal Destek: Eylem Araştırması*. [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi].
- Yavuzer, H. (2017). *Çocuğunuzun ilk 6 yılı*. Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2019). *Gençleri anlamak*. Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, E. Y., & Çakır, S. G. (2021). Otizm spektrum bozukluğuna sahip kardeşi olan ergenlerin yılmazlık kaynakları ile kardeşlerine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Humanistic Perspective*, 3(2), 477–495. <https://doi.org/10.47793/hp.849880>
- Yosunkaya, E. (2013). Otizm etyolojisinde genetik ve güncel perspektif. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 76(4), 84–88.

- Yöndem, M. Ç. (2015). *Normal ve otizmi olan çocuklarda temel dil ve öğrenme becerilerinin değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü].
- Yurdakul, A., & Girli, A. (1997). Engelli çocuğu olan ailelerin sosyal destek örüntüleri ve bunun psikolojik sağlık ile ilişkisi. *İlk Işık Özel Eğitim Dergisi*, 1, 6–17.
- Zengin Akkuş, P., Bahtiyar Saygan, B., İlter Bahadır, E., ... Cak, T. (2021). Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı ile Yaşamak: Ailelerin Deneyimleri. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 15(4), 272-279. <https://doi.org/10.12956/tchd.731752>
- Zhang, X., Cui, L., Han, Z. R., & Yan, J. (2017). The heart of parenting: Parent HR dynamics and negative parenting while resolving conflict with child. *Journal of Family Psychology*, 31(2), 129–138. <https://doi.org/10.1037/fam0000285>

EKLER

EK-1: Katılımcıların Araştırmaya Katılım Gösterdikleri İller

Şehir	N	%	Şehir	N	%
Ankara	2	1,30	Konya	1	0,60
Antalya	3	1,90	Malatya	1	0,60
Batman	2	1,30	Nevşehir	1	0,60
Bursa	8	5,10	Sakarya	2	1,30
Diyarbakır	1	0,60	Samsun	1	0,60
Eskişehir	9	5,70	Tekirdağ Çerkezköy	1	0,60
Gaziantep	12	7,60	Trabzon	1	0,60
Iğdır	1	0,60			
İstanbul	90	57,0			
İzmir	1	0,60			
Kars	1	0,60			
Kayseri	2	1,30			
Kocaeli	18	11,40			

EK-2: OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

1. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Cinsiyete Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Erkek	67	21,67	21,00	4,76	-0,34	0,46	0,97
Kız	91	21,12	21,00	5,32	-0,21	-0,76	0,96*

*p<0,05

2. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Yaşa Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
10-13	33	18,57	18,00	5,27	-0,02	0,10	0,97
14-17	93	22,41	22,00	4,83	-0,44	-0,28	0,96*
18-19	32	21,25	20,00	4,59	0,27	-0,86	0,95

*p<0,05

3. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
İlköğretim	34	18,74	18,50	5,22	-0,15	0,01	0,98
Lise	97	22,43	22,00	4,85	-0,37	-0,32	0,96*
Üniversite	15	20,40	19,00	4,50	0,34	-1,08	0,93
Mezun	12	21,50	21,00	4,76	0,02	-1,28	0,94

*p<0,05

4. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Cinsiyetine Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Erkek	103	21,23	21,00	5,01	-0,24	-0,25	0,98
Kız	55	21,64	21,00	5,24	-0,34	-0,49	0,96*

*p<0,05

5. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Yaşa Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
1-3	22	19,56	20,00	3,43	0,34	0,61	0,97
4-6	76	21,29	21,00	5,44	-0,24	-0,69	0,97*
7-8	60	22,00	22,00	5,06	-0,56	0,20	0,96*

*p<0,05

6. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin OSB Olan Kardeşin Devam Ettiği Okul Türüne Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Gitmiyor	66	21,21	21,00	4,73	-0,21	-0,02	0,97
Kreş	49	21,61	22,00	5,59	-0,17	-1,08	0,95*
/anaokulu							
İlkokul	43	21,35	22,00	5,09	-0,56	0,41	0,96

*p<0,05

7. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Kardeş Sayısına Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
2	49	21,31	22,00	4,65	-0,40	-0,75	0,95*
3	64	20,94	20,50	5,57	-0,31	-0,19	0,96
4	26	22,62	21,50	4,81	-0,02	-0,79	0,96
5	19	21,32	20,00	4,85	0,20	-1,21	0,95

*p<0,05

8. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Annenin Yaşına Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
26-36	22	18,73	18,00	5,44	0,53	-0,55	0,93
37-47	94	21,34	21,00	4,91	-0,46	0,35	0,97
48 ve üzeri	42	22,83	22,00	4,79	-0,20	-1,27	0,93*

**9. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin
Babanın Yaşına Göre Dağılımı**

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
26-36	11	18,18	20,00	3,97	0,53	0,34	0,97
37-47	80	20,98	20,50	5,42	-0,42	-0,17	0,97
48 ve üzeri	66	22,36	22,00	4,60	-0,03	-1,19	0,95*

*p<0,05

**10. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne-
Babanın Medeni Durumuna Göre Dağılımı**

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Ayrılmış	15	21,27	22,00	3,83	-0,23	0,10	0,96
Ebeveynlerden anne vefat etti	2	24,50	24,50	3,54	-	-	-
Evli ama ayrı yaşıyor	7	20,71	21,00	5,22	-0,13	-1,87	0,92
Evli ve birlikte yaşıyor	134	21,37	21,00	5,23	-0,27	-0,20	0,97*

*p<0,05

**11. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anne
Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı**

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Eğitim almadı	13	23,46	24,00	4,81	-1,21	1,66	0,91
İlkokul	31	20,97	21,00	4,58	0,19	-0,97	0,96
Ortaokul	20	22,40	24,00	5,81	-1,05	1,01	0,91
Lise	53	21,30	21,00	5,15	-0,22	0,27	0,97
Üniversite	32	20,31	19,00	5,28	0,05	-1,12	0,93
Yüksek Lisans /Doktora	9	21,67	22,00	4,12	0,14	-1,36	0,94

12. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Eğitim almadı	4	22,00	25,00	6,73	-1,88	3,57	0,73*
İlkokul	29	20,45	19,00	4,80	0,39	-1,05	0,94
Ortaokul	29	22,48	22,00	5,79	-0,59	0,10	0,94
Lise	45	21,60	21,00	4,80	-0,68	1,29	0,95
Üniversite	38	20,47	19,50	5,31	0,10	-1,00	0,95
Yüksek Lisans / Doktora	13	22,62	24,00	3,59	-0,33	-1,25	0,92

*p<0,05

13. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Algılanan Ekonomik Düzeye Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Düşük	23	21,17	22,00	5,01	-0,11	-0,59	0,97
Orta	112	21,13	21,00	5,16	-0,30	-0,26	0,97*
Yüksek	23	22,74	24,00	4,68	-0,13	-1,22	0,94

*p<0,05

14. OSB Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Daha Önce Psikolojik Destek Alma Durumuna Göre Dağılımı

	N	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Evet	48	21,52	22,00	5,00	-0,27	-0,62	0,96
Hayır	110	21,31	21,00	5,13	-0,27	-0,25	0,97*

*p<0,05

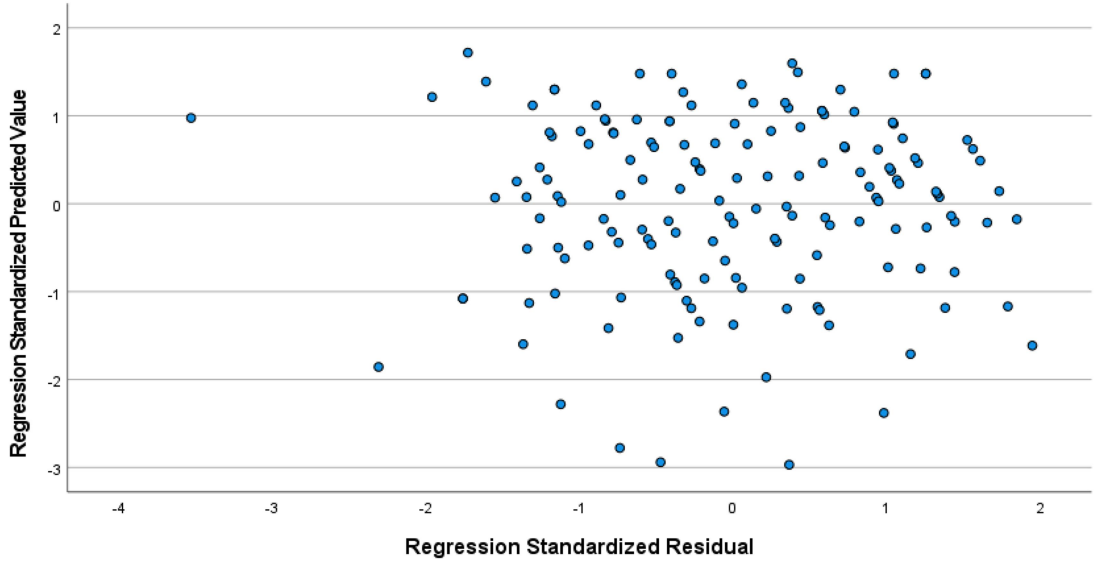
EK-3: Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları (nazik olma, birliktelik-ilişkili olma, durma-çekinme, empati ve fiziksel saldırganlık) ile Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu Alt Boyutları (ebeveynleşmeden algılanan yarar, kardeş odaklı ebeveynleşme, ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik, ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme, ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme) Puanlarının Dağılımı

Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutları								
	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	En küçük değer	En büyük değer	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Nazik olma	36,38	38,00	6,74	18,00	45,00	-0,88	-0,05	0,91*
Birliktelik-ilişkili olma	27,46	28,50	6,16	7,00	35,00	-0,92	0,71	0,92*
Uzak durma-çekinme	10,53	9,00	5,28	6,00	28,00	1,27	0,72	0,82*
Empati	21,98	23,00	3,77	6,00	25,00	-1,61	2,61	0,79*
Fiziksel saldırganlık	4,50	3,00	2,99	3,00	15,00	2,06	3,18	0,57*
Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu Alt Boyutları								
	Ortalama	Medyan	Standart Sapma	En küçük değer	En büyük değer	Çarpıklık	Basıklık	Shapiro-Wilk
Ebeveynleşmeden algılanan yarar	26,98	27,00	10,37	9,00	45,00	-0,10	-0,95	0,96*
Ebeveynleşmeden algılanan adaletsizlik	19,95	20,00	6,52	6,00	30,00	-0,06	-0,98	0,96*
Kardeş odaklı ebeveynleşme	21,37	21,00	5,08	6,00	30,00	-0,27	-0,37	0,97
Ebeveyne yönelik duygusal ebeveynleşme	19,35	20,00	5,15	5,00	25,00	-0,79	-0,03	0,90*
Ebeveyne yönelik araçsal ebeveynleşme	8,99	9,00	3,70	3,00	15,00	0,14	-0,10	0,94*

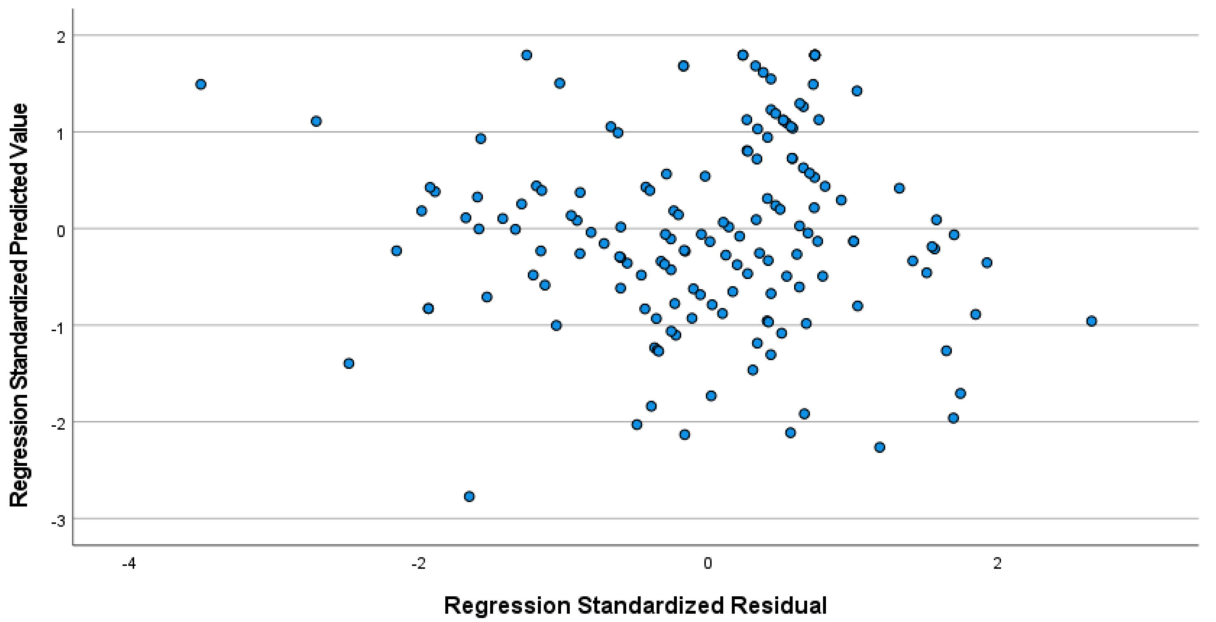
*p<0,05

EK-4: Çoklu Regresyon Analizleri Varyansların Homojenliği İçin Saçılma Grafikleri

- 1. Nazik Olma, Birliktelik-İlgili Olma, Empati ve Uzak Durma-Çekinme Değişkenlerinin Kardeş Odaklı Ebeveynleşmenin Anlamli Yordayıcılığının Araştırılmasından Elde Edilen Saçılma Grafiği**

- 2. Ebeveynleşmeden Algılanan Adaletsizlik, Ebeveyne Yönelik Duygusal Ebeveynleşme ve Ebeveyne Yönelik Araçsal Ebeveynleşme Değişkenlerinin Kardeş Odaklı Ebeveynleşme Anlamli Yordayıcılığının Araştırılmasından Elde Edilen Saçılma Grafiği**

EK-5: Etik Kurul Onayı

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-38510686-050.04-2400059188
Konu : Zeynep Sağır'ın Başvurusu

14.09.2024

İlgili Makama,

İMÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 09.09.2024 tarihli oturumunda, İMÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü () yüksek lisans öğrencisi **Zeynep Sağır**'ın "Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Ebeveynleşme" başlıklı YL tezi kapsamında (dan. Dr. Öğr. Ü. Hatice Şengül Erdem) veri toplanmasına yönelik araştırma dosyası görüşülmüş, içerik bakımından etik bir sorun bulunmadığı sonucuna varılarak kurulun 2024/7 sayılı ve 09.09.2024 tarihli kararıyla, araştırmacının izin talebi uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Tuncay BAŞOĞLU
Kurul Başkanı

EK- 6: MEB Araştırma Anketleri İzin Belgeleri

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ARAŞTIRMA UYGULAMA İZNİ BELGESİ**

Başvuru No: MEB.TT.2024.013379.01

T.C. Kimlik No: *****

Adı Soyadı: ZEYNEP SAĞIR

Araştırmacının Adı: Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Ergenlerde Ebeveynleşme

Araştırmacının Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmacının Örneklem / Çalışma Grubu: Öğrenci

Veri Toplama Aracının Başlığı: Schaeffer Kardeş Değerlendirme Ölçeği, Demografik Bilgi Formu, Ebeveynleşme ölçeği ergen formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 31.12.2024

Araştırma Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 31.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup aşağıda ifade edilen bilgiler kapsamında araştırma uygulama izni Millî Eğitim Bakanlığı ilgili birimleri tarafından onaylanmıştır.

T.C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ARAŞTIRMA UYGULAMA İZNİ BELGESİ

Uygulama Yapılacak İller	Uygulama Yapılacak Birimler	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatları	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Güngören Rehberlik ve Araştırma Merkezi	965178
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL MUTLU ÇOCUK KALBI ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99946184
İSTANBUL	Anadolu Lisesi	Bağcılar Anadolu Lisesi	750872
İSTANBUL	Anadolu Lisesi	Akbaba Anadolu Lisesi	765230
İSTANBUL	Ortaokul	Şehit Er Ersin Güner Ortaokulu	733297
İSTANBUL	Ortaokul	Mehmet Akif İnan Ortaokulu	736584
İSTANBUL	Ortaokul	İstanbul Ticaret Odası Ortaokulu	736576
İSTANBUL	Ortaokul	İstiklal Şehit Lokman Oktay Ortaokulu	736572
İSTANBUL	Ortaokul	İmdat Vakfı Dumlupınar Ortaokulu	740521
İSTANBUL	Ortaokul	Albay Niyazi Esen Ortaokulu	740673
İSTANBUL	Ortaokul	Adnan Kahveci Ortaokulu	740677

Not: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İznî" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ARAŞTIRMA UYGULAMA İZNİ BELGESİ

Uygulama Yapılacak İller	Uygulama Yapılacak Birimler	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatları	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL BAĞCILAR MEFA ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99917510
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL KUMSAL İSTANBUL ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99923543
İSTANBUL	Ortaokul	Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu	732000
İSTANBUL	Ortaokul	Tokî Salih Şükrîye Yoluç Ortaokulu	727520
İSTANBUL	Anadolu Lisesi	Mehmet Baydar Anadolu Lisesi	750870
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL AYDOS ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99924149
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL İSTANBUL ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99944152
İSTANBUL	Anadolu Lisesi	Abdulkadir Aksu Anadolu Lisesi	761765
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Esenyurt Rehberlik ve Araştırma Merkezi	971740
İSTANBUL	Özel Eğitim Anaokulu	Hayriye-Kemal Kusun Özel Eğitim Anaokulu	768887
İSTANBUL	Özel Eğitim Anaokulu	Kartal Borsa İstanbul Özel Eğitim Anaokulu	773893
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Ataşehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi	973610
İSTANBUL	Özel Eğitim Anaokulu	Şerife Bacı Özel Eğitim Anaokulu	759368
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Başakşehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi	971739
İSTANBUL	Özel Eğitim Anaokulu	Üsküdar TOGEMDER Özel	761112

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ARAŞTIRMA UYGULAMA İZNİ BELGESİ

Uygulama Yapılacak İller	Uygulama Yapılacak Birimler	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatları	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Fatih Rehberlik ve Araştırma Merkezi	908796
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Eyüpsultan Rehberlik ve Araştırma Merkezi	761046
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL BAHADIR ERDOĞDU ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99974342
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL TARIK AKAY MALTEPE ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99996674
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Ümraniye Rehberlik ve Araştırma Merkezi	888927
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL KARTANESİ ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99923045
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL ADIMLAR ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99913827
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL KUŞÖLÜ ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99922956
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL KÖŞÜYOLU YAŞAM ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99923737
İSTANBUL	Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	ÖZEL YENİ ERENKÖY ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ	99924693
İSTANBUL	Anadolu Lisesi	Üsküdar Ahmet Keleşoğlu Anadolu Lisesi	162845
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Bağcılar Rehberlik ve Araştırma Merkezi	888940

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup aşağıda ifade edilen bilgiler kapsamında araştırma uygulama izni Millî Eğitim Bakanlığı ilgili birimleri tarafından onaylanmıştır.

Uygulama Yapılacak İller	Uygulama Yapılacak Birimler	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatları	Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Küçükçekmece Rehberlik ve Araştırma Merkezi	888893
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Maltepe Rehberlik ve Araştırma Merkezi	974044
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Üsküdar Rehberlik ve Araştırma Merkezi	808281
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Pendik Rehberlik ve Araştırma Merkezi	327372
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Kadıköy Rehberlik ve Araştırma Merkezi	161110
İSTANBUL	Rehberlik ve Araştırma Merkezi	Beşiktaş Rehberlik ve Araştırma Merkezi	963760

EK-7: Anket ve Araştırma İzni

Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği

Yazarlar: Emine Ahmetoğlu, Neriman Aral.

Onay Beyanı:

Kime: >

Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği

Değerli hocam merhaba, Ben İstanbul Medeniyet Üniversitesi Erken Çocukluk Özel Eğitim (Tezli) yüksek lisans öğrencisiyim. Tezim için araştırma yaparken "Schaeffer Kardeş Davranışı Değerlendirme Ölçeği Türkiye Uyarlaması" denk geldim. Tezimde kullanmak üzere ölçekten yararlanmak istiyorum. Bu doğrultuda sizin izin/onay beyanınıza ihtiyacım vardır. Dönütünüz için teşekkür ederim, saygılarımla...

Zeynep Sağır
Kime: Neriman Aral > 1.08.2024

Değerli hocam tekrar merhabalar, Emine hocaya malle ulaşım sağlayamadım. Nasıl ulaşım sağlayabileceğimi bilemiyorum. Bu noktada Ölçek kullanım izin onayı için sizin onayınız yeterli olur mu? Ya da yönlendirebileceğiniz başka alternatif çözümler mevcut mudur? Saygılarımla,

iPhone'unu ısmarın n'lerdenrili

Neriman Aral
Kime: Zeynep Sağır > 16.07.2024

Zeynep merhaba, çalışmanızda ölçeği kullanmanız bizleri memnun eder. Makalemize atıf yaparak kullanabilirsiniz. Ekte makaleyi ve ölçek maddelerini gönderiyorum. Emine hocaya da yazarınız sevinirim. sevgiler Kolaylıklar dilerim.

Zeynep Sağır < >, 16 Tem 2024 Sal, 10:47 tarihinde şunu yazdı:

--

Prof.Dr. Neriman Aral

Neriman Aral
Kime: zeynep sağır > 1.08.2024

Zeynep merhaba ölçeği kullanabilirsin. Yazarlardan birinin izin vermesi yeterli olabilir diye düşünüyorum. sevgiler

zeynep sağır < >, 1 Ağu 2024 Per, 01:06 tarihinde şunu yazdı:

Değerli hocam tekrar merhabalar, Emine hocaya malle ulaşım sağlayamadım.

Aktarılmış Metin Göster

Çocuk Gelişimi RABİMEHANARIMANCI OF ÇİLDİ

Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu

Yazarlar: Ali Karataş, N. Bilge Uzun, Bülent Gündüz.

Onay Beyanı:

Zeynep Sağır
Kime: > @gmail.com > 12.02.2024

EBEVEYNLEŞME ÖLÇEĞİ ERGEN FORMU TALEBİ

Değerli Hocam Merhabalar, Ben Zeynep Sağır, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Erken Çocuklukta Özel Eğitim Yüksek lisans öğrencisiyim. Tezim için ölçek araştırırken sizin makalenize denk geldim. Makalede geçerlilik güvenirlik çalışmasını okuduktan sonra ölçeği ve hesaplama bilgisini araştırdım fakat bulamadım. Ölçeğinize erişme imkanım var mıdır? İlginiz için teşekkür ederim,

zeynep sağır
Kime: Ali KARATAŞ > 1.08.2024

Değerli hocam tekrar merhabalar,

Değerli hocam merhaba, Ben İstanbul Medeniyet Üniversitesi Erken Çocukluk Özel Eğitim (Tezli) yüksek lisans öğrencisiyim. Tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hatice Şengül Erdem. Bu süreçte tezimde kullanmak üzere "Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu" onay/izin beyanınıza ihtiyacım vardır.

Ali KARATAŞ
Kime: Zeynep Sağır > 18.02.2024

Merhaba hocam, ölçek ve puanlaması ekte. Ölçeği kullanırken "Ebeveynleşme ölçeği değerlendirme" ve "Ebeveynleşme ölçeği sonuç değerlendirme" için ayrı tabloları ayrı ayrı, yazar (kaynak) olarak puanlar belirlenir. Ebeveynleşme ölçeği değerlendirme puanları hesaplayarak kullanmanız gerekmektedir. Bu işlemleri dikkatli olarak yapınız. İyi çalışmalar...

12 Şub 2024 Pzt 18:00 tarihinde Zeynep Sağır <zeynep71611@hotmail.com> şunu yazdı:

 75 KB

Ali KARATAŞ
Kime: zeynep sağır > Cumartesi

Merhaba Zeynep hocam, ölçek ve puanlaması ekte. Kullanabilirsiniz. Çalışmanızda kolaylıklar dilerim.

1 Ağu 2024 Per 01:10 tarihinde zeynep sağır < > şunu yazdı:

[Daha Fazlasını Gör](#)

EK-8: Aydınlatılmış Onam Formu (Araştırma Katılımcısı Çocukların Ebeveynleri İçin)

Veli Bilgilendirme ve İzin Formu

Sayın Veli,

Araştırma İstanbul Medeniyet Üniversitesi Özel Eğitim Tezli Yüksek Lisans alanında yapılmakta olup tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hatice Şengül Erdem'dir. Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, "**Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Ebeveynleşme**" dair ergenlik dönemindeki çocuğunuzla bir görüşme yapılacaktır. Bu görüşmede araştırmanın amacı erken çocukluk döneminde otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan kardeşe sahip ergenlerin, ebeveyn rolüne geçiş sürecini ve bu sürecin ergenlerin psikososyal gelişimleri üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırma da bu gençlerin aile içindeki rollerini nasıl algıladıklarını, sorumluluklarını ve bu durumun onların duygusal, sosyal ve akademik hayatlarına etkilerini değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Araştırma kapsamında çocuğunuzla görüşmeler yapılacak, anketler doldurulacak ve gerekli durumlarda gözlemler gerçekleştirilecektir. Bu süreçte elde edilen tüm veriler gizli tutulacak ve sadece araştırma amacıyla kullanılacaktır. Çocuğunuzun bu araştırmaya katılımı, bu konudaki bilimsel bilgi birikimini artırmak ve benzer durumdaki ailelere yönelik destek programlarının geliştirilmesine katkıda bulunmak açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanır ve çocuğunuzun kişisel bilgileri gizli tutulacaktır. Araştırma sonuçları, kimlik bilgileri belirtilmeksizin bilimsel yayınlarda kullanılabilir. Bu çalışmaya katılmayı kabul etmeniz durumunda, çocuğunuzun araştırmaya katılımına izin verdiğinizi ve yukarıdaki bilgileri anladığınızı belirtmiş olacaksınız. Araştırma hakkında daha fazla bilgi almak, araştırma sonucunu öğrenmek veya herhangi bir sorunuz olduğunda aşağıdaki iletişim bilgilerini kullanarak bize ulaşabilirsiniz.

Yukarıda belirtilen bilgileri okudum ve anladım. Velisi bulunduğum çocuğumun yukarıda adı ve açıklamaları yazılı araştırmaya katılmasına izin veriyorum.

Veli Adı ve Soyadı:	Araştırmacı Adı ve Soyadı:
İletişim Bilgileri:	İletişim Bilgileri:
İmza:	Tez Danışmanı:

EK-9: Gönüllü Katılım Onay Formu (Araştırma Katılımcısı Olan Ergenler İçin)

Ergenlik Dönemindeki Bireylere Yönelik Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın Katılımcı,

Bu form, senin katılmanı istediğimiz bir araştırma hakkında bilgi vermek ve senin onayını almak için hazırlandı. Araştırmanın adı **“Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Kardeşe Sahip Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Ebeveynleşme”** olup araştırmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu olan bir kardeşe sahip olan senin gibi gençlerin, aile içindeki rollerini nasıl algıladıklarını ve bu durumun senin hayatını nasıl etkilediğini anlamaktır. Bu amaçla senden araştırma kapsamında sana iki tane ölçek aracılığı ile veri toplamak istiyoruz.

Bize verdiğin tüm bilgiler gizli tutulacak, kimseyle paylaşılmayacak ve sadece bu araştırma için kullanılacak. Senin adın hiçbir yerde belirtilmeyecek. Araştırma hakkında daha fazla bilgi almak istersen veya aklına bir soru gelirse, bize sormaktan çekinme. Seni her konuda bilgilendirmek için buradayız.

Bu formda yazanları okudum ve anladım. Araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

Adı ve Soyadı:	Araştırmacı Adı ve Soyadı:
İletişim Bilgileri:	İletişim Bilgileri:
İmza:	Tez Danışmanı:

EK-10: Ergen Katılımcılar İçin Kullanılan Schaeffer Kardeş Değerlendirme Ölçeği

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman
1-	Ona mümkün olan her şekilde yardım ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
2-	Ona kızarım.	☐	☐	☐	☐	☐
3-	Ona ilginç şeyler gösterir veya anlatırım.	☐	☐	☐	☐	☐
4-	Onu memnun edecek şeyler yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐
5-	Mümkünse ondan uzak dururum.	☐	☐	☐	☐	☐
6-	Yeni durumlara uyum sağlamada ona yardım ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
7-	Başkalarının yanında onunla birlikte görünmekten utanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
8-	Onu kızdırır veya canını sıkırım.	☐	☐	☐	☐	☐
9-	Onunla birlikte yapabileceğimiz şeyler için fikir üretirim.	☐	☐	☐	☐	☐
10-	Onunla tartışır veya kavga ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
11-	Ona yeni beceriler öğretirim.	☐	☐	☐	☐	☐
12-	Onun yarattığı sorunlardan dolayı şikayet ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
13-	Üzgün veya mutsuz olduğunda onu rahatlatmaya çalışırım.	☐	☐	☐	☐	☐
14-	Onunla olmak zorunda kaldığımda kaşlarımı çatar veya surat asarım.	☐	☐	☐	☐	☐

15-	Ondan utanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
16-	Onun gelişiminden memnun olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
17-	Onun da içinde olduğu planlar yaparım.	☐	☐	☐	☐	☐

18-	Onu iter, tekmeler, çimdikler, tokatlar, ısırır veya ona bir şeyfer atarım.	☐	☐	☐	☐	☐
19-	Ona iyi bir arkadaş gibi davranırım.	☐	☐	☐	☐	☐
20-	Ona kırıcı şeyler söylerim.	☐	☐	☐	☐	☐
21-	Onun duygularını incitirim.	☐	☐	☐	☐	☐
22-	Evde onunla iyi vakit geçiririm.	☐	☐	☐	☐	☐
23-	Onunla birlikte görünmemeye çalışırım.	☐	☐	☐	☐	☐
24-	Onu itip kakarım.	☐	☐	☐	☐	☐
25-	Onu bir oyun arkadaşı olarak görürüm.	☐	☐	☐	☐	☐
26-	Onunla oynamaktansa yalnız olmayı tercih ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
27-	Onu döverim.	☐	☐	☐	☐	☐
28-	Onun için işler kötü olduğunda anlayış gösteririm.	☐	☐	☐	☐	☐
29-	Onun mutluluğu ve sağlığı ile ilgilenirim.	☐	☐	☐	☐	☐
30-	Onun ailede olmasından memnunum.	☐	☐	☐	☐	☐

Ek-11: Ergen Katılımcılar İçin Kullanılan Ebeveynleşme Ölçeği Ergen Formu

EBEVEYNLEŞME ÖLÇEĞİ ERGEN FORMU

© 2021 Ali KARATAŞ & N. Bilge UZUN & Bülent GÜN

Sevgili katılımcı;

Aşağıdaki bulunan ifadeler kendiniz ve ailenizle ilgili sahip olduğunuz d ve davranışlarla ilgilidir. Ölçekte yer alan her ifadenin altında Katılmıyorum”, “Katılmıyorum” “Kısmen Katılıyorum” “Katılıyorum Katılıyorum” seçenekleri yer almaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatle okı en uygun seçeneği işaretleyiniz. Vereceğiniz cevaplar tamamen bilin kullanılacaktır, başka hiçbir kişi ve kuruluşla paylaşılmayacaktır. K teşekkür ederiz.

1-----2-----3-----4-----5

Kesinlikle
Katılmıyorum

1. Kardeşlerimin nerde nasıl davranması gerektiğini öğretmek benim sorumluluğumdur.	1	2	3	4	5
2. Ebeveynlerim üzgün olduklarında onları teselli ederim.	1	2	3	4	5
3. Ebeveynlerimden daha çok sorumluluk sahibi olduğumu düşünürüm.	1	2	3	4	5
4. Arkadaşlarımla eğlendiğimde evdeki sorumluluklarımı düşünüp suçluluk duyarım.	1	2	3	4	5
5. Ebeveynlerimin rol ve sorumluluklarını üstlenmek kendimi işe yarar hissettirir.	1	2	3	4	5
6. Ebeveynlerimin tartışmalarında arabuluculuk yaparım.	1	2	3	4	5
7. Ebeveynlerimin sorumluluklarını üstlenmek bana adil gelmiyor.	1	2	3	4	5
8. Kardeşlerim tartıştığında sorunu benim çözmem beklenir.	1	2	3	4	5
9. Ebeveynlerimin rol ve sorumluluklarını yerine getirmekten keyif alırım.	1	2	3	4	5
10. Ev işleri aksadığında suçluluk duyarım.	1	2	3	4	5
11. Ailem için yaptığım fedakarlıkların değerinin bilinmediği hissederim.	1	2	3	4	5
12. Kardeşimi diğer insanlara karşı korumak benim sorumluluğumdur.	1	2	3	4	5
13. Ebeveynlerimin rol ve sorumluluklarını üstlenmek yeni sorunlarla daha kolay baş etmemi sağlar.	1	2	3	4	5
14. Ebeveynlerimin rol ve sorumluluklarını yerine getirmek canımı sıkır.	1	2	3	4	5
15. Ebeveynlerimin rol ve sorumluluklarını üstlenmek ayaklarımı yere sağlam basmama olanak sağlar.	1	2	3	4	5
16. Kendime zaman ayırdığımda evdeki sorumluluklarımı ihmal ettiğimi düşünürüm.	1	2	3	4	5
17. Kardeşlerim yanlış davranışlar sergilediklerinde onları cezalandırırım.	1	2	3	4	5
18. Ebeveynlerimin rol ve sorumluluklarını üstlenmek beni olgunlaştırır.	1	2	3	4	5
19. Ebeveynlerimin birbirlerine karşı hissettikleri duygusal eksikliği ben kapatırım.	1	2	3	4	5
20. Aile üyelerim yerine üstlendiğim sorumlulukların altında ezilirim.	1	2	3	4	5

Ek-12: Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1) Yaş: _____

2) Cinsiyet: ☐ Kız ☐ Erkek

3) Yaşadığınız Şehir: _____

4) Kaçınıcı Sınıfa Devam Ediyorsunuz? _____

5) Ailede Kaç Kardeşsiniz? _____

6) Otizmlili Kardeşinizin Yaşı: _____

7) Otizmlili Kardeşinizin Cinsiyeti: ☐ Kız ☐ Erkek

8) Otizmlili Kardeşinizin Okulu:

☐ Okula Gitmiyor ☐ Kreş/Anaokulu ☐ İlkokul ☐ Diğer: _____

9) Annenizin Yaşı: _____

10) Babanızın Yaşı: _____

11) Ebeveynlerin Medeni Durumu:

☐ Evli ve Birlikte Yaşıyorlar ☐ Evli Ama Ayrı Yaşıyorlar ☐ Boşanmış ☐ Ayrılmış ☐ Anne Vefat Etti ☐ Baba Vefat Etti ☐ Her İkisi Vefat Etti

12) Annenizin Eğitim Durumu:

☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Yüksek Lisans/Doktora ☐ Diğer: _____

13) Babanızın Eğitim Durumu:

☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Yüksek Lisans/Doktora ☐ Diğer: _____

14) Ailede Başka Otizmlili Var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

15) Kronik Bir Hastalığınız Var mı?

☐ Hayır ☐ Evet, belirtiniz: _____

16) Psikolojik Destek Aldınız mı? ☐ Evet ☐ Hayır

17) Ailenizin Gelir Durumu: ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek

18) Otizmlili kardeşin başka tanısı var mı?

☐ Hayır ☐ Evet, belirtiniz: _____

19) Annenin veya Babanın Kronik Bir Hastalığı Var mı?

☐ Hayır ☐ Evet, belirtiniz: _____